

V menn

UKE 49 5. DESEMBER 2025 kr 99

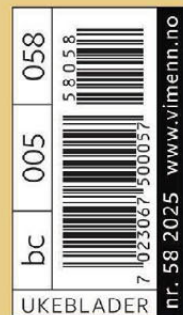
«En av de
bedste mænd
som nogensinde
har levet»

Roald Amundsen

AMUNDSENS VIKTIGSTE MANN

+ REISE: Vikingenes Shetland

TEST

KGM Musso EV
Hvem vil ikke ha
en pickup med bakseter?

SØSERIOMBUDSMANNEN

**Tromsø bygget
garasjer**
– glemte å måle
bredden

INNHOOLD

REPORTASJER

6 Dødelig attraksjon

«Jeg tror ikke strålingen her er farlig». Johnny Haglund på gjengrodde grusveier ved atombombe-testområdene i Nevada.

14 Tech-giganter hjelper Ukraina

President Zelenskyj må stole på Elon Musk og Bill Gates i kampen mot russiske hacker-aksjoner.

24 De falne smelter frem

Døde soldater dukker opp i full uniform fra krympende isbreer, nærmest som da de ble begravd for mer enn hundre år siden under de brutale slagene i Alpene og Dolomittene under 1. verdenskrig.

32 Alt for Amundsen

Oppfinnsomhet, praktiske ferdigheter, rå styrke og en usvikelig lojalitet gjorde Oscar Wisting til polarheltens viktigste mann – også da Amundsen selv stakk av.

40 Arkivgull: Fulltreffer!

Det norske flyvereset Werner Christies egen beretning om luftkampene over Lübeck i 1945.

50 Gjengen ble sin egen verste fiende

Ungguttene fra drabantbyen Tveita i Oslo fremsto som frekke friskuser. Men i dag – 40 år senere, er Tveita-gjengen mest kjent for drap på en politimann, en fengselsbetjent, hensynsløse ran og organisert kriminalitet.

60 Men er det ikke .. ?

Lenge trodde man at det bare fantes ett fotografi av Billy the Kid. Så dukket det opp en gjeng crocketspillere.

64 Biltest: KGM Musso EV

Elektrisk pickup med bakseter? Interessant!

70 Biltest: Toyota Land Cruiser vare

Vesentlig bedre å kjøre enn forgjengeren.

76 Reise: Shetland

De beste opplevelsene på øyene som ligger fjernt – men bare 35 mil vest for Bergen.

I DENNE UKENS VI MENN ...

...kan du lese om et miljø som endret målestokken for kriminalitet i Norge.

Tveitagjengen vokste frem 1980-tallet: Unge menn som likte spenning, bilkjøring og kappkjøring med politiets trege Volvoer. I tiårene som fulgte ble «fart-og-spenning»-gjengen til ett av Norges hardeste kriminelle miljøer gjennom et utall ran, torpedo-saker og drapssaker knyttet. Bunnpunktet var Nokas-ranet.

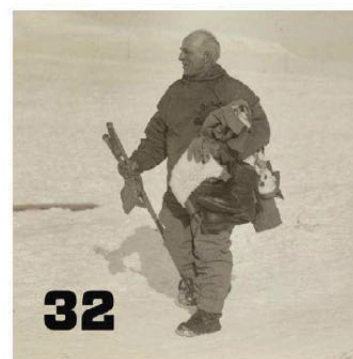
Jeg vokste opp med flere av de opprinnelige medlemmene av Tveita-gjengen, og har lært hvor lite som skal til for å havne på gal side av loven og hvordan tilfeldigheter gjør hyggelige gutter til fryktede kriminelle.

Takk for at du leser Vi Menn!

Lars-Erik Nygaard

« ... ikke tall på antall biljakter. Vi kjørte fra politiet lett som bare det, sa Sigolsen og trakk frem da han og en kamerat kjørte fra 26 politibiler.

SWISS + MADE

**EVERY
SECOND
COUNTS**

**ALWAYS
VISIBLE**
CONSTANT GLOW
FOR UP TO 25 YEARS

www.klokker.no

[@klokker_no](https://www.instagram.com/klokker_no)

[f/klokker.no](https://www.facebook.com/klokker.no)

INNHOOLD

FASTE SIDER

12 Sløseriombudsmannen
Kommunen bygde for smale garasjeporter i Tromsø.

20 Blinkskudd
Som en fisk på land.

22 Yans 10 på topp
Ikke akkurat god jul.

30 Grafikk
Kinas forurensingsparadoks.

38 Ny viten
Grilling i verdensrommet og påkledd olympiere.

46 Quiz
Vi Menns spesialquiz med tolv nye spørsmål og svar.

47 Kryssord
Vinn én million med flax!

48 Sudoku
Ukens hjernetrim.

49 TimeOut
Skråblikk på verden.

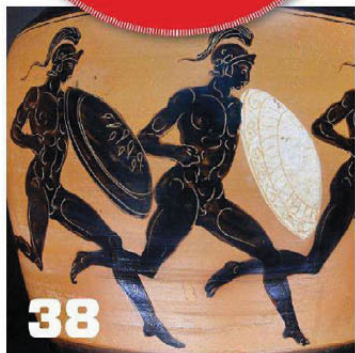
56 Kule sider
Lunch, Pondus, Radio Gaga, Rutetid, Absurdgalleriet m.fl.

74 Reisemix
Kanariøyene er romjulsdrømmen for mange.

82 Neste uke

12

Jeg spurte byggearbeiderne om hvordan vi skulle komme oss inn i garasjen. «Det lurte vi også på», var svaret jeg fikk.

LEDER

Havresekken er full

Kunstnereliten i Norge er mangslungen. Men én del av den holder sin virksomhet – og finansiering – tett rundt Kulturrådet.

Nylig ble det av Subjekt avslørt at dansekunstneren Hooman Sharifi fikk bevilget 16,5 millioner kroner til en stiftelse han eier, Impure Company. I styret sitter hans mor.

Samlet gir styrehonorarer og royalties Sharifi en hyggelig årslønn på en million kroner. Mesteparten av pengene kommer fra skattebetalernes lomme – via bevilgninger fra Kulturrådet.

For å gi dramaet en ytterligere omdreining: Sharifi er selv leder for fagutvalget som bevilget ham 16,5 millioner. I tillegg er han medlem i Kulturrådet, som fagutvalget er underlagt.

Kulturrådet opplyser at alle habilitetsregler er fulgt.

Men det er selvsagt ikke nok.

Nå må kunstnereliten rundt Kulturrådet i Oslo granskes – helst av Riksrevisjonen.

Vi må ha tillit til at den drøye milliarden Kulturrådet deler ut, blir brukt på korrekt måte.

Redaktør:
Alexander Øysta
alexander.oysta@egmont.com

Story House Egmont er en del av Egmont. Egmont er et av Nordens største mediekonserner med 6300 ansatte og aktivitet i 140 land. Vi er en stiftelse, og Egmont Fondet deler årlig ut over 90 millioner kroner til et bedre liv for barn og unge. Vårt motto «We bring stories to life» har sterke publisistiske verdier. Vi står bak mer enn 700 magasiner, tegneserier, Klikk.no, TV 2, Nordisk Film, kinodrift, samt flere dotede selskaper.

Vi Menn arbeider etter Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som mener seg rammet av urettmessig omtale i bladet oppfordres til å ta kontakt med redaksjonen. Pressens Faglige Utvalg er et klageorgan som behandler klager mot pressen i presse-etiske spørsmål.

Adresse: PFU, Postboks 46 Sentrum, 0101 Oslo. E post: pfu@presse.no

REDAKSJONEN

Mats Ulshagen
mats.ulshagen@egmont.com

Lars-Erik Nygaard
lars.erik.nygaard@egmont.com

Martin Jansen
martin.jansen@egmont.com

Jørgen Johannessen Kind
jorgen.kind@egmont.com

Tore Strøm
tore.strom@egmont.com

VIKTIG INFORMASJON OM ABONNEMENT!

Bli abonnent på [bladkiosken.no](#)
På [minside.egmont.no](#) kan du enkelt se på og administrere ditt abonnement.

KUNDESERVICE:

Tlf. hverdager 08-16: 22 58 52 30
E-postadresse: abo-vm@egmont.com
Fint om du har ditt kundennummer klart ved henvendelse til oss.
Abonnementet løper til du sier det opp.
Abonnementspriser: 1 år kr 2377,- (pristillegg utenfor Norden)

Produksjonsansvarlig:
Ingunn Elise Kristiansen,
ingunn.elise.kristiansen@egmont.com

Markedsansvarlig:
Maria Raza, maria.raza@egmont.com

Ansvarlig redaktør/direktør:
Axel Walø, axel.walo@egmont.com

ANNONSESALG:
Ad.venture AS
christian@ad-venture.no

UTGIVER:
Story House Egmont
ISSN 0042-4951
Besøksadresse redaksjon, markedsavdeling,
annonseavdeling: Nydalsveien 12, Oslo

Postadresse: Vi Menn,
Postboks 4980 Nydalen, 0441 Oslo
Tlf: 22 77 20 00

Redaksjonen overtar intet ansvar for manuskripter og bilder som ikke er bestilt. Vi Menn publiserer også digitalt og betaler i utgangspunktet ikke flere honorarer for samme artikkel. Dette blad må ikke utleies i ervervsmessig øyemed.

TRYKK: Egmont Printing Service

story house
EGMONT

LAGERTØMMING AV EL-VAREBILER

MAXUS
maxus.no

NB! BEGRENSET ANTALL

Valgfri månedsleie

24/7 Mobilitetsgaranti

5 års garanti med
ubegrenset kjørelengde

NÅ GIR VI DEG OGSÅ PRISGARANTI!

Finner du tilsvarende bil fra en konkurrent billigere, slår vi av ytterligere 50.000,-, samt inkluderer vinterhjul og 3 års serviceavtale.

... Les mer på maxus.no
eller kontakt din forhandler.

0,- startleie
4.990,-
pr. mnd *

0,- startleie
2.990,-
pr. mnd *

0,- startleie
4.990,-
pr. mnd *

0,- startleie
2.990,-
pr. mnd *

* e-Deliver 9 L3H0 Aluplan, hengerfeste, underkjøringshinder 200HK/65 kWl Startleie 0 kr/etabl. geb. 4.995 kr, Månedsleie 4.990 kr og totalpris 304.387,- vil variere med rentenivået, 5 års bindingstid, kjørelengde 75.000 km. Alle beløp er ekskl. mva. Månedsleien kan endres ved utbetalingstidspunktet, hvis det har vært endringer i rente, pris, avgifter mellom søknadstidspunktet og utbetalingstidspunktet. Leien er beregnet med flytende rente og følger normal renteutvikling i hele leieperioden, og renten vil aldri bli lavere enn 0,05 %. Vinterhjul og klargjøring inkludert, lokal frakt tilkommer.

* e-Deliver 9 L3H3 13m3 88-55 kWl valgfri N1 eller N2 Startleie 0 kr/etabl. geb. 4.995 kr, Månedsleie 4.990 kr og totalpris 304.392,- vil variere med rentenivået, 5 års bindingstid, kjørelengde 75.000 km. Alle beløp er ekskl. mva. Månedsleien kan endres ved utbetalingstidspunktet, hvis det har vært endringer i rente, pris, avgifter mellom søknadstidspunktet og utbetalingstidspunktet. Leien er beregnet med flytende rente og følger normal renteutvikling i hele leieperioden, og renten vil aldri bli lavere enn 0,05 %. Vinterhjul og klargjøring inkludert, lokal frakt tilkommer.

* T90 EV - Pickup 2 seter varebil 88,5kWl - Grønne skilt Startleie 0 kr/etabl. geb. 4.995 kr, Månedsleie 2.990 kr og totalpris 184.403,- vil variere med rentenivået, 5 års bindingstid, kjørelengde 75.000 km. Alle beløp er ekskl. mva. Månedsleien kan endres ved utbetalingstidspunktet, hvis det har vært endringer i rente, pris, avgifter mellom søknadstidspunktet og utbetalingstidspunktet. Leien er beregnet med flytende rente og følger normal renteutvikling i hele leieperioden, og renten vil aldri bli lavere enn 0,05 %. Vinterhjul og klargjøring inkludert, lokal frakt tilkommer.

* e-Deliver 3 Kort 4,8m3 122 HK Startleie 0 kr/etabl. geb. 4.995 kr, Månedsleie 2.990 kr og totalpris 184.394,- vil variere med rentenivået, 5 års bindingstid, kjørelengde 75.000 km. Alle beløp er ekskl. mva. Månedsleien kan endres ved utbetalingstidspunktet, hvis det har vært endringer i rente, pris, avgifter mellom søknadstidspunktet og utbetalingstidspunktet. Leien er beregnet med flytende rente og følger normal renteutvikling i hele leieperioden, og renten vil aldri bli lavere enn 0,05 %. Vinterhjul og klargjøring inkludert, lokal frakt tilkommer.

ATOMBOMBENES

Atombomber var en gang en turistattraksjon i Las Vegas, og myndighetene i USA hevdet at radioaktivt nedfall var harmløst. Nå vil USAs president på nytt teste atomvåpen. ►

RADIOAKTIVITET: Ifølge kjentmannen Rick er disse fjerne åsene fulle av radioaktivitet. Bildet er tatt på grensen mot Nevada Test Site (NTS) og innover det gamle testområdet for atombomber. NTS har omvisninger for interesserte en gang iblant. Men disse turene er fullbookede måneder i forveien, og det er ikke lov å ta med kamera eller mobiltelefon.

FRIOMRÅDE

Tekst og foto:
Johnny Haglund

Stephen «Rick» Richardsons (70) bil humper av gårde på en nesten gjengrodd grusvei.

– Det går år mellom hver gang noen kjører her, forklarer Rick, og forklarer i samme åndedrag at vi er ikke veldig langt unna verdens mest bombede område ... og vi snakker om atombomber. Stedet heter Nevada Test Site, til daglig forkortet NTS.

Han stopper bilen og peker mot noen fjerne åser.

– Jeg har ingen geigerteller med meg nå, men jeg tror ikke strålingen her er farlig, sier han.

– Men du vet; på Nevada Test Site er 928 kjernefysiske tester gjennomført siden 1951, og så langt unna som New York har radioaktivt nedfall fra NTS blitt registrert.

Det amerikanske energidepartementet har hatt ansvaret for gjennomføringen av atomvåpentestene i NTS. Nå har departementet fått ordre av president Donald Trump om å gjenoppta testingen. For ifølge presidenten kan ikke USA være noe dårligere, eller behøver å være mer tilbakeholdne, enn supermakt-rivalene Russland og Kina.

Enker til sak

Ricks sønn arbeidet flere år i CIA, og fordi foreldrene bor i Beatty, bare et steinkast unna NTS, har sønnen gravd litt i gradert materiale:

– I desember 1970 ble en 10 kilotonn kjernefysisk bombe detonert i en 274 meter dyp sjakt på NTS, forteller Rick.

Men det såkalte Baneberry bombeprosjektet gikk ikke helt etter planen, og en stor radioaktiv sky steg uventet mer enn tre kilometer opp i atmosfæren. Radioaktivt avfall regnet ned etterpå. Blant annet ble 86 arbeidere på NTS rammet. Men U.S. Department of Energy hevdet umiddelbart etter uhellet at ingen, hverken arbeidere eller utenforstående, hadde noe å bekymre seg for.

– Men to av arbeiderne døde fire år senere av leukemi, forteller Rick oppgitt. Han arbeidet selv på

FEILSLÅTT: Baneberry bombeprosjektet i 1970 gikk ikke helt etter planen, og en stor radioaktiv sky ble uventet kastet mer enn tre kilometer opp i atmosfæren. Radioaktivt avfall regnet ned både på og utenfor NTS-området.

NTS som ung mann og har overvært flere kjernefysiske detonasjoner og er nesten litt overrasket over at han fortsatt er frisk.

– Enkene til de avdøde arbeiderne gikk til sak mot myndighe-

tene, men først 26 år etter ulykken kom retten frem til følgende: Myndighetene hadde handlet uansvarlig, men det radioaktive nedfallet fra Baneberry var ikke årsaken til mennenes kreft.

«Nutmeg»

Frykten for Sovjet var stor i USA i årene etter 2. verdenskrig. Å vinne den kalde krigen var svært viktig for USA, og utvikling av overlegne, kjernefysiske våpen skulle hjelpe dem.

De radioaktive utfordringene myndighetene opplevde etter den første kjernefysiske testen med Trinity i New Mexico i 1945, samt bombingene av Hiroshima og Nagasaki, gjorde at de ansvarlige valgte å utføre sine sprengninger langt unna bebyggelse. Derfor ble de første kjernefysiske testene etter krigen, sommeren 1946, utført ved Bikiniatollen i det sørlige Stillehavet. Men prosjektet krevde kostbart militært nærvær – myndighetene var blant annet

redd for spionasje – samtidig som logistikken var vanskelig så langt unna USAs fastland.

Derfor lanserte amerikanerne prosjektet «Nutmeg» i 1947, hvor oppgaven var å finne et sted i USA for kjernefysiske tester. Behovet for et trygt sted for effektiv gjennomføring av atomtesting ble ikke blitt mindre etter at Sovjet i 1949 testet sin første atombombe.

18. desember 1950 godkjente president Truman etableringen av et testområde i det sørlige Nevada, etter hvert kalt Nevada Test Site.

Dødelig attraksjon

Tidlig i 1950-årene visste man svært lite om konsekvensene av kjernefysiske tester for mennesker og miljø. Blant annet uttalte U.S. Atomic Energy Commission at det radioaktive nedfallet var harmløst.

Likevel hadde de et snev av sikkerhet i tankene da de første atmosfæriske testene ble utført på NTS.

– Ledelsen på den tiden var opptatt av vindretningen før en detonering, forteller Jim Weeks (74).

Jim har hele livet bodd i Beatty og har tilbrakt mye tid på NTS i forbindelse med jobb. Og han kjente mange av dem som var med da atmosfæriske atomtester ble utført her på 50-tallet.

– De ville ha vinder som blåste østover, for å unngå at radioaktive skyer og nedfall skulle blåse over tett bebodde områder, forteller mannen og ler.

– Du vet disse atomsoppene, enorme røyksøyler som sto to-tre kilometer til værs, var en turistattraksjon i Las Vegas på 50-tallet.

Jim forteller at folk satte på seg solbriller og samlet seg på de høyeste hotelltakene for å bivåne en kjernefysisk eksplosjon. Verre var prøvesprengningene for de små landsbyene øst for NTS, og som

ARBEIDER: I dag er Jim Weeks en pensjonert mann med usedvanlig mange historier på lager. Bilen han her hviler på var engang hans arbeidsbil, som han blant annet brukte da han var inne på NTS sine områder.

NTS: Stephen «Rick» Richardsons er et oppkomme av historier om enorme maskiner og kilometerlange kabelgater han gjennom årene observerte inne på NTS.

fikk skyer av fisjonsprodukter over seg. Der økte forekomstene av leukemi, skjoldbruskkjertelkreft, benkreft, hjernesvulst og andre krefttyper fra midten av 50-tallet og opp gjennom hele 80-tallet. Spesielt de 100 atmosfæriske testene som ble gjennomført fra 1951 til 1962, var ille for helsen til naboene. For i atomvåpnenes barndom var bombene store og «skitne», og etterlot seg betydelige mengder radioaktivt avfall.

Kjernefysisk grøftegraving

Av alle de 928 kjernefysiske testene som ble foretatt på

100 OVER BAKKEN

Første kjernefysiske test på NTS var 27. januar 1951.

Deretter ble ytterligere 99 atmosfæriske tester utført frem til den siste 17. juli 1962.

En delvis prøvestansavtale ble undertegnet av Sovjetunionen, Storbritannia og USA i august 1963. Denne omfattet forbud mot testing av atomvåpen i atmosfæren, i verdensrommet, og under vann. 113 land, blant dem Norge, skrev under avtalen.

Men avtalen tillot fortsatt prøvesprengninger under bakken, noe USA benyttet seg av. Fra 1963 til 1992 utførte amerikanerne 828 underjordiske tester på Nevada Test Site (NTS).

Så langt har USA utført 1032 atomvåpentester.

« Du vet disse atomsoppene, de var turistattraksjoner i Las Vegas.

NTS' 3480 km² store område, var 100 over bakken og 828 under bakken. De fleste atomladningene ble detonert på et område som kalles Yucca Flats – i dag omtalt som verdens mest bombede område.

Men ikke alle testene ble gjort i krigsøyemed. Operasjon Storax i juli 1962, hvor en 104 kilotonn bombe ble detonert, ble utført for å teste hvorvidt en kjernefysisk sprengning kunne brukes til å bygge kanaler, dype grøfter, havnebasseng eller lignende. Krate-ret etter den såkalte Sedan-eksplosjonen var 390 meter bredt og 100 meter dypt.

USA har utført flere kjernefysiske sprengninger enn noen andre land, men de står ikke bak den største: I oktober 1961 testet Sovjet en hydrogenbombe på 50 megatonn (som tilsvarer 50 millioner tonn TNT) på Novaja Semlja. Dette er den største menneskeskapte eksplosjonen noensinne, og den såkalte tsar-bombens soppsky stakk hele 64 kilometer opp i himmelen.

USA kan derimot skryte på seg å ha utført verdens største underjordiske eksplosjon. Prosjektet hadde kallenavn «Cannikin» og ble gjennomført i Alaska, fordi NTS var for nær bebyggelse. I november 1971 ble den fem megatonn store atombomben detonert ca. 1,6 kilometer under jordens overflate på Amchitka-øya. Eksplosjonen kastet enorme steinblokker ut i havet, sendte innsjøer til himmels og lagde et krater som var rundt 15 meter dypt og over 24 km bredt.

Denne typen spor vil neppe dukke opp igjen, om USA gjør alvor av å ta opp igjen testingen av atomvåpen. For U.S. Department of Energy har forsikret at testene ikke skal omfatte selve atomladningen, men andre deler av atomvåpnene.

536 demonstrasjoner

Atombombenes skader på naturen og dets innbyggere var ekstrem, men innrømmelser fra myndighetenes side satt langt inne. Da jeg i 2009 besøkte Trinity Site, hvor verdens første atombombe ble testet i juli 1945, ble jeg vist rundt av den pensjonerte Jim Eckles fra US Army:

– I ettertid er en rekke mennesker og dyr undersøkt. Noen var

BOMBET: Yucca Flats inne på NTS-området betegnes som verdens mest bombede område.

BEATTY: En søvnig liten by et steinkast fra NTS, kjent for to ting: Ligger på veien mellom Las Vegas og Death Valley, pluss at hit dro Marlon Brando da han ville ha fred fra Hollywoods kaotiske livsstil.

langt unna, andre var i nærheten av testbomben i 1945. Ikke ett eneste unormalt tilfelle av høyere kreftforekomst eller andre lidelser på grunn av radioaktiv stråling er funnet. Mange stiller seg kanskje litt undrende til dette.

Eckles forteller at 536 protester mot kjernevåpen har foregått ved NTS, med til sammen 15 740 arrestasjoner.

I dag er NTS fortsatt avstengt for allmennheten – både fordi deler av området er radioaktivt, og fordi deler av området brukes

« Enkene til de avdøde arbeiderne gikk til sak mot myndighetene.

SALG: I Beatty ligger et marked hvor effekter fra NTS og visstnok Area 51 kan kjøpes.

DE VERSTE ATOMULYKKENE

Alvorligheten av atomhendelsen måles med skalaen INES (international nuclear and radiological event scale) som går fra 1 til 7.

Tsjernobyl: Tidens verste atomulykke. 26. april 1986 eksploderte reaktor 4 etter en test. En trykkbølge bygget seg opp inne i reaktoren, og smellet var så voldsomt at det 500 tonn reaktorlokket ble blåst opp i luften. Klassifisert som INES 7.

Fukushima: 11. mars 2011. Atomkraftverket ble delvis oversvømt etter et jordskjelv og en påfølgende tsunami. En kjernefysisk nedsmelting skjedde ved tre av anleggets seks atomreaktorer. Klassifisert som INES 7.

Kyshtym: Det er i år 68 år siden atomulykken i Kyshtym i tidligere Sovjetunionen – en av de første ulykkene som førte til spredning av radioaktivitet over et større område. Ulykken skjedde da kjølesystemet brøt sammen. Klassifisert som INES 6.

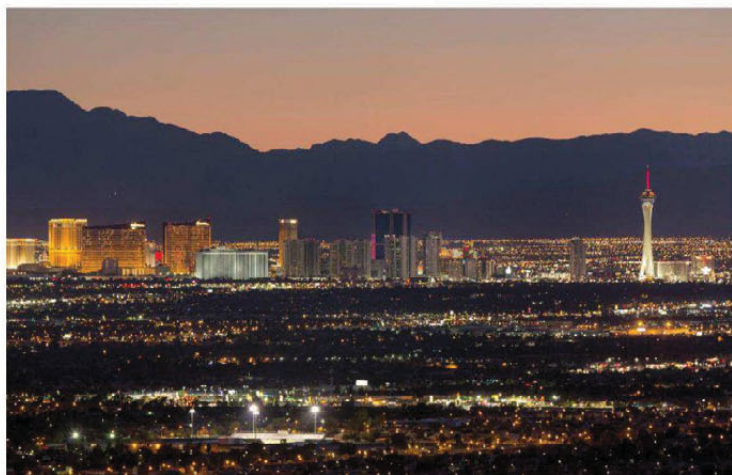
Windscale: Samme år – 10. og 11. oktober 1957 – skjedde en ny ulykke, denne gang som følge av en brann i Windscaleanlegget ved Cumbria i Storbritannia. Klassifisert som INES 5.

Three Mile Island: Ulykken på det amerikanske kjernekraftanlegget Three Mile Island i 1979 ble vurdert til en INES 5 etter at reaktor nummer 2 gjennomgikk en delvis nedsmelting.

Goiania: Radioaktivt medisinsk utstyr ble stjålet fra et nedlagt sykehus i Goiania i Brasil i 1987. Blykapselen som skjulte cesium 137 ble åpnet. Over 100 000 mennesker ble undersøkt, 249 var kraftig eksponert og fire mennesker døde. Klassifisert som INES 5.

SL-1: Stationary Low-Power Reactor Number One var en atomreaktor bygget for tester i regi av US Army. En eksplosjon og nedsmelting 3. januar 1961 medførte at tre operatører døde. Klassifisert som INES 4.

Kilde: Statens strålevern, Wikipedia, Time Magazine

VEGAS: På 50-tallet var det en turistattraksjon i Las Vegas å stå på hotelltakene og se atomsoppen vokse i horisonten, samtidig som jorden ristet svakt. Las Vegas ligger litt over ti mil unna NTS.

som testområde for flere andre typer våpen, militære fly og lignende.

Men selv om den siste kjernefysiske testen ble foretatt her 23. september 1992, diskuteres mye

om og rundt områdets fremtidige benyttelse.

– Myndighetene vurderer å lagre høyradioaktivt avfall her, forteller Jim Weeks. Blant jobbene han har hatt opp gjennom

karrieren, er jobben som sjef for Beattys Vann og Avløp i 17 år.

– At grunnvannet til byen vår skal bli forurensnet som følge av de kjernefysiske testene, har alltid vært en stor frykt hos innbyggerne. Og nå skal myndighetene på toppen av dette vurdere å lagre enda mer gift her?

Prøver av grunnvannet flere steder på NTS-området dokumenterer forurensning, men ifølge U. S. Department of Energy vil det ta mange år før dette når

Beatty. De testansvarlige energimyndighetene sier i samme åndedrag at lagring av radioaktivt avfall overhodet ikke er noe å bekymre seg for.

Jim Weeks er ikke overbevist:

– Jeg vil gjerne minne de ansvarlige myndighetene på hva de sa på «50-tallet: «Det radioaktive nedfallet fra de kjernefysiske testene er harmløst». Og det til tross for at det blant annet i 1959 ble oppdaget radioaktivitet i melk og hvete her til lands. □

Har du ris, ros eller henvendelser til Sløseriombudsmannen? Skriv til redaktør Alexander Øystå: alexander.oysta@egmont.com

Garasjefiaskoen i Tromsø

I Tromsø bestilte kommunen garasjer til hjemmetjenestens biler. Men glemte å sjekke om portene var brede nok.

HJEMMETJENESTEN I TROMSØ kommune dekker et stort område, der de mange ganger må kjempe mot elementene i en landsdel kjent for kulde og snøføyke. Derfor bruker hjemmetjenesten robuste biler – Toyota RAV4 og eldrevne Mercedes – alle med firehjulstrekk. I flere år har de vært nødt til å måke frem bilene om vinteren, samt skrape vinduene og ladeinntakene fri for is og snø. Savn etter garasjer med oppvarming og hurtigludere var stort. Fikk de nå bare det, ville de ansatte kunne bruke tiden på jobben sin og ikke snørydding.

Det vakte da også enorm begeistring blant hjemmetjenestens ansatte da det ble kjent at tre bo- og servicesentre i kommunen skulle få hvert sitt splitter nye garasjeanlegg til bilene sine.

GRUNNARBEIDET STARTET I vår og da sommeren kom, sto det meste ferdig – med unntak av portene. I denne perioden tok det ikke lang tid før de ansatte fikk mistanke om at noe ikke stemte. Så ikke disse garasjeportene litt vel smale ut?

Hjelpepleier Wenche Aasheim fortalte Nordlys, som først omtalte saken, om denne gryende mistanken:

– Jeg spurte byggarbeiderne om hvordan vi skulle komme oss

inn i garasjen. «Det lurte vi også på», var svaret jeg fikk.

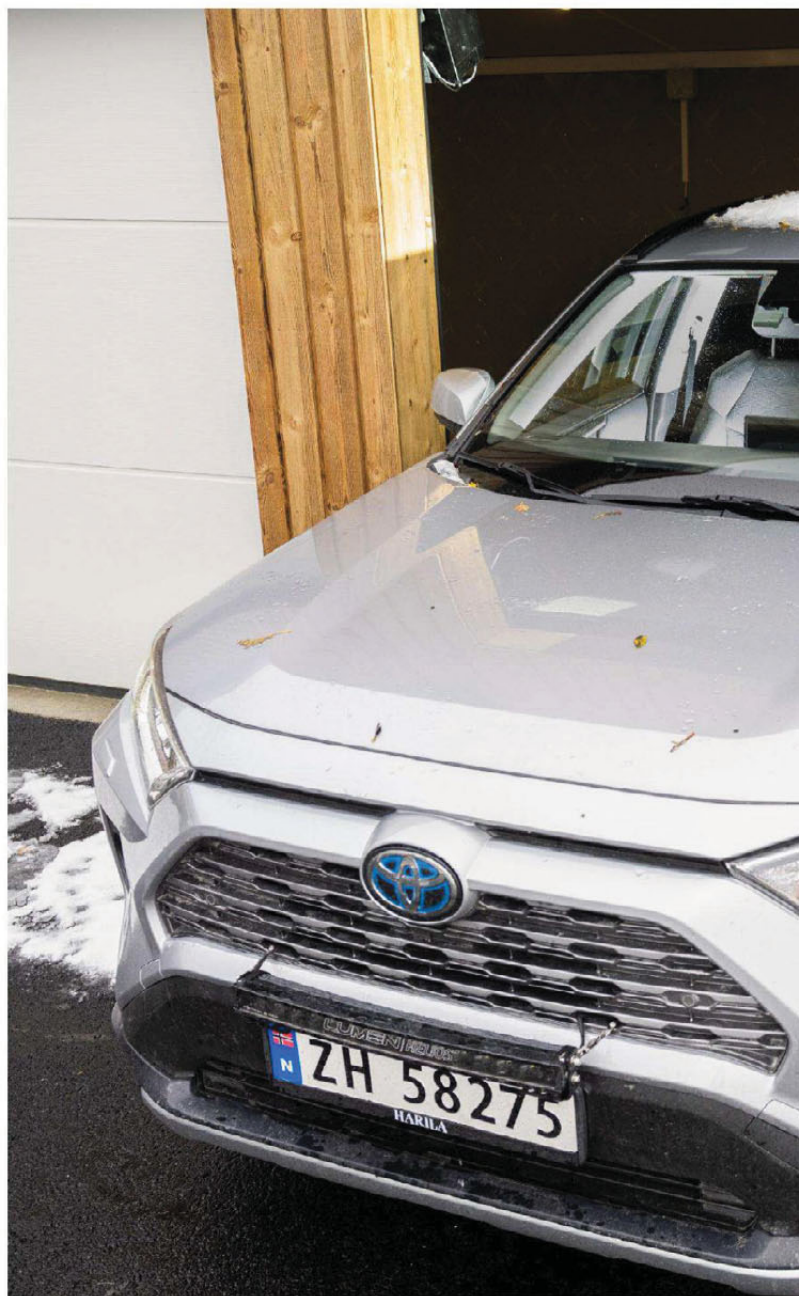
Men arbeidet gikk sin gang, og endelig sto bygget ferdig, lekkert og fullført med hele fire porter. Luksus, tenkte man og gruet seg ikke til vinteren i det hele tatt.

Men gleden ble kortvarig. Garasjeanlegget ble stengt etter bare noen få dager. Elbil-laderne måtte flyttes tilbake til utendørs-parkeringen. Noen begynte vel så smått å sjekke om snøskuffene sto på sin vante plass.

PORTENE VAR FOR smale, rett og slett, og de ansatte hadde betydelige problemer med å få rygget inn bilene sine. Ifølge avdelingsleder ved hjemmetjenesten Heidi Svendsen, er det kombinasjonen av bredden på selve portåpningen og plasseringen av garasjen som har skapt problemene.

Avisa Nordlys skriver at portene var så smale som 223 centimeter. Da blir det vanskelig å få inn Toyotaen som måler 225 centimeter med speilene utslått – noe som er lurt når man rygger under trange forhold. Man kan riktignok brette inn speilene, med fare for oppskraping, og trøe bilen forsiktig inn, men da møter hjemmehjelperne neste problem: De kommer ikke ut av bilen.

De tre garasjeanleggene er nå stengt på grunn av for smale por-

IKKE NOE FOR PYSER

Svendsen setter seg bak rattet og prøver å manøvrere seg inn i garasjeporten nærmest veien, den «enkleste» av dem.

Etter mye jukking, pip og stønn fra både sensorer og sjåfør, klarer hun etter et par minutter å få kjøretøyet på plass, uten materielle skader.

Men, hun har ikke sjans til å komme seg ut på sjåførsiden på grunn av den snau avstanden til veggen.

– Dette er ikke en garasje jeg ville hatt privat, fastslår Svendsen. Tromsø kommune har bygget lignende garasjer både på Havtun på Brensholmen og i Lakselvbukt. Også disse anleggene er inntil videre stengt av samme grunn.

Nordlys får opplyst at portåpningene på Havtun bare er på 2,23 meter. I Lakselvbukt er de imidlertid bedre stilt med to porter som er 2,47 meter brede.

(Nordlys.no, 23. oktober 2025)

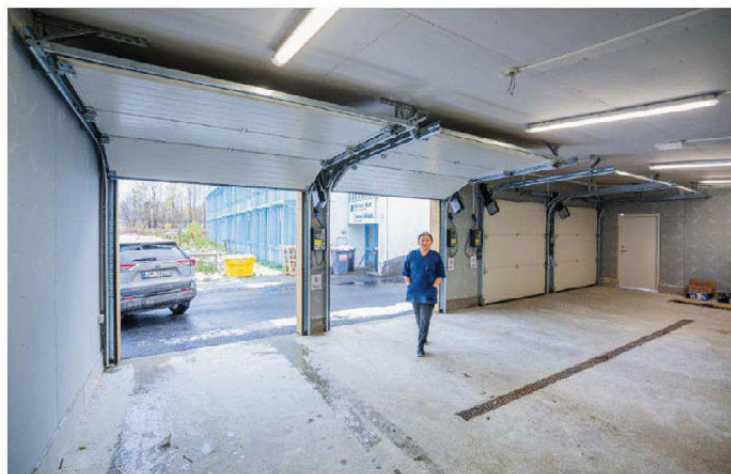

OLE ASHEIM

FREDRIK VÆRFJELL/NTB

GARASJEVIRUS: Idylliske Tromsø, her i snøføyke, er rammet av garasjeviruset. Altså kommunale garasjer, finansiert med skattepenger, som ikke har plass til bilene de er laget for.

OLE ASHEIM

SATT PÅ PRØVE: Vanskelighetsgraden øker port for port på grunn av avstanden til det gamle skolebygget. Svendsen er oppgitt.

PÅ HÅRET: Heidi Svendsen, avdelingsleder ved Sjursnes bo- og servicesenter, forsøker å rygge inn. Det piper og hyler, men inn kommer hun. Det er imidlertid umulig å komme ut av bilen.

ter. Helt uvirkelig. De tre anleggene, som samlet har ti parkeringsplasser, skal ha kostet skattebetalerne totalt 14,1 millioner kroner.

NORDLYS TOK KONTAKT med ulike ansvarshavende i kommunen, blant annet seksjonsleder for hjemmetjenester i Tromsø kommune. Han var klar over at garasjene hadde skapt utfordringer for de ansatte, men poengterte at det er mulig å komme seg ut og inn av bilene uten å skade bilen, hvilket innebærer at han sannsynligvis opptrer som

«Slangemannen» på lokale sirkus i fritiden.

Det er Tromsø kommunes egen utbyggingsenhet som står ansvarlig for garasjeprosjektene, mens det private firmaet Totalrenovering vant anbudet, og har stått for det utførende arbeidet. Enhetsleder Trond Bjørnstad har fått med seg reaksjonene på garasjeportene, men har ingen kommentarer til Nordlys. Men han understreker at kommunen er veldig glad for de nye garasjene.

Ja, alle er glade for at garasjene er ferdige. Men den gleden hjel-

per ikke de ansatte i nevneverdig grad, så lenge de ikke kan bruke dem uten å frykte for å knuse et speil og ripe opp skjermer og dører når de lirer bilene sine inn, slangeaktig som en seksjonsleder. Det er jo også ganske utrolig at det samme problemet har gjen tatt seg på tre ulike anlegg. Hvorfor i all verden målte de ikke bilene de er bygget for, før de satte i gang?

Selv en helt ufaglært person ville sjekket bredden på inngangen, hvis han skulle bygge sin egen garasje. Når man bygger sitt

eget, ønsker man naturlig nok at bygningen fungerer.

NÅR OFFENTLIG SEKTOR

bygger, hjelper det tydeligvis ikke hvor mange fagpersoner og kontrollinstanser man har. De som planlegger og bygger skal uansett ikke bruke garasjen, så da er det ikke så nøye om den fungerer.

- Hvordan skal vi komme oss inn i garasjen?

- Det lurar jeg også på.

Der har du effekten av ansvarspulverisering.

UKONTROLLERBARE

ALLIERTE: Elon Musk, Bill Gates og Jeff Bezos og deres tech-gigantselskaper har spilt en nøkkelrolle i Ukrainas forsvar mot Russlands invasjon, mens vennligstilte stater har holdt igjen.

LUKASZ KOBUS/WIKIMEDIA COMMONS

PRIVATE TØR NÅR STATENE TVILER

Ville du hatt denne gjengen som dine nærmeste allierte om Russland invaderte landet ditt? Volodymyr Zelenskyj har ikke noe valg enn å stole på tech-milliardærer som Elon Musk, Jeff Bezos og Bill Gates – og deres gigant-selskaper. Rollen private tek-selskaper har fått i krigen mellom stater, kan innebære trøbbel. ►

GAGE SKIDMORE/LUKASZ KOBUSZ/VAN HANWIKIMEDIA COMMONS

Mens russerne samlet sine invasjonstyrker ved grensen til Ukraina, sørget noen av verdens største teknologiselskaper for å overføre enorme mengder livsviktige data til sikre datasentre i Europa.

Den russiske invasjonen av Ukraina begynte tidlig om morgenen den 24. februar 2022. I dagene før hadde Ukrainas ledelse ikke bare mobilisert soldater, de hadde også tatt forholdsregler for å redde viktige dokumenter, beskytte kritisk infrastruktur og få mye annet i sikkerhet.

– Da de første russiske missilene traff ukrainske ministerier, hadde landets data allerede flyttet seg til «skyen.» I dagene før invasjonen hadde amerikanske teknologiselskaper som Amazon og Microsoft bidratt til å overføre enorme mengder data til sikre datasentre i Europa, sier Tobias Liebetrau, førsteamanuensis ved Institutt for statsvitenskap ved Københavns Universitet, ifølge en pressemelding fra Københavns Universitet.

Ved fronten kjemper soldatene mann mot mann, i Ukrainske byer kjemper luftvernstyrker mot droner og missiler, mens folk flykter for livet når russerne setter inn sitt skyts mot alt fra kraftverk til boligblokker. Samtidig pågår en minst like dramatisk og hard utveksling av angrep på en annen og mer skjult front.

Ukraina og Russland utkjemper en cyberkrig der begge parter bruker digital infrastruktur for å ramme motstanderen. Og selv om våpenet er digitalt, kan angrepet likevel få enorme konsekvenser.

Offentlig-privat-krig

Moderne krig utkjempes ikke bare av soldater som kryper sammen i en grunn skyttergrav. Fronten kan like gjerne være en liten digital kommandosentral, der operatører styrer droner fulle av eksplosiver. Soldatene bruker avansert teknologi både for å kommunisere med sine ledere – og for å hente inn informasjon fra frontlinjen.

Teknologigiganter som Amazon, Microsoft og Elon Musks SpaceX har hatt en avgjørende innflytelse på den brutale krigen i Ukraina, viser en oppsiktsvekkende undersøkelse.

Det danske National Defence Technology Center (NDTC) har kartlagt hvordan «Big Techs» digitale infrastrukturer ikke bare

støtter statlige funksjoner – men også bidrar til å definere hva det vil si å være en stat i krig.

Undersøkelsen med tittelen «Infrastrukturering av offentlig-private relasjoner: «Big Tech», Ukraina-krigen og implikasjoner for sikkerhetsstyring» er gjennomført av Tobias Liebetrau og Jeppe T. Jacobsen, strategisk råd-

giver og informasjonssjef ved NDTC. I studien undersøkte forskerne hvordan skyllagring, satellittkommunikasjon og cybersikkerhet påvirker forholdet mellom stater og Big Tech – ikke minst i det krigsherjede Ukraina.

Konklusjonen er at digitale infrastrukturer ikke bare fungerer som tekniske hjelpemidler – men

« **Selvfølgelig er det problematisk når det ikke er folkevalgte som tar politiske beslutninger.** »

PRIVAT

BETENKT: Den danske forskeren Tobias Liebetrau har studert private tech-selskapers rolle i moderne krig. Han er betenkt over at private leverandører også kan bli politiske aktører.

PRESIDENTIAL COMMUNICATIONS OFFICE/WIKIMEDIA COMMONS

I NØD: Volodymyr Zelenskyy kjemper en fortvilet kamp for å få muskler til å stå imot den russiske invasjonen. Men der andre stater nøler, har private stilt opp med livsviktig hjelp.

– Selvfølgelig er det problematisk når det ikke er folkevalgte som tar politiske beslutninger. Når vi for eksempel ser at disse teknologigigantene beveger seg nærmere Donald Trump, kan det gi grunn til frykt for at de blir bundet fast til en vogn, sier Tobias Liebetrau til dansk TV 2.

Og mens NATO-alliansen har vegret seg for å blande seg direkte inn i konflikten mellom Ukraina og Russland – er tilsynelatende ikke de store teknoselskapene preget av de samme anfølelser.

– Ved å plassere data i NATO-landene, ble Ukrainas digitale infrastruktur indirekte beskyttet av alliansens avskrekingsstrategi. Dette skaper nye former for digital suverenitet, der statens kjernefunksjoner bare kan opprettholdes gjennom privat infrastruktur, sier Liebetrau som

mener dataplasseringen i skyen ikke bare en teknisk løsning, men også politisk.

Trapper opp

Å angripe infrastruktur er ikke noe russerne begynte med etter invasjonen i Ukraina.

Siden den kjente og omtalte «Operasjon Armageddon» i 2013, har en lang rekke russiske cyber- eller hackerangrep vært rettet mot nabolandet. Blant de mer kjente er hackingen av landets strømmnett i desember 2015. Da sendte russerne trojanerviruset BlackEnergy inn mot energiselskaper som leverer energi til Kyiv, Ivano-Frankivsk og Tsjernivtsi-regionene. Angrepet var det første vellykkede cyberangrepet på et strømmnett. Året etter gjen-tok russerne angrepet mot energiforsyningen.

også endrer forholdet mellom stater og private selskaper.

Trosser statlig vegring

Starlink-systemet som tilbyr satellittbasert internetttilgang, og som eies av Elon Musk, sørget for at Ukraina kunne kommunisere på slagmarken – helt til Musk slo av dekningen over den russisk-okkuperte Krim-halvøya. Ifølge Musk skjedde det fordi han ville forhindre en russisk atomopptrapping.

Men beslutningen, tatt av en privatperson på den andre siden av Atlanterhavet, har vakt bekymring.

– Musks mørklegging av Krim er et eksempel på hvordan topp-

HACKER-OL: Iran arrangerte et eget mesterskap for hackere fra åtte land, blant dem Pakistan, Tunisia, Kina og Russland i oktober i år. Samtidig etterlyser FBI russiske hackere. Krig i cyberspace gir stater nye utfordringer – og muligheter.

ledere med tilgang til kritisk infrastruktur kan ta geopolitiske beslutninger uten statlig kontroll, påpeker Tobias Liebetrau.

For når store selskaper hjelper Ukraina med å opprettholde sin digitale infrastruktur, handler bistanden ikke bare om teknologi. De er aktive politiske aktører som omformer forholdet mellom stater og private selskaper, slår den danske rapporten fast.

NURPHOTO/FBI

Samme måned klarte de også å lamme Ukrainas statskasse.

I 2017 gjennomførte Russland så et av de største hackerangrepene sine noensinne, da de brukte Petya-viruset til å gå løs på hele Ukrainas forsyningskjede for varer og tjenester.

Og i januar 2022, dagen etter at forhandlingene mellom USA og Russland om Ukrainas fremtid i NATO brøt sammen, gikk Russland til et storskala-angrep på ukrainske myndigheters nettsteder. En måneds tid senere, etter at russiske tropper invaderte de østlige regionene i Ukraina, ble en rekke banknettsteder og store statlige nettsteder tatt ned.

Amerikansk etterretning

mente å spore angrepene til russiske hackere, men den russiske regjeringen nektet for å stå bak.

Etter at fullskalakrigen begynte har Russland også forsøkt å blokkere Starlink, og dermed internettilgang i Ukraina via satellitt. Russernes cyberkrigere har ikke lyktes særlig godt, fordi eieren SpaceX raskt har oppdatert programvaren, skriver The Economist.

Svindel-forsvar

I juni 2022 – et snaut halvår etter den russiske invasjonen av Ukraina – publiserte Microsoft en rapport om russiske cyberangrep. Tek-giganten konkluderte med at statsstøttede russiske hackere har

I LOMMA PÅ MUSK: De verdenskjente ukrainske eks-bokserne Vladimir og Vitali Klitschko har begge profilerte roller i hjemlandets forsvarskrig, Vladimir som soldat og Vitali som borgermester i Kyiv. Her jubler de over mottak av Starlink-apparater som har spilt en sentral rolle for krigføringen i Ukraina – inntil Elon Musk skrudde av.

LCPL JACK LABRADOR/WIKIMEDIA COMMONS

PRIVAT HJELP: Amerikanske marinesoldater har for lengst gjort Elon Musks satellitt-baserte internettplattform StarLink til sitt arbeidsredskap. Dermed har US Marine også overlatt kontrollen over sambandet til private.

drevet med «strategisk spionasje» mot regjeringer, tenketanker, bedrifter og hjelpegrupper» i 42 land som støtter Kyiv.

Også ukrainske grupper har gjennomført cyberangrep mot russiske institusjoner og tjenester, men langt fra i samme omfang som motstanderen. Noe av det Ukraina har gjort, er å opprette flere svindel-callsentre som aktivt

jobber for å stjele russeres sparepenger og overføre dem direkte til sine egne væpnede styrker.

Lite som tyder på at Russland har planer om å trappe ned sine cyber-aksjoner mot landet de har invadert. Den ukrainske generalen Oleksandr Potii hevdet tidligere i år overfor NRK at minst 80 hackergrupper angriper Ukraina konstant.

AVTALE MED NORGE

Også Norge er med på arbeidet med å sikre Ukraina datasikkerhet for fremtiden.

I mai i år inngikk Norge og Ukraina en avtale – til nytte for begge parter.

– Norge kan dele trusselinformasjon og opplysninger om det man ser av pågående aktivitet. Vi kan dele det vi ser av hvordan en aktør opererer. Vi kan dele det vi ser av sårbarheter knyttet til teknologi, sier direktør Arne Christian Haugstøyl i Nasjonal sikkerhetsmyndighet til NRK.

For Norge innebærer avtalen en fordel ved at Norge kan nyte godt av at Ukraina nå vil dele kunnskap og etterretning innenfor cyber-feltet med oss. Ukraina har i mange år ligget svært langt fremme i utviklingen av datateknologi og programvare, og en rekke norske selskaper og virksomheter har kjøpt it-hjelp i Ukraina. Nå skal Norge igjen få ukrainske hjelp, denne gang til viktig kompetanseheving for Nasjonal sikkerhetsmyndighet.

Ukraina har ifølge Haugstøyl en enestående kompetanse knyttet til cybersikkerhet i krig, som vil være veldig nyttig for Norge. Én intensjon med avtalen er at den også skal gjøre Norge bedre på å avdekke cyberangrep. Samarbeidet mellom Norge og Ukraina på dette området begynte umiddelbart etter at avtalen ble underskrevet.

Den private tek-giganten som spiller den mest sentrale rollen i konflikten mellom Ukraina og Russland er trolig Microsoft. Selskapet rår over omfattende ekspertise innen cybersikkerhet, og regnes som en autoritativ kilde til kunnskap om russiske cyberangrep. Microsofts rapporter siteres av både etterretningstjenester og EU-institusjoner – og brukes som grunnlag for politiske beslutninger.

– Microsoft er ikke bare en leverandør av sikkerhet – de bidrar til å definere hva trusselen er. Dette gir dem en fortolkningsmakt som stater blir avhengige av. Denne avhengigheten kan skape konkurranse mellom allierte stater, som i krisetider må kjempe om Microsofts oppmerksomhet og ressurser, mener Tobias Liebetrau.

Han er ikke i tvil om at de store teknoselskaper pene overtar maktposisjoner som egentlig tilhører landene de bistår.

– Hver dag opplever vi forskjellige former for cyberangrep. Vi ser direkte angrep mot vår finanssektor, energisektor, telekommunikasjon og logistikk, og selvfølgelig i den offentlige sektor, hevdet Potii, leder for det nasjonale organet for beskyttelse av kommunikasjon og informasjon.

Den russiske digitale krigsførin-

OLE BERG-RUSTEN

MYE Å LÆRE: Norske sikkerhetsmyndigheter ved (f.h.) sjefen for nasjonal sikkerhetsmyndighet Arne Christian Haugstøyl, sjefen for Forsvarets etterretningstjeneste Nils Andreas Stensønnes og PST-sjef Beate Gangås, har mye å lære av ukrainske kolleger når det kommer til cyber-krigføring og -forsvar.

– Vi bør ikke lenger spørre om stater mister makt til Big Tech. Vi bør spørre hvordan makt og ansvar deles og forhandles gjennom infrastrukturene som binder dem sammen, sier Tobias Liebetrau.

Jeanette Serritzlev er analytiker ved Institutt for Militære Operasjoner ved det danske Forsvarsakademiet. Hun mener studien fra NDTC er svært relevant.

– Jeg synes den peker på noe viktig. Det er et brudd med noen maktstrukturer. Vi har en situasjon der noen ikke-statlige aktører har makt som tidligere var forbeholdt statlige aktører, sier Serritzlev til dansk TV 2.

I praksis er det bare to land i verden som har teknologiske giganter med størrelse og muligheter til å ha innflytelse – USA med Microsoft og Amazon, blant annet. Kina med store og mektige selskaper som Huawei og Alibaba.

– Den samme type giganter finnes ikke i Russland, påpeker Tobias Liebetrau.

Han viser til at teknologigigantenes innflytelse på krigen i Ukraina skaper et moralsk dilemma fordi det viser at grensen mellom kontraktsmessig forpliktelse og moralsk ansvar blir uklar når private aktører får direkte innflytelse over krigføring.

gen øker stadig i omfang, mener generalen: – I 2022 hadde vi drøyt 2000 cyberangrep. I 2023 opplevde vi noen flere. Vår statistikk fra 2024 viser at det var 4300 cyberangrep mot Ukraina, altså en dobling. Nesten hvert femte angrep var rettet direkte mot forsvarssektoren. Godt over halvparten mot offentlig sektor, fortalte Potii. □

ØRKENFISK

Ved første øyekast er det lett å tro at denne skapningen befinner seg langt hjemmefra. Men selv om den kalles sandfisk, hører den heldigvis hjemme på land, og gjerne i ørkenen. Sandfisk, eller skinke, som er det korrekte navnet, er en øgle som trives med å grave seg godt ned i sanddynene og vente på forbigående insekter den kan overrumple – samtidig som den selv holder seg gjemt for slanger og andre fiender.

Skinker, som kommer av det latinske navnet *scincus* og ikke har noe med hverken bakparter eller pålegg å gjøre, har korte bein og svømmer i stedet frem gjennom sanden. Arten på bildet holder til på den arabiske halvøy, og dette eksemplaret befant seg i ørkenen utenfor havnebyen Sharjah i De forente arabiske emirater.

SAM ROWLEY/NATURE PICTURE LIBRARY/NATUREPL.COM

Ved Yan Calmeyer Friis

10 PÅ TOPP

Ikke akkurat god jul

Ti hendelser med katastrofalt utfall som skjedde på julaften eller 1. juledag.

1. Tangiwai-ulykken, New Zealand (1953)

Julaften. En gjørmestrom rev bort jernbanebroen ved Tangiwai like før et ekspressstog passerte. Toget styrtet i elven, og 151 mennesker omkom. Verste togulykke i landets historie.

6. Italian Hall-katastrofen, USA (1913)

Julaften. Under en julefest i Calumet i Michigan ble en falsk brannalarm utløst. Panikk og masstrenghet førte til 73 døde, de fleste barn og kvinner.

2. LANSIA Flight 508, Peru (1971)

Julaften. Passasjerflyet ble truffet av lyn, gikk i oppløsning i luften og styrtet i Amazonas. Bare én av de 92 passasjerene overlevde. (les reportasje i Vi Menn neste uke).

7. Lercara Friddi-massakren, Sicilia (1893)

1. juledag. Sosial uro kulminerte i væpnet sammenstøt mellom demonstranter og regjeringsstyrker. Dødstallene varierer fra 7 til 11, avhengig av hvilke kilder man bruker.

3. Syklonen Tracy, Darwin, Australia (1974)

1. juledag. Syklonen traff Darwin i morgentimene og jevnet over 70% av bebyggelsen med jorden. 66 mennesker omkom, og byen måtte i stor grad evakueres.

8. Covina-massakren, California (2008)

Julaften. En mann utkledd som julenisse skjøt deltakerne i et familieselskap, før han satte huset i brann, og tok sitt eget liv. Ni mennesker ble drept.

4. Togkollisjon i Indonesia (2001)

1. juledag. Et fullsatt passasjerstog kolliderte med et ventende togsett i Brebes etter signalfeil. 45 mennesker døde, og over 100 ble skadet.

9. Tsunami i Sunda-stredet, Indonesia (2018)

Selve tsunamien inntraff 22. desember, og over 430 omkomne var bekreftet innen 25. desember, da redningsmannskap fortsatt fant døde i ruinene.

5. Flying Tiger Line CL-44, Vietnam (1966)

Julaften. Et amerikansk fraktfly styrtet kort etter avgang fra Da Nang i Syd-Vietnam. Alle 111 om bord døde.

10. Togavsporingen på Uetsu-linjen, Japan (2005)

1. juledag. Ekstrem kastevind fra Japanhavet veltet et ekspressstog («Inaho 14») av sporet. Fem passasjerer omkom og flere ble alvorlig skadet.

VERDENSNYHET!

e VITARA

PRIS OG AVGIFTSVINNER
FIREHJULSTREKK 2025

**KJØP FØR
AVGIFTSØKNING**

Elektrisk SUV med firehjulstrekk Som skapt for norske forhold

Avansert ALLGRIP-e 4x4 inkl. i prisen

Fire kjøremodus inkl. Trail-mode

412km WLTP rekkevidde

Suzuki Connect App

40/20/40 Justerbart baksete

Opptil over 500 l bagasjerom

Høy bakkeklaring

Les mer på suzuki.no

Leasing

1.995,-* pr mnd

Introduksjonspris

e VITARA ALLGRIP-e 4X4 fra kun 334.500,-

SNOWTRAIL-UTSTYRSPAKKE INKLUDERT I PRISEN

19 tommer mørke aluminiumsfelger • 10-veis elektrisk justerbart fører sete • Ambient stemningsbelysning • Adaptive fjern- og hovedlys
Ikonisk 3-point led matrix • Trådløs mobillading • Stemmestyring • INFINITY by Harman lydsystem med subwoofer • Oppvarmet ratt &
frontrute • 10.25-tommers skjerm & 10.1-tommers senter skjerm • Apple Carplay og Android Auto • 360 graders kamera

*Suzuki e VITARA Allgrip-e 4x4 Basecamp 1.995,- pr. mnd. inkl. mva. Egenkapital kr 100.000,-. Etableringsgebyr 5.225,-. Rente 6,49%. Effektiv rente 6,7%, o/10 år. Totalt kr. 177.741,-. Frakt, klargjøring, metallisk lakk og vinterhjul kommer i tillegg.

DØDE SOLDATER

Tekst: **Tore Ulabrand Johansen**

De tre soldatene var frosset sammen, nærmest som i en klump. Uniformene deres var nokså fillete etter tiårene i den italienske dei Forni-breen nær grensen mellom Østerrike og Sveits. En mørk, mumifisert hånd stakk ut fra uniformene. Levnningene, som lå rundt 3400 meter oppe i fjellet, var floket sammen på en måte som tyder på at mennene kan ha dødd eller blitt begravet sammen. Ingen vet hvem de er, men alle tre var ubevæpnet og hadde lommene fulle av bandasjer, noe som kan tyde på at de var sanitetssoldater som døde i det aller siste slaget i fjellene i september 1918.

– Å finne dem i den tilstanden var utrolig. Hendene og ansiktene var tydelige, og neglene, tennene.

MAURIZIO VICENZI/AFP/NTB

TRAGEDIEN SMELTET FREM:

Den blodige og dramatiske historien fra 1. verdenskrig og slagene i over 3000 meters høyde kom plutselig veldig mye nærmere da fjellredningsmannen Maurizio Vicenzi i 2004 oppdaget tre sammenfiltrede lik i den smeltende italienske isbreen.

MAURIZIO VICENZI/AFP/NTB

KONSERVERT: Etter 100 år i isen var levningene etter de tre østerrikske soldatene forbløffende godt konserverv.

Og huden på ansiktet var fortsatt intakt, fortalte Maurizio Vicenzi, som driver det lille lokale militærhistoriske museet i den lille fjellbyen Peio.

21 år er gått siden folk oppdaget at isbreene begynte å gi slipp på sine døde. Den første som gjorde et slikt nokså makabert funn, var Maurizio Vicenzi. Italieneren jobbet på den tiden som frivillig innenfor alpin redning, og studerte den bratte breveggen i kikkert da han oppdaget en mørk flekk 25 meter nede veggen en augustdag i 2004.

Senere har stadig flere dukket opp fra kalde graver under is- og snømassene i fjellene høyt over italienske skisteder.

Klimaendringer og bresmelting har med ett brakt en blodig historie vesentlig nærmere vår egen tid.

Livsfarlige avsløringer

Eksperter og historikere antar at de tre døde soldatene Vicenzi oppdaget, døde i slaget ved Punta San Matteo, et slag som ble utkjempet langs en 50 kilometer lang isbrefront i det man tror

Langsamt smelter krigens redsler frem av isen. Døde soldater dukker opp i full uniform fra krympende isbreer, nærmest som da de ble begravd for mer enn hundre år under siden de brutale slagene i Alpene og Dolomittene under 1. verdenskrig.

SMELTER FREM

HØY SLAGMARK: Del Forni-isbreen dekker et stort område høyt oppe i Alpene der Italia, Sveits og Østerrike møtes. Her var noen av de mest dramatiske frontavsnittene under 1. verdenskrig. Nå dukker stadig flere vitnesbyrd opp.

kan ha vært det høyestliggende slaget i historien.

– Slaget sto 3. september 1918, da soldater fra Østerrike-Ungarn ble beskytt av italienerne i det de flyktet fra sine skyttergraver på fjelltoppen, forklarte Vincenzo til nyhetsbyrået AP.

Funnet antas å være de første mumifiserte levningene av soldater som er kommet frem i lyset fra 1. verdenskrig. Likene ble fraktet ut av fjellet og ned til Peio av en alpin redningsgruppe. De siste 20 årene er det stadig dukket opp nye kroppar. Og det er nok «å ta av.»

Bare på den italienske siden døde anslagsvis 25 000 unge fjelljegersoldater, mens om lag 18 000 ble meldt savnet i krigen som mellom 1915 og 1918. Tallene var ikke stort annerledes for den østerriksk-ungarske styrken.

– Det var en forferdelig krig.

Når man finner en død soldat høyt oppe i fjellet, forstår man øyeblikkelig for en forferdelig tragedie krigen var, sier Maurizio Vicenzi.

Men ikke bare døde soldater dukker opp når breene smelter. Bomber, geværer og personlig utrustning – til og med rester av en «isby» som var anlagt oppe i de ugjestmilde fjellene, har dukket opp. I 2019 kom to unge spanske menn som var turister i fjellene ovenfor Trento over en granat. Da de plukket den opp, eksploderte granaten. Den ene av mennene ble alvorlig skadet.

Militære myndigheter i området jobber nå konstant med å undersøke de populære fjellområdene, spesielt fordi det er så mange skiturister og fjellvandrere som oppsøker de flotte fjellene i grenseområdene mellom Italia, Sveits og Østerrike.

BRUTAL KRIGSVIRKELIGHET: Om våpnene, skred eller lave temperaturer tok livet av flest soldater som kjempet langs Alpene høye topper, vet ingen sikkert. Men vitnesbyrdene om helvetet i høyden taler for at krigshandlingene ikke var verst.

MAURIZIO VICENZI/AFP/NTB

« Fred kan bare komme med vår død.

MØTE MELLOM TIDER:

Maurizio Vicenzi og hans fjellredningskollegaer tok i bruk det beste utstyret som er tilgjengelig i dag for å hente ut de døde soldatene fra isbreen og bidra til at de fikk en verdig begravelse.

FROSSEN FRONT: I skyttergraver av snø fulgte soldater fra Østerrike-Ungarn og Italia med på hverandre under 1. verdenskrig. Noen dager bød på fred og påskesol, andre på rene helvete.

Navnløse

Jobben med å forsøke å identifisere de døde som fra tid til annen kommer til overflaten, er overlatt til Forsvaret.

– Iblant lykkes vi ikke, men andre ganger klarer vi det, og det er viktig, sier oberst Giulio Lepore, sjef for avdelingen som jobber i fjellsidene.

Å finne DNA hos de døde, er ikke noe problem for de medisinske ekspertene. Problemet er at de som oftest ikke har noe eller noen å sammenligne soldatens DNA mot, fordi de døde ikke har noen kjennetegn som kan være til nytte.

De tre soldatene som ble funnet i 2004 ble for eksempel ikke

identifisert, og fikk hver sin navnløse grav ved siden av andre falne soldater på en kirkegård nær Peio. For her har flere 100 år gamle lik fått nye graver.

I september 2012 møtte 500 mennesker – en fjerdedel av befolkningen – opp i Peio for å delta i den siste reisen til to mennesker ingen av dem kjente. Guttene som lå i hver sin sølvfargede minikiste, var i levende live blonde og blåøyde østerrikere – de var 17 og 18 år da de døde.

Hva de het, visste ingen i begravelsesfølget. Men de visste at begge guttene ble funnet med kulehull i hodet. Og at de døde i mai 1918, under slaget ved Presena.

ALPINI

– Maksimum respekt, står det på et skilt på kirkegården, en siste hilsen til alle de som ga sine liv.

Brutal slagmark

«Guerra Bianca» – Den hvite krigen – er en svært lite omtalt og kjent del av 1. verdenskrig. Italienske og østerriksk-ungarske tropper barket sammen i høyder opptil 3600 meter med temperaturer helt ned i 30 minusgrader. Aldri før var slag utkjempet på så ruvende topper eller under så kalde forhold.

Italia gikk inn i 1. verdenskrig på de alliertes side i 1915, og én av de farligste frontene ble området rundt Peio. Italia startet krigen i området, 23. mai 1915. Målet var å annektere flere regioner, spesielt de som var bebodd av italienere, men som til da var holdt av det østerriksk-ungarske riket.

Betydelige styrker kjempet langs en 400 kilometer lang front fra De juliske alper i øst til Ortler-massivet i vest. Soldatene kjempet ikke bare mot hverandre, men også mot været og voldsom snøskredfare. Svært mange av dem som mistet livet, falt ikke for fiendens kuler eller granater, de ble feid i døden av tordnende ras.

SILVIO ALAIMO S/JWIKIMEDIA COMMONS

SMELTER: Klimaendringer og høyere temperaturer tærer på Alpene isbreer, blant dem del Forni-breen i Italia, som de siste 20 årene har gitt slipp på stadig flere hemmeligheter.

De mest bemerkelsesverdige anstrengelsene inngikk i Den hvite krigen, i ettertid betegnet

ALPINI

DØDELIG UTSIKT: Rene kamphandlinger under Alpene's topper ble lagt til sommermånedene. Resten av året hadde soldatene på begge sider av frontlinjen mer enn nok med å overleve elementene.

DIRGELA/WIKIMEDIA COMMONS

RUINER STÅR IGJEN: Ved fjellmassivet Marmolada er fortsatt en militær «by» under fjell og snø synlig, over 100 år etter at de ble anlagt under 1. verdenskrig. I dag er via ferrata'er blitt turistattraksjoner. Opprinnelsen til fenomenet var fjellanleggene fra 1. verdenskrig, som disse.

ALPINI

TILPASNINGSDYKTIGE: Fjell og isbreer kunne gi beskyttelser for både vær og fiender, men også være rene dødsfeller. Soldatene fra Østerrike-Ungarn og Italia forsøkte etter beste evne å tilpasse seg forholdene og farene.

som en serie umulige – og til slutt nytteløse – angrep, atletiske bragder og strålende ingeniørkunst.

Store deler av fronten lå høyere enn 2000 meter og gjorde det nødvendig å bruke det man hadde av spesialtrente fjelltropper – Alpini på italiensk side og Kaiserschützen for Østerrike-Ungarn.

For å kunne klare å holde seg så høyt oppe i fjellet måtte begge lands styrker sprengde de kvasseste fjelltoppene. De åpnet veier og stier som bare var i bruk om sommeren, de gravde tunneler og bygde taubaner og de la telefonlinjer.

Opp i det bratte terrenget ble forsyninger fraktet; våpen, ammunisjon, mat og drikke, klær og utstyr for å leve under de nådeløse forholdene. Året rundt bodde soldater på de bare gjetere, jegere og fjellklatrere tidligere hadde våget seg.

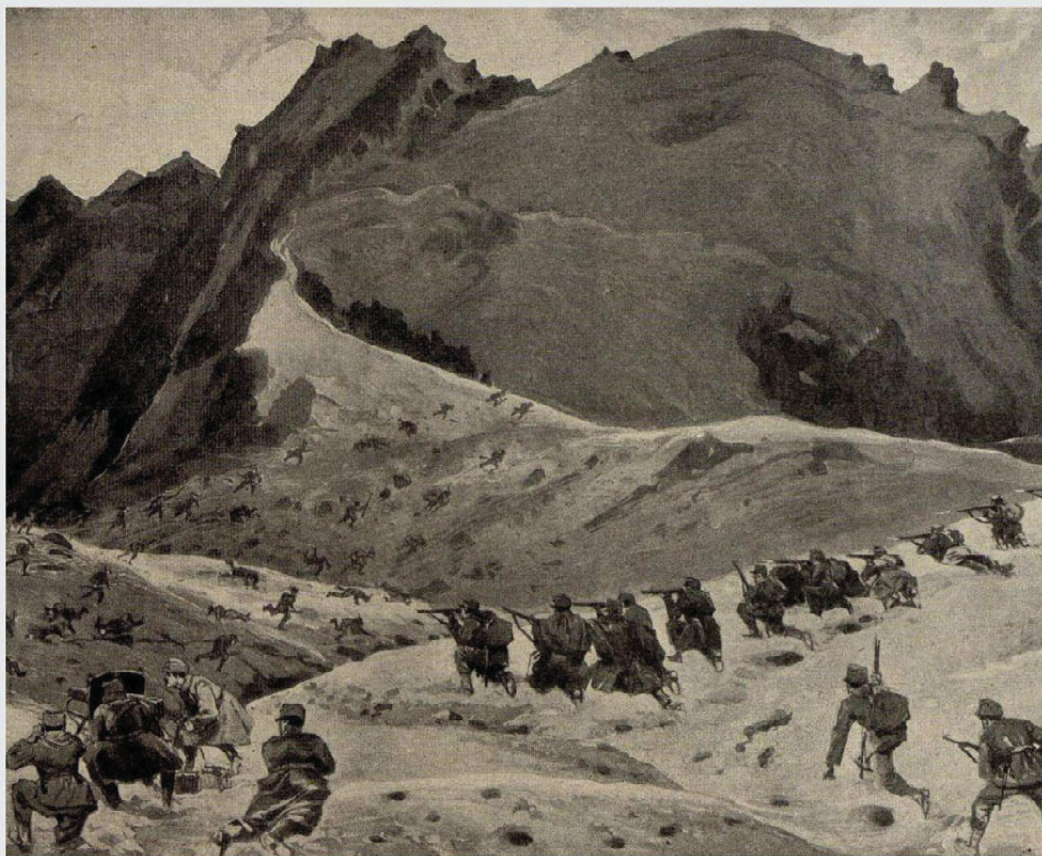
Til og med hele landsbyer ble bygget, riktignok skurlignende bygninger av enkel standard. En del av offiserene kunne glede seg over å bo under noe bedre forhold i gamle fjellhytter.

Selve breen ble også tatt i bruk. På Marmolada, den høyeste fjellkammen i Dolomittene, bygde det østerrikske ingeniørkorpset en hel «isby» – et kompleks av tunneler, sovesaler og lagerrom som ble gravd ut nedover og innover i breen – 2700 meter over havet. Før krigen omsider tok slutt, hadde soldatene klart å anlegge et flere kilometer langt system av ganger, brakker, lagerrom og kase-matter – underjordiske dekningsrom – i Marmoladabreen is.

Men det var begrenset hvor mye de kunne utrette under de nådeløse elementene.

I mer omfattende beretninger fra personer som tjenestegjorde der oppe og som kom fra det med livet i behold, i krigsdagsbøker – enten de er østerrikske eller italienske – finner man de samme historiene om de forferdelige vanskelighetene forårsaket av mangel på søvn, pinslene og de massive snøfallene.

«Hilsen fra Cercen-passet. Det stormer, og snø dekker de høyeste toppene. Vi venter på fred, men det dårlige været, de store høydene ... Fred kan bare komme med vår død, skrev soldaten C.D fra Trentino-regionen i Italia i sin dagbok den 28. mai 1916. □

F. NITRAM/WIKIMEDIA COMMONS

KAMP MOT ELEMENTENE: Ved hjelp av tegninger som denne fortalte soldatene hjem om vilkårene for å kjempe og overleve i Alpene.

NATUREN VAR FARLIGSTE MOTSTANDER

– Fienden tok andre plass. Den virkelige motstanderen var faktisk naturen selv, sier Stefano Morosini, forsker ved Universitetet i Milano, til Natural Geographic.

Størstedelen av kamphandlingene under Den hvite krigen pågikk i vår- og sommermånedene. I de fleste frontavsnittene foregikk lite eller ingenting etter oktober hvert år. Styrkene konsentrerte seg om å forberede seg på å overleve vinteren.

Årsaken var blant annet helvetet som inntraff senhøsten i 1915. Da bestemte den italienske 4. armékommando seg for å prøve et overraskelsesangrep mot vest – nedover Val Felizon.

Angrepet startet 26. november. Fienden var forberedt: De italienske soldatene ble meiet ned av en kaskade maskingeværild mens de kjempet seg fremover gjennom 70 cm dyp snø. Selv om angrepet åpenbart var mislykket, fikk ikke soldatene tillatelse til å trekke seg tilbake, aksjonen skulle gjenopptas neste morgen.

Temperaturen lå ned mot minus 20 grader gjennom det meste av natten. Da morgenen kom, var en rekke av soldatene frosset i hjel, og de øvrige var ikke i stand til å rykke frem. Angrepet ble omsider avblåst klokken 14.30 påfølgende ettermiddag. Da hadde 897 italienske soldater mistet livet. Flere overraskelsesangrep vinterstid ble ikke forsøkt.

Men om tapene var enorme på begge sider, drepte altså ikke våpnene flest.

Marco Balbi, som er grunnleggeren av White War Historical Society, hevder at bare omtrent en tredjedel av de 150 000–180 000 mennene som døde på Alpefronten var ofre for kamp. Resten ble drept av snøskred, jordskred, frostskafer og sykdommer forårsaket av ekstrem kulde.

De som døde, ble i all hovedsak liggende i fjellet – raskt dekket av store mengder snø som ble til is. Dermed ble likene bevart for ettertiden – inntil de altså nå dukker frem igjen – som makabre minner om krigens galskap for hundre år siden.

– De kommer ut av isen akkurat som de var da de «gikk inn» i den, forteller Franco Nicolis fra Trentos arkeologiske kulturarvkontor til avisen The Telegraph.

Kilder: SVT, Natural Geographic, The Telegraph, Wikipedia, NRK/Forskning.no

Fra smog til solenergi

Kina har noe uventet blitt ledende på grønn teknologi, både når det gjelder forskning, investeringer og eksport. Dette til tross for at Kina fortsatt er landet som forurensrer desidert mest.

Tekst: **Mats Schjølberg Ulshagen**
Foto: NTB Grafikk: **Graphic News**

Mens Trumps USA har gått vekk fra papirsugerør og støtteordninger for elbil, og fører en mer isolasjonistisk linje i klimapolitikken, er det Kina som noe overraskende seiler opp som et «lokomotiv» i det grønne skiftet.

Nye tall fra energianalytikeren Ember viser at kinesisk eksport av såkalt ren teknologi nådde rekordhøye 20 milliarder dollar i august 2025 – 200 millioner kroner, det høyeste nivået noensinne. Veksten drives først og fremst av elbiler og batterier, som alene står for mer enn halvparten av eksportverdien. Elbileksporten har økt med 26 prosent hittil i år, sammenlignet med 2024, mens batterieksporten har steget med 23 prosent.

Nye markeder

Etter hvert som prisene på grønn teknologi har falt, har etterspørselen eksplodert. Dette gjelder ikke bare i den vestlige verden, men også i en rekke fremvoksende økonomier. Over halvparten av veksten i Kinas elbileksport

STORE UTSLIPP: Slik er vi vant til å tenke på Kina, badet i smog og forurensning.

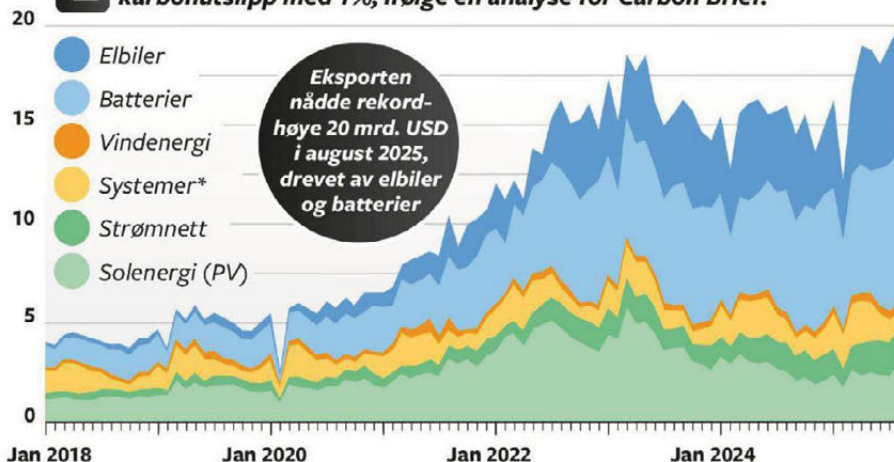
Kinas globale grep på grønn teknologi

Til tross for at landet selv er en av verdens største forurensere, leder Kina an i eksport av fornybar teknologi – og posisjonerer seg som en klimaforkjemper mens USA fører en mer og mer isolerende politikk.

Kina står for 60% av verdens masseproduserte grønne teknologier, spesielt innen forskning og utvikling, investeringer og innovasjon.

KINESISK GRØNN EKSPORT (Månedlig eksportverdi, i milliarder USD)

Eksporten i 2024 alene ventes å redusere globale karbonutslipp med 1%, ifølge en analyse for Carbon Brief.

i år har kommet fra markeder utenfor OECD, særlig i Sørøst-Asia. I Indonesia utgjorde elbiler 14 prosent av alle nye bilsalg i august, opp fra ni prosent året før.

Også Afrika opplever en kraftig vekst. Eksporten av kinesiske elbiler til dette kontinentet har nesten tredoblet seg det siste året. Marokko og Nigeria leder an.

Latin-Amerika melder om økning på 11 prosent. Og i Midt-østen er økningen på hele 72 prosent.

El-lederen

Mens etterspørselen øker ute, elektrifiseres også Kina i rekord-tempo. I august var over halvparten av alle nye biler som ble solgt i landet, elektriske. I første halvår installerte kineserne mer sole-

nergi enn resten av verden til sammen. Ifølge Embers ferske China Energy Transition Review er landets energisystem nå i ferd med å omstilles rundt elektrifisering og ren teknologi i et tempo ingen andre land kan matche.

På samme tid har altså USA gått vekk fra de fleste klimapolitiske tiltak. Dermed har Kina kapret lederrollen i den grønne økonomien, både som produsent, eksportør og investor. Analytikere anslår at landets eksport av ren

teknologi i 2024 alene vil redusere verdens samlede karbonutslipp med rundt én prosent. Et symboltungt tall for en nasjon som lenge, med rette, har blitt anklaget for å være planetens største forurensere.

GRØNT: Kina har blitt ledende på grønn teknologi. Disse argalisauene beiter på en solfarm i Qinghai-provinsen.

STOREKSPORTØR: Ingen eksporterer mer elbiler enn Kina.

TUSENKUNSTNEREN OSCAR WISTING

ALLSIDIG HARDHAUS: Oscar Wisting deltok på flere av ekspedisjonene til Roald Amundsen. Til Sydpolen med «Fram», med Luftskipet «Norge» over Nordpolen og med «Maud» gjennom Nordøstpassasjen.

AMUNDSENS MEST LOJALE MANN

Oscar Wisting tilbrakte til sammen 16 år på ekspedisjon med og for Roald Amundsen. Oppfinnsomhet, praktiske ferdigheter, rå styrke og en usvikelig lojalitet gjorde ham til Amundsens viktigste mann.

MARINEMANN: Oscar Wisting var ansatt i marinen, men fikk permisjon til å følge Amundsen på hans mange ekspedisjoner.

Tekst: **Hallvard Lunde**

De er en modig mann De, Wisting. De får være med nordover.»

Ordene kommer fra Roald Amundsens munn og falt i Horten etter at Wisting, noe motvillig, hadde testet en såkalt mannløftende drage. Dragen hadde Amundsen planer om å bruke på sin ferd mot Nordpolen med polarskuta «Fram», for å kunne se over skruisen, og på den måten finne den beste ruten videre, skriver Jan Ingar Hansen i boka «Amundsens betrodde mann». Oscar Wisting forsto nok

at det ikke var helt tilfeldig at nettopp han fikk tilbudet om å delta på Amundsens planlagte ekspedisjon.

«Jeg antar at løytnant Prestrud hadde anbefalt mig til han, ellers vilde han neppe vist mig så stor interesse som han gjorde fra første stund», skriver også Wisting selv i sin egen dagbok, ifølge boken til Hansen.

Råsterk praktiker

Det er nok flere grunner til at Wisting ble valgt. For det første hadde overkanoner Wisting flere år på sjøen bak seg, inkludert tre år som hvalfanger ved Island. I 1892 vervet han seg som under- ▶

befalselev ved Sjømilitære Korps i Horten. Wisting må også ha vært en fysisk kapasitet av rang. Ifølge boka «Amundsens betrodde mann», skal Wisting som 17-åring ha tatt to sekker på 75 kilo, en i hver hånd, og båret dem inn på gården der faren drev vognmannsforretning – og han kunne løfte en 150 kilos tønne med erter opp på skuldrene.

I kontrakten med Amundsen ble Wisting ansatt som «altmuligmann». En stillingstittel Wisting på alle måter skulle leve opp til. Hyren var 80 kroner i måneden – med fri kost. Ikke all verdens betaling for en jobb som innebar mange år hjemmefra, stor usikkerhet og der mye av æren for oppnådde mål ville tilfalle «chefen» – Roald Amundsen.

Helomvendingen

Midnatt 7. juni 1910 lettet «Fram» anker ved Amundsens hjem på Svartskog utenfor Oslo. Blant mannskapet var det kun noen få som visste hva det egentlige målet er. Amundsen hadde fått låne «Fram» av Fridtjof Nansen for å drive over Polhavet. Ferden skulle etter planen gå rundt spissen av Sør-Amerika og opp langs kysten til Alaska og videre inn i isen i Nordøstpassasjen. En kunne saktens undre seg over hvorfor 97 grønlandshunder ble tatt om bord i Norge og ikke i Nord-Amerika – og hva i all verden skulle de med den flatpakke hytta de hadde tatt om bord?

På Madeira fikk Wisting og resten av mannskapet vite at Amundsen hadde ført Nansen og verden bak lyset. Målet var å komme først til Sydpolen. Alle om bord fikk tilbud om å monstre av om de ønsket, men alle ble med Amundsen videre sørover. Kappløpet om Sydpolen var i gang, selv om Robert F. Scott ikke fikk vite om Amundsens sydpol-planer før 5. oktober samme år.

Mot syd

Tidlig i januar nådde «Fram» iskanten, og arbeidet med å etablere basen Framheim startet for fullt. Det ble laget arbeidsrom under isen, og Wisting skal raskt fått vist seg frem som en mann med stor vilje til å arbeide og lære seg nye ting. Han påtok seg også en tid rollen som kokk mens

Framheim var under oppføring. Spesialitet var pingviner og skreimåker i fløtesaus. Kunnskapene på kjøkkenet skal Amundsen tatt med seg videre.

Vinteren gikk med til å forberede den kommende ekspedisjonen mot Sydpolen. Turene sørover for å legge ut depot, avslørte

at mye av utstyret de hadde med seg ikke var godt nok. Blant annet var skistøvlelene av seilduk for små og stive. Jobben som «skomakere» påtok Wisting og noen av de andre karene seg av. Wisting tilbød seg å sy om skoene til Amundsen, som kvitterte med: «Støvlelene var ikke til å kjenne

igjen da jeg fikk dem tilbake fra hans hånd».

De oppdaget også raskt at «store klær var varme klær», og Wisting sydde både vindtøy, undertøy og soveposetrekk, blant annet. Det var ikke den ting Wisting ikke kunne sy om eller lage. Den vanskeligste oppgaven var nok å sy om fire tremannstelt til to telt. Dette ble gjort inne i det vesle sy-/arbeidsrommet de hadde bygget inne i isen, men til tross for vanskelige arbeidsforhold fungerte teltene perfekt første gang de ble satt opp.

Det ble lange dager i det kalde arbeidsrommet under isen, men til tross for at det kunne være over femti minusgrader ute, så

« En av de bedste mænd, som nogensinde har levet.

(Amundsen om Wisting)

UKJENT/NASJONALBIBLIOTEKET

HUNDEMANN: En av oppgavene til Oscar Wisting var å stelle med de 97 hundene som ble med om bord på «Fram» til Sydpolen. Hundene fungerte som proviant på turen mot Sydpolen. Både for tobeinte og firbeinte.

IKONISK: Roald Amundsen, Helmer Hanssen, Sverre Hassel og Oscar Wisting på avreisdagen fra Sydpolen. Ekspedisjonens femte mann, Olav Bjaaland sto bak kameraet.

gjorde tak og vegger av blikk og seilduk sitt til at temperaturen inne i «snøhula» steg til rundt ti plussgrader.

Suksess

Klokken tre på ettermiddagen 14. desember plantet gruppen på fem det norske flagget på Sydpolen. De hadde slått Scott. I dagboken skrev Wisting:

«Det var det største og høitidligste øieblik i mitt liv, og som jeg tror mange ville misundt mig,

men som jeg den smaa har faaet lov at være med paa. Det er ikke mange mennesker i livet som kan oppleve det».

Den norske ekspedisjonen hadde brukt 57 dager på turen til polpunktet. Returen gikk radig og alt 26. januar var de tilbake på Framheim. Totalt 2800 kilometer var tilbakelagt på 99 dager – nesten tre mil hver dag. De reiste ut med 52 hunder og kom hjem med 11. Hundene var en del av provianten både for menn og dyr.

«Til middag hadde vi kjødt av ▸

TIL NORDPOLEN: Oscar Wisting på vei til luftskipet «Norge» før avreisen mot Nordpolen.

OLAV BJAALAND/NASJONALBIBLIOTEKET

UKJENT/NASJONALBIBLIOTEKET

UKJENT/NASJONALBIBLIOTEKET

MAUD-EKSPEDISJONEN: «Wisting var ingen ordets eller tankens mann, ingen visjonær polstormer, men han var praktisk, utholdende, allsidig og trofast som et helt dekk med logrende grønlandshunder», skriver Tor Bomann-Larsen om Wisting i sin bok om Amundsen.

SJØFARTSMUSEET.JPG

PÅ SOKKEL: Oscar Wisting kan du hilse på utenfor Larvik Sjøfartsmuseum.

Rex det var bedre end den anden, det smakte rigti godt», skrev Wisting i dagboken.

Flere oppgaver

Etter Sydpolen var det Amundsens opprinnelige plan å drive over Polhavet på en mer nordlig rute enn Nansens «Fram»-ferd, men i stedet reiste ekspedisjonsmedlemmene hjem, til heder og ære.

Amundsen hadde imidlertid alt lagt nye planer for den sterke, lojale og nevenyttige Wisting. Og

det var ikke småting Wisting ble oppfordret til å lære seg. En tid var han «lærling» hos en lege i Horten og han var også innom tannlegefaget, før han avla svenneprøve som blikkenslager. Hyren ble fortsatt betalt av Amundsen. For egen regning oppsøkte Wisting et «damekurs» hos Mina Thiis, skriver Jan Ingar Hansen. Her fikk han, som eneste mannlige deltager noensinne, lære «husets ferdigheter», inkludert å bake.

– Han var rasende flink. Han

«Til middag hadde vi kjød av Rex det var bedre end den anden.

FESTAFTEN I FRAMHEIM:

Akevitten på bordet. Fra venstre: Olav Bjaaland, Sverre Hassel, Oscar Wisting, Helmer Hanssen, Roald Amundsen, Hjalmar Johansen, Jørgen Stubberud og Kristian Prestrud

hadde maskulin kraft i nevene, og alt hva han vispet ble snøhvitt og lekkert, uttalte lærerinnen til Østlandsposten. Wisting ble betegnet som like netthendt som en ungpige.

Dette var altså samme mann som løftet en 150 kilos tønne på skulderen eller tok 75 kilo i hver neve.

Mot nord

Det ble polarskuta «Maud» som skulle ta Amundsen nordover. Men en verdenskrig og utviklingen av flymaskinen gjorde at Amundsen så nye muligheter.

I realiteten ble «Maud» en ekspedisjon Amundsen egentlig

ikke var så interessert i, og de siste årene var det nettopp Wisting som fungerte som styrmann og ansvarlig for å løse «Maud» gjennom de mange forsøk på å drive gjennom Nordøstpassasjen.

Selv om Maud-ekspedisjonen ikke er like mye omtalt som ferdene med «Fram», sørget blant annet Harald Ulrik Sverdrup for å samle inn store mengder vitenskapelige data.

Kakebaker

Etter åtte år i isen med «Maud», vendte Wisting tilbake i Norge og familien, men Amundsen hadde på nytt lagt planer for ham. Etter noen få dager hjemme, ble Wisting sendt til Roma for å hente luftskipet «Norge», som de skal fly til Nordpolen med. Ekspedisjonen til Nordpolen ble en suksess. De fikk riktignok ikke landet på selve polpunktet på grunn av

KONG HAAKON VII VIDDE

For å være helt sikre på at de hadde vært på polpunktet – og at ingen kunne reise tvil om det, gikk Bjaaland, Hassel og Wisting ni til ti kilometer ut i hver sin retning, syd, øst og vest fra polpunktet.

Turen på til sammen rundt 20 kilometer var kanskje ikke helt ufarlig, skriver Jan Ingar Hansen i sin bok. De gikk uten kompass og de hadde kun solen å gå etter. Været varierte og ingen visste hvor lenge sporene var synlige. En tur som i verste fall kunne kostet alle tre livet, men alle fant tilbake til det vesle teltet – så vidt synlig på den store isvidden.

Amundsen og mennene døpte isvidden på Sydpolplatået for Kong Haakon VII vidde. I dag gjerne omtalt som Antarktisplatået, Sydpolplatået og Polarplatået. Platået ble oppdaget av Robert F. Scott på Discovery-ekspedisjonen i 1903.

EN SISTE TUR MED «FRAM»

Bevaringen av «Fram» ble viktig for Oscar Wisting. Det var han som tok vare på skipet mens den lå for anker i Horten.

Etter suksessen på Sydpolen ble «Fram» seilt til Buenos Aires. I 1913 var planen at å bli første skute gjennom Panamakanalen i 1913, men i stedet returnerte «Fram» til Norge i juli 1914, der skuta ble liggende og råtnet ved kai i Horten. Ifølge Frammuseet ble hun i tillegg utsatt for vandalisme.

Månedene i tropiske farvann hadde tæret hardt på den stolte polarskuta. Treverket var utsatt for pelemark, og «Fram» var ikke lenger mulig å bruke til ekspedisjoner. Heldigvis ble hun ikke glemt.

Det var først da polarhelten Otto Sverdrup ble formann i Framkomiteen i 1925 at det ble vind i bevaringsseilene. Nærmest som et vrak ble «Fram» slept til Framnæs Mekaniske Værksted i Sandefjord i 1929 for restaurering.

I 1935 la den stolte polarskuta ut på en siste reise, til det 1500 kvadratmeter store Framhuset på Bygdøyenes i Oslo. «Fram» ble slept til målet av taubåten «Høvdingen», og bak roret på «Fram» sto ingen ringere enn Oscar Wisting. Ett år senere ble han funnet død om bord i sin lugar på «Fram». Wisting ble 65 år gammel.

DØDE PÅ «FRAM»: Oscar Wisting døde alene i sin lugar om bord på «Fram» under arbeid i Framhuset 5. desember 1936, trolig av hjertesvikt, ifølge Polarinstituttet.

uvær, men de fikk sluppet ned det norske flagget, og om bord ble det skålt i champagne.

Oscar Wisting forble ved Nansens side også etter at ekspedisjonslivet var lagt på hylla. Amundsen ønsket at Wisting-familien skulle bygge hus hos ham på Svartskog, men da nektet fru Wisting. Hun mente mannen

allerede hadde tilbrakt nok tid med Amundsen. Til sammen hadde nemlig Wisting vært 16 år borte fra familien på ulike ekspedisjoner med, eller i regi av, Amundsen.

Wisting tilbrakte likevel mye tid på Svartskog, og vartet opp med hjemmebakte kaker når det kom besøk. □

UKJENT/NASJONALBIBLIOTEKET

ANDERS BEER WISSE/NORSK FOLKEMUSEUM

Et nytt internett

➤ Noe av det mest forvirrende som finnes i vitenskapen må være kvantefysikk. Kort fortalt handler det om partikler som oppfører seg helt annerledes enn alt vi kjenner fra den vanlige verden. De kan være på to steder samtidig, og påvirke hverandre øyeblikkelig, selv om de er milevis fra hverandre.

Nå har forskere klart å koble sammen flere slike «kvante-noder» – små sendere og mottakere – i et nettverk som faktisk fungerer. Det er fortsatt bare på laboratoriestadiet, men mange mener dette er første skritt mot et framtidig kvanteinternett. Et slikt nettverk vil kunne bli uendelig mye sikrere og raskere enn selv de mest moderne fiberkabler vi har i dag. I et kvantenett vil det være umulig å snike på signalene uten å bli oppdaget. Og kanskje kan kvantedatamaskiner en dag kobles sammen og løse problemer som vanlige maskiner ikke har nubbesejanse på.

Kilde: New Scientist

Kan bremse aldring

FORSKERE I KINA mener de har funnet en mulig nøkkel til bremsing av selve aldringsprosessen, og løsningen ligger i cellenes egen renovasjonsavdeling. Hver celle i kroppen har små «avfallsstasjoner» kalt lysosomer, som bryter ned skadde proteiner og avfall.

I en ny studie viser forskerne at når disse ryddegjengene får en oppvekker, kan de faktisk stanse eller til og med reversere deler av cellealdringen.

Forskerteamet ved Peking University og Kunming University of Science and Technology tok utgangspunkt i en ekstremt sjelden sykdom, Hutchinson-Gilford progeria syndrome, som får barn til å eldes ti ganger raskere enn normalt. Årsaken er et defekt protein kalt progerin, som hoper seg opp i cellene – og som også finnes i små mengder hos alle

mennesker etter hvert som vi blir eldre.

Ved å stimulere lysosomene med spesifikke signalstoffer klarte forskerne å få cellene til å «rydde opp» i progerin. Resultatet var færre DNA-skader, friskere cellekjerne og tegn til foryngelse på mikronivå.

Studien, publisert i Science China Life Sciences, antyder at fremtidens anti-aldringskur ikke nødvendigvis kommer i pilleform, men i form av biologisk vedlikehold. I stedet for å tilføre noe nytt, handler det om å få kroppen til å gjøre jobben selv, slik den gjør mens vi er yngre.

Det er langt igjen før teknologien kan brukes på mennesker, men forskerne mener lysosomene kan bli et helt nytt mål for medisinsk aldringsforskning.

Kilde: SScienceDaily

VISSTE DU AT...

... i 1977 oppfanget forskere et mystisk radiosignal fra verdensrommet som varte i 72 sekunder?

... det finnes edderkopper som kan fange fisk, og slepe dem opp på land?

... kroppen avgir et svakt lys, tusen ganger svakere enn øyet kan se?

... en snegle kan sove i over tre år om forholdene blir for tørre?

... pingviner frir ved å gi partneren en stein?

Smarte planter

➤ Ved hjelp av CRISPR-teknologi har forskere klart å «påminne» plantenes celler om tidligere heteperioder, slik at de reagerer raskere og mer effektivt når temperaturen stiger. Resultatet er avlinger som tåler ekstremvær og hetebølger, uten å miste vekstkraft eller næringsinnhold.

For Norge, der matproduksjonen allerede presses av et varmere og våtere klima, kan korn- og grønnsaksplanter som tåler stress bli et viktig verktøy for å sikre fremtidig matberedskap.

Kilde: Science Advances

Jordens lille følgesvenn

➤ Astronomene har gjort et fascinerende funn. Det viser seg at det er en liten romstein som snurrer rundt sola, men så nær og i så lik bane at den nærmest skygger vår planet. Den har fått navnet 2025 PN7, og blir omtalt som en «kvasi-måne». På sitt nærmeste er den like nær oss som vår naturlige måne, omtrent 300 000 km. Den er først

og fremst påvirket av sola, men den går i et såkalt hestesko-bane-mønster, der den svinger sakte foran og bak oss i banen sin.

2025 PN7 er trolig bare 30 meter i diameter, bitteliten i kosmisk målestokk, men opprinnelsen kan være interessant. Er det et fragment fra månen vår, eller er det et asteroidefragment fra hovedbeltet?

Kilde: Science Focus

VISSTE DU AT...

... fra 1912 til 1948 var kunstmaling en olympisk gren?
 ... havet rommer over 20 millioner tonn gull, men har så lav konsentrasjon at det ikke lønner seg å hente det opp?
 ... i 1518 brøt det ut en «dansende pest» i Strasbourg der hundrevis av mennesker danset i dagevis uten å stoppe?
 ... på 1800-tallet trodde man at tomater kunne kurere magesår?
 ... Tour de France-syklister må spise mat tilsvarende 27 cheeseburgere om dagen?

Militærlop

I antikkens Hellas fantes et løp der deltakerne ikke løp nakne, men iført hjelm, skjold og ofte leggbeskyttere. Hoplitodromos, «løp i panser», ble innført i de olympiske lekene i 520 f.Kr. som en hyllest til hoplittene, de tungt bevæpnede greske fotsoldatene. Distansen var vanligvis to stades, rundt 400 meter, og symboliserte avstanden en soldat måtte tilbakelegge for å storme en fiendtlig buformasjon.

Løpet krevde styrke, balanse og utholdenhet i tung utrustning, og fungerte som en form for militærtrening forkledd som idrett. Det ble etter hvert et symbol på den greske borgerens plikt til å være både atlet og kriger. Idrett under de olympiske lekene handlet ikke om heder alene, men om beredskap, disiplin og evnen til å kjempe.

Kilde: Wikipedia

WIKIPEDIA

Vitenskapelige fakta

Kjempeøyne ser etter fienden

Forskere sier nå at de forstår hvorfor de kjempestore øynene – dyrerikets største – er nyttige for kjempeblekkspruten.

Koloss-blekkspruten
Mesonychoteuthis

Begge blir ca. 10 m lange

Kjempeblekkspruten
Architeuthis

Spermhval
 15 m lang

Ekkosonaren kan oppdage byttet, blekkspruter, 120 meter unna

Blekksprutens merkelige øyne

Øyeeplet:
 27 cm i diameter; på størrelse med en basketball

Pupill:
 9 cm i diameter

Kan oppdage hvalen cirka 120 meter unna

Jeger og jaget i tidligere tider

For 90 millioner år siden hadde et annet rovdyr i havet store øyne det kunne bruke til å unngå et større trovdyr. Begge var dinosaurer

Pliosaur
 Øverst i næringskjeden med sine 15 meter

10 cm store øyeepler

Ichthyosaur
 6 m lang fiskeeter

© MCT/Bulls KILDER: Dan Nilsson of Lund University (Sverige), Current Biology, squid drawing by Citron

Merk: Noen eksempler på de mange Plesiosaurus og Ichthyosaurus arter

Tilpasset seg

Peruanske forskere har funnet ut hvordan den gamle byen Caral i Peru, den eldste kjente sivilisasjonen i Amerika, klarte seg gjennom en alvorlig klimakatastrofe for 4200 år siden. Etter langvarig tørke etablerte de nye bosetninger som Peñico og Vichama, der forskere har funnet arkitektoniske trekk, handelsnettverk og ritualsymbolikk fra den opprinnelige kulturen. På en av veggene i Vichama fant forskerne friser som skildrer sultne lik med innsunkne mager og ribbein, over dem gravide kvinner, rytmedansere og fisk, og et motiv der en padde med menneskehender blir truffet av en lynbolt, som kan tolkes som en allegori over vannets tilbakekomst.

Kilde: The Guardian

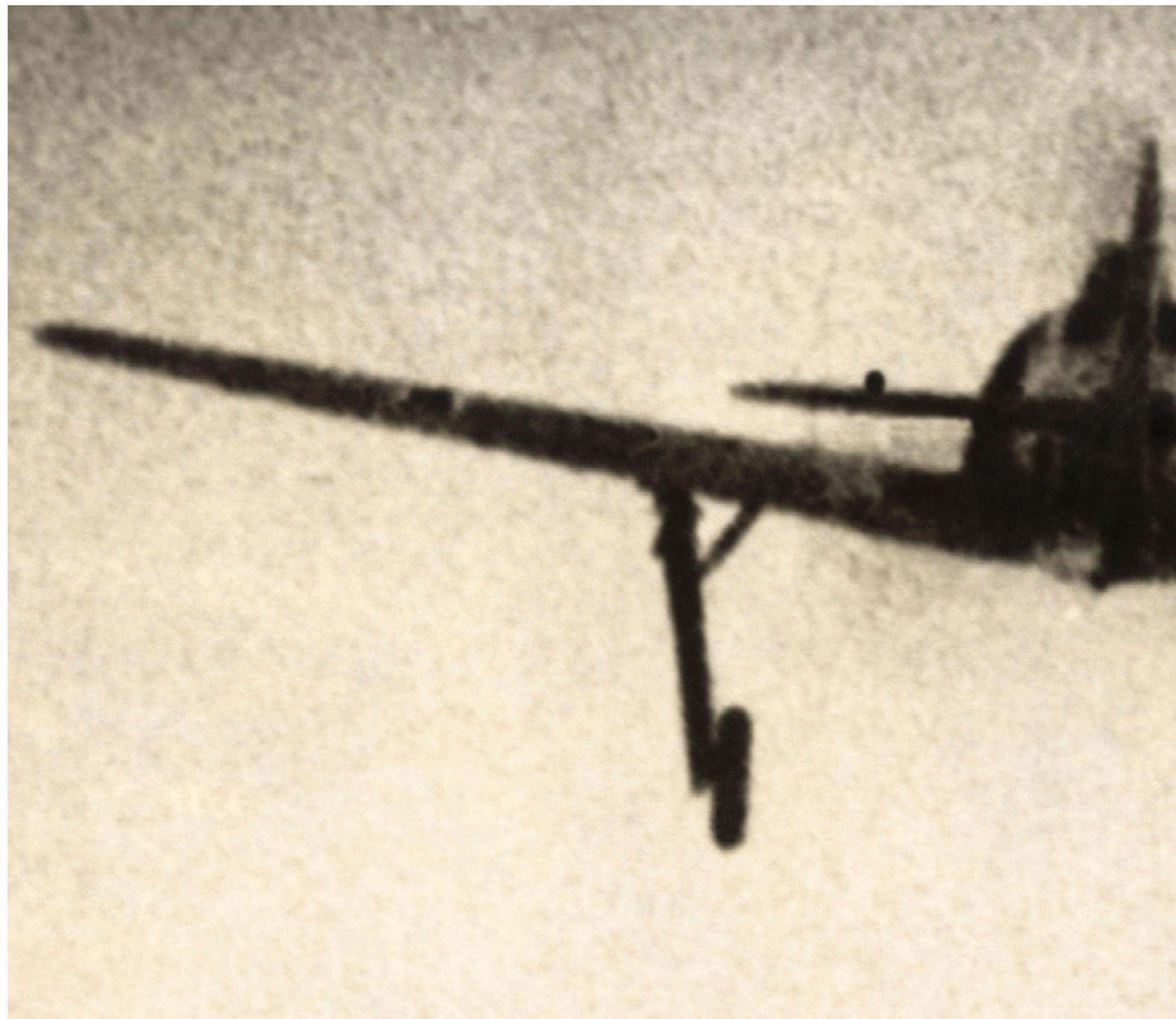
Grillfest i rommet

Med nytt fokus på verdensrommet når vi stadig nye milepæler. Nå har kinesiske taikonauter – deres betegnelse på astronauter – skrevet mathistorie. På romstasjonen Tiangong ble det nylig grillet kyllingvinger og biff, menneskehetens første «barbecue» i bane rundt jorda. Den spesialutviklede ovnen kan nå opp til 190 grader og er utstyrt med røyk-rens og fettfilter, slik at verken røykskyer eller oljedråper skal sveve fritt i kabinen.

Tidligere har maten til astronauter blitt ferdig tilberedt på bakken og bare varmet opp i rommet. Med denne nye ovnen kan taikonautene endelig steke mat med ekte skorpe, aroma og smak. Det kan virke trivielt, men forskerne bak prosjektet peker på at lukt, tekstur og matopplevelse har enorm betydning for psykisk helse under lange opphold. God mat kan være et viktig bidrag til å bevare motivasjon og trivsel.

Kina planlegger allerede neste steg: ferske grønnsaker og en bakeovn i mikrogravitasjon. Romkappløpet blir stadig mer hjemmekoselig – og nå lukter det faktisk også litt av middag.

Kilde: IFLScience

FULLTREFFER!

Flyveresset Werner Christie skjøt ned 11 tyske fly i løpet av 2. verdenskrig. 2. mars 1945 var han på oppdrag over Lübeck og ekspederte nr 9 og 10.

Fra Vi Menn uke 39 1962

Tekst: **Thorstein Thelle**

Bearbeidet og tilrettelagt av
Yan Calmeyer Friis

Rendez-vous i 18 000 fots høyde. Nøyaktig her! Ving-sjefen som bar oberstløytnants distinksjoner på uniformen, pekte på kartet på et punkt like ved den tyske grensen.

– Radiotaushet innskjerpes. Sammenlign klokken. Nå!

De trykket på startknappen klokken 12.50. Flyverne som satt foran brifingtavlen med kartet over fronten, hadde løftet venstre armen og kontrollert armbåndsurene. I samme øyeblikk som oberstløytnanten utbrøt «Nå!», hørtes tydelig et samstemmig klikk av klokker som ble stilt.

– Etterretningsoffiseren vil nå gi en oversikt over hva vi kan vente å møte av flakk og jagermotstand.

Han trådte til side, og etterretningsoffiseren kom frem. Han pekte på kartet, der og der og der, nevnte Jagdstafel etter Jagdstafel, styrker og flytyper, batterier og kalibre. Noen spørsmål? Nå, ingen. Det er alt, karer. Good luck.

Veien bort til de 24 skinnende Mustang-jagerne som sto i linje utenfor et par svære hangarer, var kort. Mannskapet i Hunsdon-vingen var blandet. Riktignok utgjorde de en avdeling av Royal Air Force, men ikke alle var engelskmenn, her var et par mørkhudede, noen kanadiere og to-tre av de unge mennene som nå gikk bortover plassen, snakket hurtig og flytende fransk.

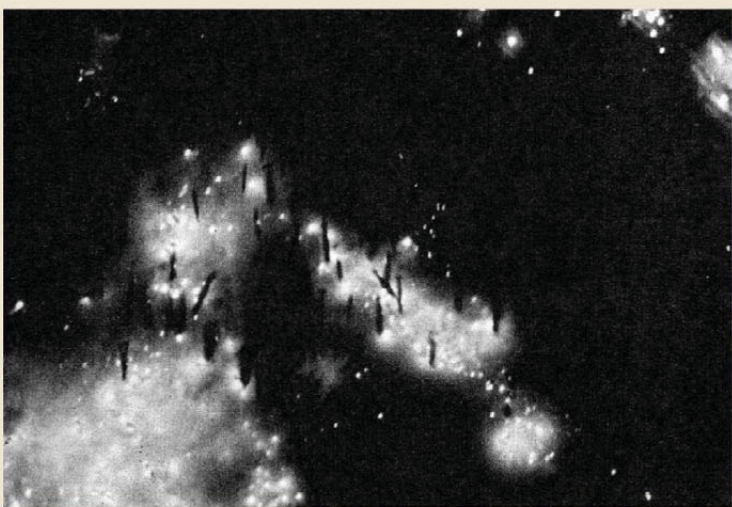
Oberstløytnanten var norsk og het Werner Christie. En ung mann i slutten av tyveårene, men gammel av erfaring. Han ble opp tatt som flyelev ved Hærens Flyskole på Kjeller i 1938, fløy nøytralitetsvakt etter at krigen var brutt ut i Europa, ble i begynnelsen av 1941 instruktør i Little Norway (i Canada), og kom på vårparten over til England som ▶

HOPPET FOR LIVET: Autentisk nedskyting av Focke Wulf over Frankrike i 1942. To skuddsalver var nok. Piloten berget seg ved å hoppe ut. Werner Christie noterte seg for 11 slike nedskytinger.

NTB

HELVETE PÅ VINGER: Bamsen Halifax, med buken stinn av død og flammer, et fryktet syn over Tyskland. Dette flyet ble skutt ned over Nürnberg 31. mars 1945. Alle syv i besetningen omkom.

VI MENN

BOMBS AWAY!: RAF Bomber Command slipper bomber over Berlin ved natt. Bombene er sluppet fra en Halifax og ses som mørke, smale skygger mot brannene som raser der nede.

Spitfire-pilot i den norske 331 skvadron. Han var der en kort stund – og en lang stund i den andre norske jagerskvadronen, 332. Da D-dagen kom, den 6. juni 1944, var han skvadronsjef. Så ble han overført til RAF, og i februar 1945 ble han sjef for Hunsdonvingen.

Da denne historien tok til, skrev vi 2. mars 1945.

Fullastet og eksplosive

De kraftige motorene ruste opp mens pilotene sjekket magnetene. Så begynte leder og toer å rulle bortover. To og to fulgte jagerne hverandre, så tett at flyene bak rett som det var fikk et puff av slippstrømmen fra flyet foran. Jagerne var lastet fulle av bensin og ammunisjon. Under flyene hang svære dropptanker, også de fulle av bensin.

Over flyplassen samlet jagerne seg i kampformasjon, og satte kursen mot sydøst. Hurtig strøk de over havet, steg bratt og flatet ut i 18 000 fots høyde. Under dem dukket fastlandet opp, lavland uten særlige kjennemerker. På kryss og tvers gikk stille kanaler med en og annen lekter.

Landskapet endret seg, ble mer kupert; åser og skogstrekninger dukket opp, kanskje en og annen fjellknaus. Dette området var ikke lenger okkupert av tyskerne. Der nede fra var intet å frykte. Men luftrommet var noe annet.

Intet hendte. Luftwaffe måtte være opptatt annet sted. De 24 Mustangene fortsatte ferden og nærmet seg grensen, og der, rett forut, så de bombeflyene, svære, tunge firemotors maskiner. Halifax og Lancaster. Det måtte være adskillig over 100. De kom i rekke

på rekke, strukket ut i en lang linje over himmelhvelvet.

Oberstløytnanten brøt radio- tausheten, og ga ordre om å ta opp posisjon. Jagerne spredte seg slik at de dekket bombeflyene mot angrep ovenfra og fra siden. Området mot solen var det farlige punktet.

Mustangenes hastighet var langt høyere enn den bombeflyene kunne prestere, og den hastigheten hadde de absolutt bruk for om et angrep skulle finne sted.

De krysset frem og tilbake over de tunge flyene, brukte sin større fart til å lage svære sløyfer og S-svinger. Årvåkne, klare til å gripe inn hvis Luftwaffe skulle dukke opp. Men himmelen var tom for fiender. Ingen Focke Wulf, ingen Messerschmitt. De svære, tunge maskinene fortsatte uhindret mot målet, Hamm i Ruhr-distriktet. Inne i buken på bombeflyene lå lasten, eksplosive «pakker», strømlinjeformede og uhyggelige, med adresse: *Tysk krigsindustri*.

« Som hauker kom de ned over den tyske formasjonen.

SÅ FIKK JEG BANDITTEN I SIKTE: En entusiastisk fenrik Werner Christie (til venstre) demonstrerer luftkamp for fenrik Erik Hagen og sersjant Bjørn Ræder. Året er 1942, og skvadronen 332.

komme nær bak og på linje med den ene tyskeren. Skyting med stor defleksjonsvinkel er omtrent noe av det vanskeligste en kan gi seg i kast med, og det var heller ikke noe resultat av den første salven.

Nå var de to tyskerne blitt oppmerksomme på Mustangene, og forsøkte å komme unna. Men Mustangene hadde ligget et par tusen fot høyere enn Focke Wulfene da angrepet begynte, og denne høydeforskjellen hadde pilotene utnyttet til å skaffe seg et godt og velkomment fartsoverskudd. Alt den tyske flyveren forsøkte av unnvikende manøvrer, var nytteløse. Christie fulgte etter, møtte manøver med manøver og kom stadig nærmere. Så fikk han den ettertraktede posisjonen bak og over halen til motstanderen. Ennå lå de to maskinene til siden for hverandre, men ikke mer enn at en defleksjonsvinkel på 15 grader var nok. Avstanden var kortet inn til 150 meter.

Igjen knatret det fra de fire Browningene. Flenger begynte å vise seg i det fiendtlige flyskroget, flenger akkurat inn til cockpiten og inn i motoren. Et øyeblikk etter veltet Focke Wulf-maskinen over på siden. Røyk og flammer strømmet ut av den, og den vinglet nedover mot bakken.

Vill runddans

Det var som dette ga et signal til tyskerne om at nå foregikk det noe her oppe i skyene. Christie oppdaget plutselig at 15 Focke Wulf-jagere var i ferd med å danne en kampformasjon sydøst for flyplassen i omkring 3000 fots høyde. Han kalte opp de to andre seksjonene og gikk så til lynsnart angrep med sine fire maskiner. Mustangene begynte fra 5000 fots høyde, og utnyttet de 2000 fots høydeforskjell mellom seg og tyskerne til et fartsøkende stup.

Som hauker kom de ned over den tyske formasjonen. Men nå ventet tyskerne dem. Formasjonen brakk og spredte seg. ▶

Alle sanser spent

Formasjonen nærmet seg målet. De første bombeflyene gikk inn for angrep. Hunsdon-vingens første del av oppgaven var løst. De hadde eskortert bombeflyene frem. En annen ving skulle eskortere dem hjem. De 24 flyene samlet seg igjen i tett formasjon. De var langt lettere nå. En hel del bensin var brukt opp, og det føltes nok også som en lettelse å være ferdig med ansvaret for de langsomme bombeflyene. Nå kunne de selv gå til angrep.

Christie satte kursen i retning Lübeck. Det gode været hadde for lengst forlatt dem. I lengre tid hadde et stadig tettere skydekke hindret sikten og vanskeliggjort oppgaven. Nå ble skydekket enda tettere, og det lå lavere.

Hunsdon-vingen besto av to skvadroner, 154 og 611. Den siste

ble beordret til å ta seg av noen bakkemål, og Christie fortsatte med 154 østover. Etter å ha forlatt bombeflyene hadde Mustangene gått betydelig lavere ned, og befant seg nå i 7000 fots høyde, akkurat utenfor rekkevidde av det mindre luftvernet. Skydekket strakte seg fra omkring 2000 fot og opp til 8000 og vanskelig gjorde sikten både omkring dem og ned mot bakken.

De fortsatte med alle sanser spent. Da fikk Christie plutselig se en flyplass under dem, en flyplass som tydelig var i bruk. Mustangene kom inn i området sydøst for Lübeck. Han ga ordre om å slippe droptankene. Skvadronen la seg i en sirkling over flyplassen.

Draget fra de svære droptankene hadde holdt Mustangene igjen. Nå var de fri, og klare til å

ta opp dysten med hvilken som helst motstander.

Det spraket i hodetelefonene.

Åpnet ild

– Blå to til leder. To banditter klokken tre under oss, ca. 3000 fot.

Christie så seg om. Så oppdaget han to Focke Wulf-jagere. Den typen de allierte kalte «longnose» på grunn av den lange nese-seksjonen med Daimlermotor i.

– Leder til rød seksjon. Følg meg. Blå og gul seksjon. Bli oppe til dere får oversikt over situasjonen.

De fire Mustangene halvrollet og slo nedover mot de to tyske maskinene. Kursene til de to formasjonene lå omtrent 90 grader på hverandre, og Christie åpnet ild fra langt hold idet han begynte å rette opp sin maskin for å

OLE FRIELE BACKER/DIGITALARKIVET

FORMIDABEL JAGER: Focke Wulf FW-190 var det mest fryktede tyske jagerflyet under krigen, robust konstruksjon og høy manøvrerbarhet. Den kunne glatt måle seg med Spitfire og Mustang i luftkamp.

Skyene ble dem en hjelp, og snart var en vill «dogfight» i gang. De fire Mustangene hang etter hverandre som perler på en snor. I en krapp forsvarssirkling dekket de hverandre, slik at fienden ikke kunne komme inn på noen av dem bakfra.

En Focke Wulf dukket et øyeblikk opp foran Christie. Browningene hamret, og et par skudd slo inn i tyskerens vingerot og venstre side. Maskinen med det svarte korset brøt unna igjen, synlig skadet.

Den ville runddans fortsatte. De fire Mustangene hang på hverandre. Skulle de overleve dette, var samarbeidet absolutt avgjørende.

De måtte ikke falle ut av sirke-

len, og de måtte bruke enhver sjanse til angrep.

Falt i bakken

Igjen dukket en Focke Wulf opp foran dem. Igjen fikk Christie den tyske maskinen i sikte. 0,5-prosjektile slo inn i tyskeren, rev opp skroget rundt cockpiten og motoren. Det var over på et øyeblikk. Et par sekunder lå Focke Wulf'en på rett kurs, så veltet den over mot venstre og falt i bakken. Røyk og flammer slo opp mot himmelen.

De tyske angrepene ble hissigere. De ville hevne sine nedskutte kamerater.

Mustangene ble presset mer og mer sammen. Rød nr 3 klarte ikke å følge med, kom ut av sirkelen et

øyeblikk, og straks var en Focke Wulf på ham. Det glimtet fra de tyske maskinkanonene. Tyskeren brukte sporlys og traff. Prosjektile rev opp store flenger av Mustangens høyre vinge, og traff en av bensintankene. En stråle av bensin strømmet ut. Så greide tre'ern å komme inn i sirkelen igjen og var på ny dekket av nr fire. Da løsnet presset fra tyskerne.

Christie hadde vært mer enn opptatt med å passe på folkene sine, og det tok kanskje et sekund eller to før han merket at tyskerne ikke var så pågående lenger. De hadde fått noe annet å tenke på.

Gul seksjon var kommet til unnsetning. Kaptein Lee hadde

hørt ordren om å komme ned, og tross det tette skydekket klart å oppspore hvor kampen foregikk. Med sine fire Mustanger hadde han stupt ned i heksedansen, og nå gikk han og karene hans løs på tyskerne. Ennå bet de fra seg, men de klarte ikke det innbitte angrepet fra Mustangene. Enda en Focke Wulf forsvant med røyken strømmende ut av motoren. Et par til ble truffet i vinger og skrog.

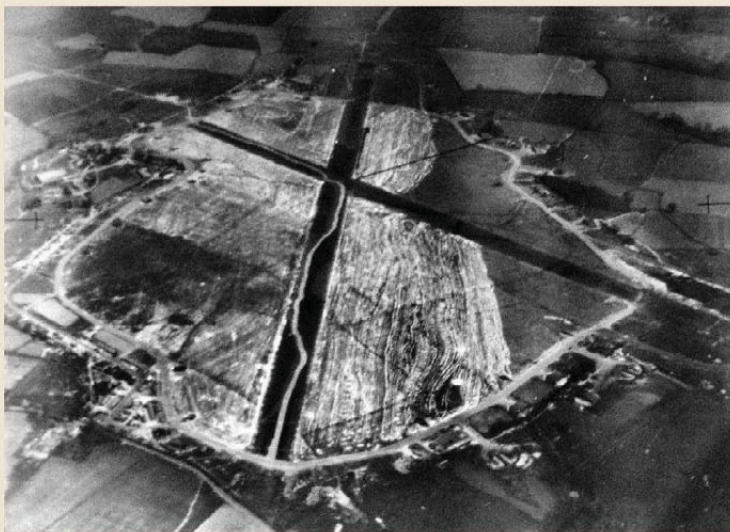
De hadde fått nok.

Påkjenning

Focke Wulf'ene avbrøt kampen og forsvant i skydekket. De åtte Mustangene behersket himmelfrommet over den tyske flyplassen. Blå seksjon ledet av jamaica-

FRYKTET: P-51 Mustang, kjent for sin store rekkevidde, høye fart, overlegne flyegenskaper og kraftig bevæpning. En fryktet motstander for Luftwaffe.

HUNSDON: Flystripen til Hunsdon-vingen som hadde Werner Christie som sin leder. Den lå i Hertfordshire. I dag er det bare ørsmå rester igjen av rullebanen, som benyttes av mikrofly.

neren Bunting, hadde også vært i kamp. Nå avbrøt han sitt engasjement og satte kursen oppover. I god høyde sendte Christie opp et rødt verylys med signalpistolen, samlingssignalet for skvadronen. Det kunne nok også sees av fienden, men det hadde den store fordel at skvadronen ville være samlet på kort varsel, klar til ny dyst om det skulle bli nødvendig.

Det ble ikke nødvendig denne gang. I 10 000 fots høyde samlet skvadronen seg, og mens den steg til 20 000 fot, fikk den uhindret sette kursen tilbake mot Hunsdon.

Reaksjonen etter kampen satte inn. En «dogfight» som varer så lenge, er en umenneskelig påkjenning. Sentrifugalkreftene i de

krappe svingene og G-kreftene i stup og opptrekk hadde slitt hardt på karene. Ennå glimtet det for øynene, og ennå var skuddene fra de tyske maskinkanonene som nesten fikk dem, levende. Og likevel, ingen av dem var såret engang, et under etter en slik kamp.

Rød nr tre hadde vanskeligheter med sin maskin, og de 11 kameratene dekket ham med sine Mustangere. De oppmuntret ham fra tid til annen, og trottet motorene tilbake så han kunne holde følge. Det var ikke uten grunn at Mustangen var blitt en av de mest populære blant jagerpilotene. Solid og kraftig var den som få. Spesielle nykker hadde den ikke, og den stupte som en hauk. Det

FLYGERESSET

En drøy måned etter hendelsene som er beskrevet i denne artikkelen, ble Werner Christie selv skutt ned over Tyskland.

Det skjedde 18. april 1945 i Schleswig. Christie ble tatt til fange og satt i Oflog X-C i Lübeck. Nøyaktig to uker senere, 2. mai 1945, ble leiren frigjort av britiske styrker.

Etter krigen arbeidet Christie en periode i SAS, men startet fra 1949 en ny karriere i Luftforsvaret. I 1956 ble Christie avgitt fra Flyvåpnet for å fungere som generalsekretær i Norsk Aero Klubb. Han satt i stillingen helt til Riksrevisjonen i 1959 kom frem til at Flyvåpnet ikke hadde hjemmel til en slik beordring, og han ble beordret tilbake. Han var i perioden 1968–71 sjef for Luftkommando Nord-Norge, i perioden 1971–76 kommandør for luftstridskreftene i Sør-Norge.

Han forlot Luftforsvaret som generalmajor i 1977. Han begynte da i Helly-Hansen A/S, før han fra 1978 ledet utenlandsavdelingen i Norges Røde Kors.

Christie døde den 29. desember 2004 i Oslo, i en alder av 87 år.

For sin innsats under krigen ble Christie tildelt Krigskorset med sverd, st. Olavsmedaljen med ekegren, Krigsmedaljen og Deltagermedaljen med rosett. Han ble også dekorert med de britiske utmerkelsene Distinguished Service Order, Distinguished Flying Cross, 1939–1945 Star og Atlantic Star med rosett. Christie var også ridder av 1. klasse av den svenske Sverdordenen og ble i 1969 tildelt Norsk Aero Klubbs hederstegn i sølv. (Fakta fra Wikipedia)

FRYKTET: Werner Christie, flyver-esset, fryktet av tyskerne. Ble selv skutt ned, tilbrakte kun 14 dager i krigsfangeleir, før de britiske styrkene frigjorde hele leiren.

beste var nå likevel rekkevidden. I kamp behøvde ikke flyveren tenke på bensinmåleren.

Igen kom de ut over havet og la hvite kondensstriper etter seg. Nr tre rød slet, men han hang på, motoren gikk på det mest økonomiske turtallet. For sikkerhets skyld ble det sendt ut melding om situasjonen. Kanskje måtte han hoppe ut over havet. Men Mustangen klarte det. Den nådde

akkurat frem til den engelske kyst. Bensinmåleren sto praktisk talt på null. Men nødlandingsplassen lå like forut. Snart sto han velberget på bakken. De 11 satte kursen for Hunsdon.

Der sto allerede de 12 maskinene til skvadron 611. Alle i behold. Så kunne også 154 lande. Etter 5 timer og 25 minutter i luften. Det føltes som en evighet.

For deg med vett
under issen

1. Det danske lokalvalget resulterte i at København tok en tørn mot venstre, og Sisse Marie Welling fra Sosialistisk Folkeparti blir ny overborgermester. Hva heter det norske søsterpartiet?

2. Hvor lang er Glomma?

3. Hva heter skuespilleren som hadde enorm suksess som Francis J. Underwood i serien «House of Cards», og som nå sier han er nærmest hjemløs etter å ha blitt skandalisert som en seksualovergriper mot andre menn?

4. Hvem vant Melodi Grand Prix med låta «Fairytale» i 2009?

5. Naturfenomenet er ofte synlig i den årstiden vi er inne i nå, og heter på latin Aurora Borealis...?

6. Hvilket bilmerke har modellen Impreza?

7. Norge har rundt 134 000 innsjøer, men hvilket fylke kan skilte med flest?

8. Hva heter den fire meter høye og 117 kilometer lange muren som romerne bygget i Nord-England?

9. Hva heter den norske fotballspilleren som i Danmark nylig ble dømt til 14 dager betinget fengsel for å ha videresendt en seksualisert video med personer som var under 18 år?

10. Hva heter nasjonen som har kvalifisert seg til VM-sluttspillet i fotball 2026 – som den minste gjennom historien?

11. Denne skuespilleren (bildet) gikk nylig ut med en dyp bekymring om tilstanden i norsk filmbransje – hvor 30% har sluttet det siste året – hva heter hun?

12. Hvilket år ble Volvo grunnlagt?

Svar: 1: Sosialistisk Venstreparti 2: 621 km 3: Kevin Spacey 4: Alexander Rybak 5: Nordlys 6: Subaru 7: Innlandet 8: Hadrians mur 9: Andreas Schjelderup 10: Curaçao 11: Pia Tjelto 12: 1927

										MARK	STOFF	NASJONAL-PRODUKT	GARVE	↓	HØFLIG TILTALE	FYRSTE	↓	FRI FOR	↓	BE-VILGET	OPP-TRÅDTE	
										↳			BYDEL I OSLO PERSON									
										→									BEGRENSET BRITISK BAND			
										TØYS					FALT AVSTÅ							
										BLEKK	RADIO-STASJON	TRAGISK KONGE KARPE-FISK					RUVE		KOMPO-NIST	SPIL-LE-MANN		
										↳			SØVEST	FOR-SIKTIG								
ENGIFTE	LEKETØY	↓	AN-SPORE	↓	NAVLE	↓	ATOMER	ITALI-ENSK BY										DUNGE RØYSA				
↳								AGENT-BYRA KLØR			VIND FARTET									TEATER		
OVER-NATTET			VEKST TEMME-LIG					★ TOTTE-LOTT				OND ØSTE-MASSE										
BOPELER						↓ TALL		DYR SIDE-DRIKK						KALD HAUG			FART TIL SJØS SKRIVEL-SEN					
HJELPE-MIDDEL	↓		★	ELV DAMP-FARTØY					KRAFTIG ANNU-ELLE								DATA-UTSTYR RETT					
↳				VERKTØY EN SANDLER				KLAM			GARDIN-ER									TÆRE		
GNIER							OPP-FØREK INVIT-ERE				TAST	FORAND-RING KAN MÅTE VÆRE							HOLDEN			
ENG. MUSIKER	BRAGD TIDS-PUNKT				LEI PERSON	↓		HØYDE-PUNKT AVFALL				POLAR-TØRSK UTROP										
↳				MÅLES					INNOVER EGGE							SPURVE-FUGL RYKNING						
SKJUL (OMV.) SLUMP			SLÅ M.NAVN				ENGELSK GRIS FORETAK				SMYKKE FARBARE											
↳				HØY-FJELLS-BLOMST								HJERNE-MÅLING AVGIFT						KRANGLE-VOREN	★	LOV-BRYTER		
★	↓			SJØFUGL ENERGI-BYRÅ					STRÅLENDE EGEN-SKAP													
SIDERI	KVESSES KJEKK							BIL-FORUM GRESK BOKSTAV		★		BLØT ØKES							VALUTA-KODE			
↳				SONE MINKE			HOPPE REKKE				MAT 450											
EN SOLBERG LENGDE					KRUSET	↳			→			PARTI UVANE					REKKE-FØLGE MEDIE-DEKNING					
↳		↓		SKOLE-TILBUD EIESYK			FINT		TONEART KOMMUNE I BUSKE-RUD					STOPP-ORD GEORGIA								
FINGRE	LAG				MUSIKK-STIL					DREI	RUVENDE SKRÅ								LAPP			
↳				BIFALL HARSK		★	→										HAMS KILLING					
REKLAME	ILLE MOTOR-SYKKEL							I FULL FART 495								STREV NABOER						
↳							KAMIN-ENE					HUGD										
★	↳					↑	VEKTMÅL			OVER-SKYET			BARTRE							10		

				5	2			
7	3							9
1		5		6				8
			5			1		7
	7	1		3		8	4	
9		6			1			
4				1		7		5
3							1	4
			4	9				

				9	3	1		
			1	4			5	
3		1				7		2
				6	9			
5		7				6		8
			3	7				
7		3				4		1
	4			3	8			
		2	7	1				

		6	3				2	
		9						4
	5		1			8		
	3				2	1		7
	7		4		8		3	
9		1	6				4	
		3			5		9	
5						2		
	6				1	3		

				2	9		8	7
	8		6		7			5
						9		
		4			1			
	2	7				1	5	
			4			8		
		5						
9			3		6		2	
3	1		2	7				

		7						
8			5					
3			6		8			
		5		9			2	
	7						1	
9			3			7		8
1		4			5			6
5								1
				2	9		3	

		3	8		4			5
					1		9	
	4		9		2	3		8
							2	3
		9				7		
8	6							
5		4	3		9		6	
	3		6					
7			2		8	1		

7	9	6	2	5	8	1	4
2	3	1	6	4	7	8	5
5	8	4	3	1	9	2	6
8	6	2	7	9	3	5	4
3	1	9	4	2	5	7	8
4	5	7	1	8	6	9	2
1	4	5	9	6	2	3	7
6	7	8	5	3	1	4	9
9	2	3	8	7	4	6	1

5	3	5	9	2	1	8	6	7
1	8	9	7	6	4	3	2	5
6	7	2	5	3	8	4	9	1
8	4	7	6	5	1	2	9	3
9	1	4	8	2	3	7	6	5
3	2	6	1	9	7	5	8	4
2	5	1	8	7	6	9	4	3
7	3	9	2	4	5	1	6	8
4	6	8	3	1	9	7	5	2

4	5	3	1	2	9	6	8	7
1	8	9	6	3	7	2	4	5
7	6	2	5	8	4	9	1	3
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3	6	1	5	2	7
3	1	6	2	7	5	4	9	8
9	7	5	3	1	4	6	2	8
2	4	5	9	1	8	7	3	6
6	7	8	3	5	2	1	4	9
5	3	1	4	6	2	8	7	9
9	7	5	3	1	4	6	2	8
8	9	4	3					

5	7	3	1	2	9	8	6	4
6	1	2	4	3	8	7	9	5
8	9	4	5	6	7	3	2	1
2	4	5	3	7	6	1	8	9
9	3	6	8	4	5	7	2	1
7	8	1	2	9	5	4	3	6
3	6	8	9	4	1	2	5	7
4	5	7	6	8	2	9	1	3
1	2	9	7	5	3	6	4	8

6	5	2	7	1	4	8	3	9
1	4	9	6	3	8	5	2	7
7	8	3	9	5	2	4	6	1
9	6	8	3	7	5	2	1	4
5	3	7	4	2	1	6	9	8
2	1	4	8	6	9	3	7	5
3	9	1	5	8	6	7	4	2
8	2	6	1	4	7	9	5	3
4	7	5	2	9	3	1	8	6

8	6	4	9	5	2	3	7	1
7	3	2	1	8	4	6	5	9
1	9	5	7	6	3	4	2	8
2	8	3	5	4	6	1	9	7
5	7	1	2	3	9	8	4	6
9	4	6	8	7	1	5	3	2
4	2	9	3	1	8	7	6	5
3	5	8	6	2	7	9	1	4
6	1	7	4	9	5	2	8	3

				A	S	A	
			T	N	S	K	K
			U	T	S	I	K
			F	O	R		
			R	E	L	R	I
			P		K	N	E
			H	V	R	E	A
			R	A	T	M	O
			U	F	I	N	O
			E	R	E	S	A
			L	R	U	N	D
			Y			G	E
I	B	M	T	E	V	L	E
A	B	T	E	G	A	L	R
A	N	I	S	E	N	A	G
D	K	I	F	N	I	P	A
S	T	R	A	F	F	E	P
A	R	A	B	L	A	D	B
U	L	E	V	I	A	D	T
G	N	U	R	S	K	R	E
C	N	I	K	E	B	A	R
O	M	E	G	N	E	B	A
E	R	S	S	O	G	L	I
D	W	I	K	K	E	T	E
R	A	M	S	E	R	M	E
L	F	R	A	S	E	N	F
J	U	L	L	N	R	M	O
S	O	A	U	L	E	N	N
R	E	K	K	E	V	I	D

Navn:

Adresse:

Ved Mats Schjølberg, Ushagen

DU MÅ TRO MEG
WILLIAM, JEG TRODDE
DET VAR ØYA TIL
BRIAN EPSTEIN!

NYTT FRA NETT

➤ DET STÅR SVART PÅ HVITT
I BIBELEN, SKAL DU LIGGE
MED EN ANNEN MANN MÅ DU
I DET MINSTE VÆRE STEIN.

The Bible says being gay is fine,
as long as you're high.

"A man who lays with another man
should be stoned."

• Leviticus 20:13 ESV

27

5 Comments • 8 Shares

Like

Comment

Share

Anna Cone

That's not what that verse means
DUMMY

View 1 previous reply

Dilla Arma Nate

Did u write it

MCDARKHUMOR/GETTY

Dommens dag

Bella svelget skammen og satte opp et tappert
hundefjes. Inni seg noterte hun imidlertid
hvem som skulle først til pers når hundene en
dag tar over.

GJENGEN SOM BLE SIN EGEN VERSTE FIENDE

Ungguttene fra drabantbyen Tveita i Oslo fremsto som frekke friskuser, ertet politiet under elleville biljakter og høstet respekt og anerkjennelse langt utenfor forbryterkretser. I dag – 40 år senere, er Tveita-gjengen mest kjent for drap på en politimann, en fengselsbetjent, hensynsløse ran og organisert kriminalitet.

Tekst: **Christian Klaffmo**
og **Lars-Erik Nygaard**

W **TRUE CRIME**

NTB

L yden av flere høye smell kom fra skogholtet barna krysser på vei til skolen eller leker etter skoletid, der hunder bli luftet og mosjonister jogger i lysløypa. Midt i Godliaparken mellom blokker, rekkehus og småhus i en av Oslos eldste drabantbyer, lå et lik. Mannen som var skutt og drept var kjent langt utenfor forbryterkretser: 46 år gammel Metkel Betew, dømt som en av flere gjerningsmenn i Nokas-ranet i Stavanger i 2004, et ran der politiførstebetjent Arne Sigve Klungland falt for ranernes kuler.

Noen dager senere ble Stig Millehaugen pågrepet, siktet for drapet på Betew. Millehaugen er tidligere dømt for drapet på en fengselsbetjent under en rømning og for drap på en gjengleder i Oslo. Millehaugen var uten på permisjon fra soningen av den siste drapsdommen da Metkel Betew ble drept, skjærtorsdag i år. Millehaugen nekter straffskyld.

Politiets hypotese har fra første øyeblikk vært at drapet på den ransdømte 46-åringen midt i «den stille uken» var et internt oppgjør i et kriminelt miljø.

Men drapet på Betew var mer.

Drapet ser ut til å være et siste bunnpunkt i historien til et kriminelt miljø som i flere tiår har vært gjengangere i norske medier og vedvarende utfordringer for et politi som alltid syntes å være på etterskudd.

Miljøet har vært kjent under mange navn som «Cosworth-banden» og «ransmiljøet», men er først og fremst kjent under ett navn:

Tveita-gjengen.

«Crash & Carry»

En mørk lørdag natt høsten 1988 skingret alarmen gjennom en folketom hovedgate i Vikersund. ▸

SISTE SKUDD: Åstedet hvor Nokas-dømte Metkel Betew (innfelt til høyre i bildet med David Toska) ble skutt og drept i Godliaparken ved Tveita. Her ender foreløpig sagaen om guttegjengen som skrev kriminalhistorie.

TROUBLE2016/WIKIMEDIA COMMONS

RASK OG LETTSJÅLET: Ford Sierra Cosworth var lenge yndlings-bilen når Tveita-gjengen dro rundt på Østlandet på tyveriraid: Bilen var raskere enn de fleste av politiets biler og hadde et nøkkelsystem som var lett å overliste for biltyver.

WIKIMEDIA COMMONS

SIGNATURBREKK: Innehaveren av moteforretningen i den folketomme Vikersundgata våknet av et voldsomt brak da en bil rygget inn i lokalet.

Speilglassruten i gatens mote-forretning lå i biter innover i butikklokalet. En utstillingsdukke lå som bevisstløs på gulvet. Inne i lokalet sto innehaveren og holdt rundt datteren, begge bråvekket fra nattesøvnen i leiligheten i etasjen over butikken, først av et voldsomt brak, deretter av alar-men.

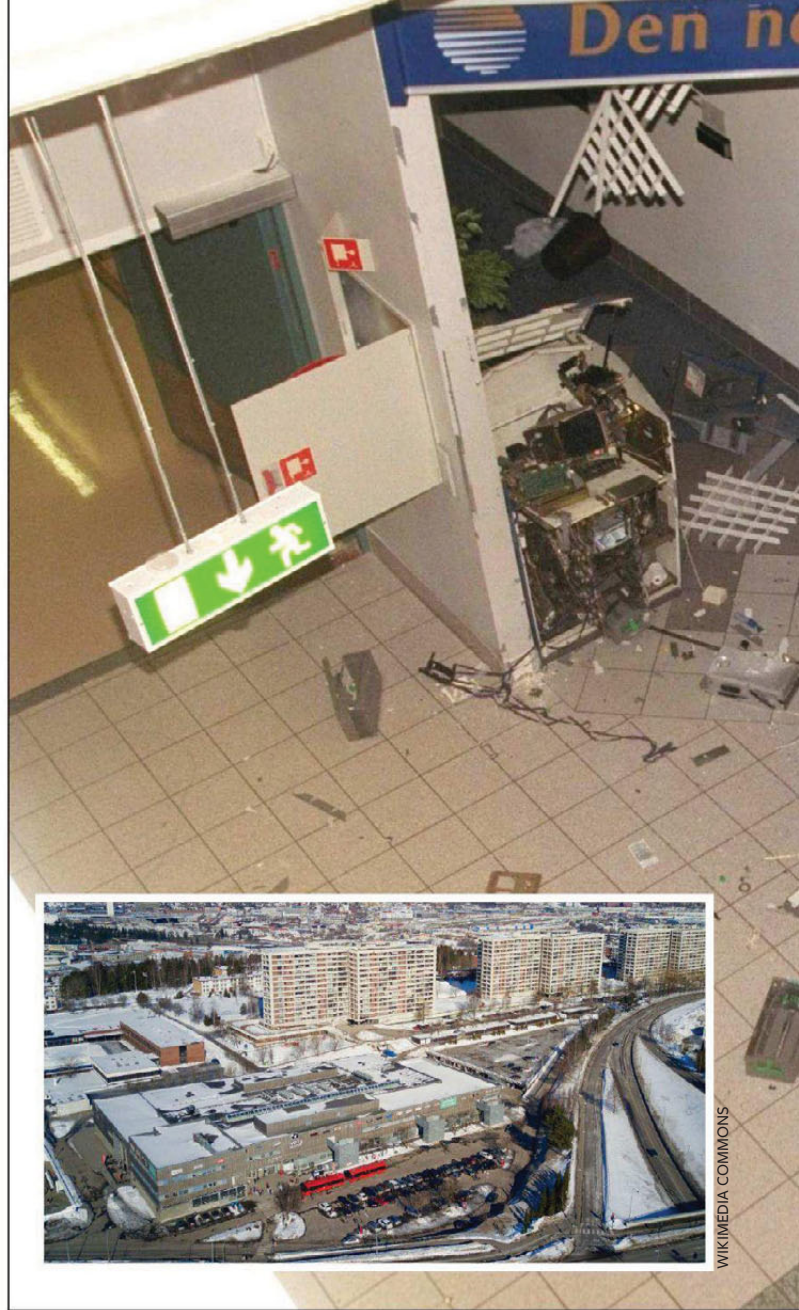
Noen klesstativ var tomme, andre var urørt. Tyvene hadde åpenbart hatt det travelt. Men de hadde etterlatt sin signatur: Tydelige spor av at en bil var rygget inn i butikklokalet, rester av lykteglass som med sin karakteristiske form røpet av de stammet fra en Ford Sierra.

Litt lenger ned i Buskerud for-søkte politiet å spore opp tyvene. De visste hva de skulle se etter: en Ford Sierra Cosworth – en gateracerbil med ekstreme ytelser – med knuste baklykter.

Ingen var egentlig i tvil om hvem de hadde med å gjøre: En gjeng unge gutter fra Tveita i Oslo, kjent som «Cosworth-banden», beryktet for sin helt spesielle form for tyverier, i mediene døpt «sjokkbrekk» eller «crash & carry», og halsbrekkende bil-jakter.

Motebutikken i Vikersund var neppe tilfeldig valgt denne lørdagskvelden: Modum lensmanns-kontor hadde hjemmenvakt, og et forsprang under flukten var dermed påregnelig. Og: Vakthavende lensmannsbetjent var viden kjent for å være politiets mest durk-drevne råkjører og deltok i biljak-

« Vi ble helt ko-ko. »

WIKIMEDIA COMMONS

KLASSISK FREMGANGSMÅTE:

En stjålet Ford brukt som rambukk for å komme til verdier som lett omsettelige moteklær eller minibanker, som her på Vinterbrosenteret utenfor Oslo på 1990-tallet: Signaturen bar klart preg gjengen fra Tveita.

ter med hvasse italienske sports-biler med kojak-lampe på taket.

Ingen ble pågrepet denne lørdagsnatten. Igjen hadde «Cosworth-banden» vunnet katt- og musleken med politiet. Men skjebnen hadde staket ut kursen for guttegjengen. Foreløpig ser den ut til å ha stanset i Godli-aparken påsken i år.

Tveita-gjengens fødsel

Drabantbyen Tveita på Oslos øst-kant var i ferd med å sette seg på slutten av 1970-tallet. Bydelen hadde hatt sin porsjon med vok-sesmerter, men fremsto nå ryd-dig. Forekomsten av fattigdom, rus, sosialklientell og oppløste familier var ikke påtrengende. Skolen satte det nye fenomenet «mobbing» på dagsorden. Foreningslivet var rikt, idretten sto sterkt, skolekorpsset med de grønne uniformene var ett av Oslos største. Unger i hopetall lekte på plener og blant trærne mellom «rødblokkene» og «hvit-blokkene». Under høyblokkene lå biblioteket der det var lov for ungene å snakke dempet.

Og under butikkssenteret lå ungdomsklubben med «digge-rommet» der man kunne holde ens hjertes utkårede diskret i hånden i dempet lys mens tidens

MYSTISK VAKTMESTER

Tveita Senter ansatte i 1979 thaibokseren Jan Kvalen som vakt for å få bukt med slåssing, tyverier og annet bråk på senteret. Kvalen gikk resolutt til verks.

– Første dagen på jobb var det kaste-krig i butikkene. Jeg sugde tak i lederen, 40–50 stykker sto rundt oss. Jeg filleristet ham: Nå skal du vaske alt rent og så skal du betale for skadene. Etterpå skal jeg gi deg juling, sa jeg. Etter han hadde vasket, var han så redd at han besvimte, fortalte Jan Kvalen i et intervju med Vi Menn i 1995.

Kirurger på Ullevål sykehus innførte begrepet «Kvalen-brudd» i takt med at Jan Kvalen fikk stadig mer orden på Tveita Senter.

Jan Kvalen ble etter hvert en fremtredende torpedo, og mange mener også en lederskikkelse i Oslos underverden. Hvorvidt Kvalen var en lederskikkelse i Tveita-gjengen eller kanskje den eneste som kunne holde gjengmedlemmene i ørene, er fortsatt omdiskutert, drøyt 20 år etter at Kvalen trakk seg ut av miljøet.

musikk ble servert over høyttalerne.

Men noen barn fant steg ikke til rette i drabantby-dugnaden. For dem ble Tveitasenteret et naturlig samlingssted.

Utover 1980-tallet fant en gruppe på 5–10 lokale gutter sammen. De hadde egentlig alle muligheter i livet; de var kvikke i hodet, sosialt smarte, aktive og søkende. Selv om mange av dem hadde problemer på hjemmebane med kanskje litt vel frie tøyler, utmerket flere av dem seg på andre arenaer. Slik som høflige «Bønna», ihuga friluftsmann som også utmerket seg innen idrett. Et par av de andre gutta i gjengen var dyktig bilførere. En karriere innen motorsport kunne kanskje vært noe.

Men guttegjengen fant mer spenning i småkriminalitet som butikktysverier. Ganske snart

JON EEGINTE

mente gjengen som hang på og rundt Tveita Senter seg eslet for større ting.

Rundlurte politiet

– Sommeren 1984 så flere av oss mafiafilmen «Scarface». Vi ble helt ko-ko. Etterpå rappet vi en BMW hver, sa Tom Sigolsen i et senere intervju med Vi Menn.

Biltyverier utartet til innbrudd hos gullsmider og klesforretninger, og i noen tilfeller ran. Arbeidsverktøy ble stjålne Ford Cosworth-biler, dels på grunn av kjøreegenskapene, dels fordi nøkkelsystemet gjorde bilene

SJÅFØR OG DRAPSTILTALT: Tom Sigolsen fortalte i Vi Menn om hvordan Tveita-gjengen lekte katt-og-mus med politiet. Bildet er tatt etter at han ble frifunnet for drapet på en kamerat på grunn av nødverge.

lette å stjele. Gjengen møttes på Tveita Senter på dagtid og klekket ut neste brekk. Delte seg opp i lag på to-tre mann.

– Dere tar pelssjappa på Hamar, dere gullsmiden i Moss, vi feier over Oppland, refererte gjengmedlem Tom Sigolsen.

Gjengen kunne stå og vente i rundkjøringer mens de fulgte politiets bevegelser på politiradioer kjøpt i utlandet. Når politiet så kom, viste Tveita-guttene fingeren før de spant av gårde i vill fart.

– Jeg har ikke tall på antall biljakter på 80-tallet. Vi kjørte fra politiet lett som bare det, sa Sigolsen og trakk frem da han og en kamerat kjørte fra 26 politibiler som eksempel.

Garasjer til tyvegodsset leide de over hele Oslo. Gjengen opparbeidet seg et rikt nettverk av helere.

RUNE PETTER NESS

– Før politiets etterforskere hadde saken på pulten neste morgen, hadde vi pengene i baklomma, fortalte Tom Sigolsen.

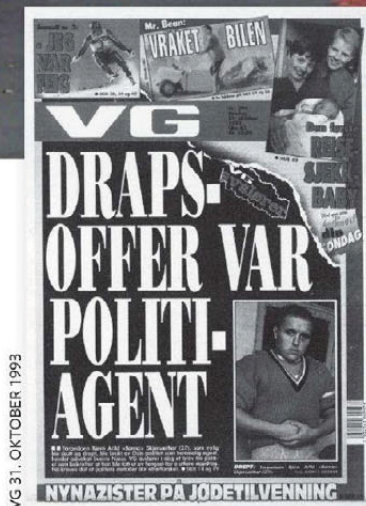
Tveita-gjengen ble en gordisk knute for politiet.

Forebyggende tjenester og bydelspoliti nådde ikke frem. Fordi kriminaliteten ble begått i flere ulike politidistrikter, ble etterforskningen knapt samordnet. Politispanerne i Oslo sto overfor et helt nytt klientell; spenningsøkende ungdom som begikk kriminalitet mest for moro skyld og i edru tilstand. Tveita-gjengen lærte raskt å bruke politiets innarbeidede splitt- og hersk-metodikk – mot politispanerne. Noen ble til og med brukt som politiajenter.

Gjengen vokste i anseelse, størrelse og ambisjoner. En av lederne titulerte seg som «Mafialeder Øst».

Ett år – to drap

Utover 1990 tallet hadde Tveita-gjengen flere titalls medlemmer, og virket ustoppelige. En av dem som hadde sluttet seg til, var Stig Millehaugen.

VG 31. OKTOBER 1993

Pengene rant inn. Gjengen kunne gjerne «kjøpe» et helt hotell i påsken, for å feste med lommene fulle av knitrende sedler. Historier om ville flukter fra politiet med koffertene fulle av ranspenger og jakkelommer som skjulte ransvåpen, florerte. Ble de lurt av hvitsnippforbrytere, sendte de torpedoer etter dem. Ikke fordi de nødvendigvis trengte pengene.

– Pengene ga vi gjerne vekk. Men vi hadde vist hvem vi var, sa Tom Sigolsen. I et intervju med Dagsavisen sa Tom Sigolsen at gjengen kun stjal fra bedrifter:

– Vi stjal aldri lommebøkene til privatfolk. Det var en uskreven regel, sa Sigolsen som la til at

FØRSTE SLAG: Åstedet for drapet på Bjørn Arild «Bønna» Skjørsæther på Tveita i oktober 1993. Drapet markerte et skifte i historien om Tveita-gjengen. I forbindelse med drapet ble Oslo-politiets store problemer med å håndtere gjengen avslørt, blant annet ble drapsofferet hentet ut av fengselet av politiet for å gjøre politiets jobb i en annen sak (innfelt)

gjengen aldri drev med kriminalitet på Tveita.

– Vi beskyttet bydelen vår og begikk flest ran og innbrudd utenbys. Vi gjorde som vi ville. Myndighetene ga oss liten motstand, egentlig.

Under et ran på Oppsal i Oslo gled tørkleet Stig Millehaugen brukte som maskering, ned. Overvåkningsbildene etterlot ingen tvil om hvem raneren var. Millehaugen ble tatt, dømt – og rømte fra fengselet. Nye væpnede ran ble føyd til synderegisteret. Ved ett av ranene ble gisler tatt. Millehaugen ble igjen pågrepet. I desember 1992 prøvde han på nytt å rømme, blant annet ved hjelp av et skytevåpen han hadde

fått smuglet inn i fengselet. Med våpenet skjøt og drepte han fengselsbetjent Jon Arild Martinsen før han truet en annen betjent til å kjøre ham til Oslo.

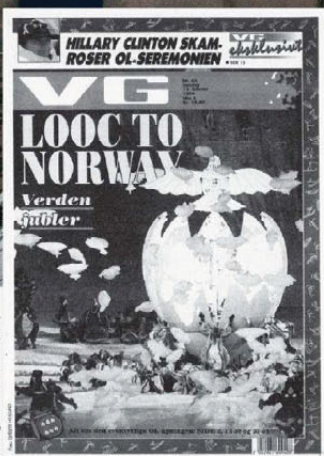
Tveita-gjengens herjinger var ikke lenger tilsynelatende harmløse uten egentlige ofre. Og før et år var godt, skulle et nytt drap berøve gjengen det siste som måtte være igjen av rykte som utøvere av «gutte-streker».

Bjørn Arild Skjørsæther (30), populært kalt «Bønna», hadde etablert seg om en av Oslos mest beryktede pengeinnkrevere. Kombinasjonsbruk av narkotika og dopingpreparater gjorde ham totalt uforutsigbar, opplevde kameratene i Tveita-gjengen. Hans nære forhold til ledende politispanere gjorde at han følge seg usårbar, fortalte folk i kretsen rundt til VG.

Rim dekket bakken natt til 22. oktober 1993 da «Bønna» og Tom Sigolsen møttes utenfor «Bønnas» boligblokk. Da Sigolsen kom gående ned mot oppgangen, skal «Bønna» ha kommet byksende mot ham. Kort tid senere lå «Bønna» død på bakken. Tom

VG 13. FEBRUAR 1994

VILLE PÅ FØRSTESIDEN: Pål Enger (innfelt sammen med hans faste forsvarere Fridtjof Feydt og Christine Hamborstrøm) erkjente etter hvert at han hadde stjålet Edvard Munchs maleri «Skrik» fra Nasjonalgalleriet natten etter OL-åpningen i 1994. Angivelig var hensikten å fortrenge OL-åpningen som hovedsak på riksavisenes førstesider. Han lyktes ikke særlig godt (innfelt)

Sigolsen forklarte senere i retten at han i frykt for sitt eget liv hadde trukket våpen og skutt hans mangeårige kamerat.

– Nødverge, konkluderte retten.

Drapet satte dype spor i miljøet. Flere hevdet Tveita-gjengen gikk i oppløsning etter drapet på «Bønna». Beboere på Tveita foretok en symbolsk begravelse av Tveita-gjengen i påsyn av daværende politimester Willy Haugli.

Men sagaen om Tveita-gjengen var ikke slutt.

Arven

Pål Enger var i ferd med å skaffe seg et navn som fotballspiller på Vålerengas a-lag da han heller valgt å satse på kunst & krim. Natten til 13. februar 1994 klatret han inn i Nasjonalgalleriet i Oslo og stjal Edvard Munchs «Skrik». Å stjele «Skrik» for å selge det videre, var nærmest dødfødt. Til det var bildet altfor kjent. Men Pål Enger hadde et annet mål: Samme dag som «Skrik» ble stjålet, åpnet OL på Lillehammer. Enger hadde satt seg som mål å

få tabloidavisene til å vrake OL-åpningen som hovedsak på førstesidene, til fordel for tyveriet av nasjonalhelligdommen «Skrik». Pål Enger ble pågrepet, siktet og dømt for tyveriet, og tilsto etter hvert at han sto bak.

Tveita-gjengen skulle få nye medlemmer og nye jaktmarker og en hang til brutalitet og styrkedemonstrasjoner Norge ikke har sett maken til i moderne tid.

– De kalte seg Arven, sier Johnny Brenna, tidligere politispanser som fikk Tveita-gjengen som oppgave da han begynte i Oslo-politiets spaningsavsnitt.

Først ble minibanker mål under nattlige raid.

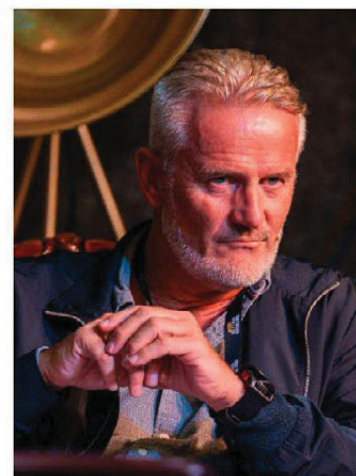
– I 1998 begynte de med ran av verditransporter og i 1999 teller-sentraller. Først etter Nokas-ranet i 2004, ble ransmiljøet på Østlandet sprengt. Fire store ran i 2004 ble oppklart under etterforskningen av Nokas-ranet. Flere av gjerningsmennene fikk forvaringsdommer. Da begynte mange å tenke seg om, sier Johnny Brenna.

– Tveita-gjengen var sammen-sveiset, hadde tilgang på det

KNUT FALCH/SCANPIX

FASTE FORSVARERE: Pål Enger etter at han ble dømt til seks år og tre måneders fengsel for tyveriet av maleriet «Skrik», her sammen med hans faste forsvarerteam Fridtjof Feydt og Kristine Hamborgstrøm.

WIKIMEDIA COMMONS

ARVET GJENG-ANSVAR: Den pensjonerte politispansen Johnny Brenna fikk ansvar for å følge opp Tveita-gjengen da han begynte på avsnittet for personspaningen i Oslo-politiet.

meste innen tekniske hjelpemidler, var flinke til å planlegge og la igjen få spor, sier Brenna i dag.

– De viste aldri svakhet overfor politiet. Utstrålte at de ikke fryktet fengsel.

Det store spørsmålet er om den seiglivede gjengen gjenoppstår i én eller annen form, eller om skuddene som tok livet av Nokas-raner Metkel Betew i Godliaparken 17. april i år, også blir punktum for gjengen etter over 40 år. □

Vi Men har i forbindelse med denne artikkelen vært i kontakt med tre av de gjenlevende medlemmene av den opprinnelige Tveita-gjengen. Alle har takket nei til å uttale seg.

← BACK TO SEARCH RESULTS

MILLEHAUGEN, STIG

Wanted by Norway

Identity particulars

Family name	MILLEHAUGEN
Forename	STIG

SKJERMIDUMP INTERPOL

ETTERLYST: Stig Millehaugen rømte under permisjon fra fengselet i 2022, og ble etterlyst over hele verden. Han ble tatt, fikk ny permisjon i år, og er nå siktet for drapet på gjeng-kameraten Metkel Betew i påsken i år.

Ingen donor

– Går du med et sånt donor-kort, i tilfelle en ulykke?

– Nei, det tror jeg ikke er mye vits i. Damene har allerede nektet å ta imot organet mitt i årevis...

Adrenalin i gamle dager

Påvirket av rikelige mengder juleøl og akevitt under storfamiliens juleselskap, fant onkel Leif det opportunt å fortelle sin nevø litt om livet i gamle dager.

– Vi var skikkelig gærne før i tida. Vi likte å ta sjanser.

– Hva mener du? spurte nevøen.

– Nei, du vet, sa onkelen, – vi pleide faktisk å ta telefonen uten å ane hvem som ringte!

Separate soverom

– Den forferdelige snorkingen din holdt meg våken halve natta, sukket kona lørdag morgen.

– Det er dumt å høre, sa ekte-mannen, – kanskje vi burde overveie å ligge på hvert vårt soverom?

– Nei, det synes jeg er en dårlig idé, svarte kona.

– Det var hyggelig, sa mannen, – jeg visste ikke at tanken på å ikke dele seng med meg var så utiltalende.

– Det er ikke det, sa kona, – men jeg orker ikke tanken på å skulle skifte på to senger!

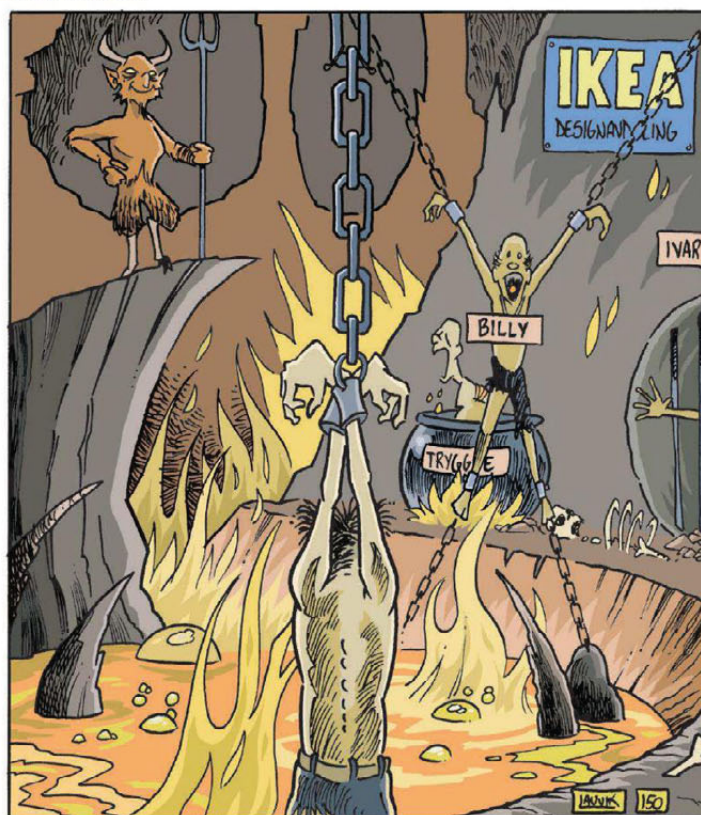
Ukas bløte

– Vet du hva Draculas vegetaria-ner-bror heter?

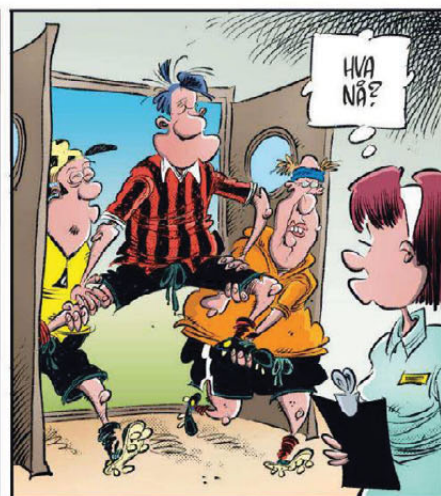
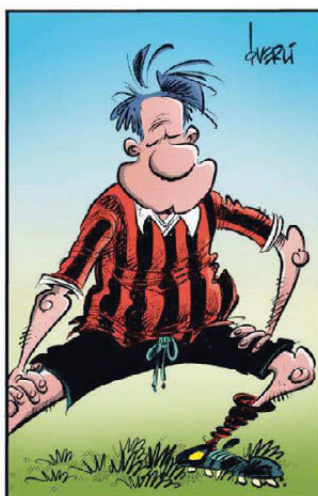
– Nei?

– Ruccola!

OPPGULP

PANOLIS

PANOLIS

Ulrik har hørt at det er lurt å binde pengene

Overraskende billig

– Jeg tok kona med på Michelin-restaurant for noen dager siden. Etterpå insisterte hun på å betale.

– Jøss, hva svarte du?
– «Ikke vær tåpelig, vi er allerede langt ned i gata, bare fortsett å løpe!»

Trebarnsmor

– Vet du hvem som er selve innbegrepet av en trebarnsmor?

– Nei?
– Mora til Pinocchio!

Spill død

En gruppe fiskere fra byen hadde leid ei hytte langt inni villmarka i Alaska på jakt etter storlaksen.

Da de ankom, ble de møtt av hyttas kraftige, skjeggete eier.
– Det er en del grizzly i dette området, sa han, – og hvis dere skulle bli angrepet, så er mitt råd å spille død.
– Hvorfor det? spurte en av fiskerne.
– Fordi, sa hyttas eier, – det er god trening til når du faktisk dør noen sekunder senere.

Vanskelig test

De to blonde venninnene satt og snakket sammen.

– Jeg tok en graviditetstest i dag, sa den ene.
– Hva var det vanskeligste spørsmålet på testen? spurte den andre.
– Er du helt teit, eller?
– Og hva svarte du på det?

Grå jul

– Mange synes det er dumt at det ikke er snø nå så tett oppunder jul, men jeg synes jo det er en stor fordel med disse klimaendringene, også: Det er lov å være vårkåt hele året!

FLISESPIKKER

© Øyvind Sagäsén

Panikk-knapp

– Nå når året snart er til ende, så kan vi vel trygt fastslå at det har vært temmelig turbulent rundt om i verden. Jeg har blitt redd for at lederne i Russland og USA skal trykke på den røde knappen. Men jeg har gudskjelov min egen røde knapp.

– «Din egen røde knapp»?
– Ja, den på pappvinkartongen!

Det mannlige G-punktet

To karer satt og snakket sammen på bar.

– Du har sikkert hørt om det kvinnelige G-punktet, sa den ene, – men visste du at det også finnes et mannlige G-punkt?

– Nei, det visste jeg ikke!
– Jo, jeg tror faktisk at jeg fant det i forrige uke. Eller ... strengt tatt var det vel tolleren på Gardermoen som fant det for meg.

Skyldig likevel

En lang rettssak endte med at den tiltalte plutselig endret forklaring og erklærte seg skyldig.

– Hvorfor sa du ikke at du var skyldig med en gang? sa dommeren. – Det ville spart retten for mye tid.

– Vel, sa den tiltalte, – det har seg sånn at jeg trodde jeg var uskyldig helt til jeg hørte alle bevisene.

Frekt forslag

Han: – Blir du med hjem til meg for litt Netflix og chill?

Hun: – Jeg liker egentlig ikke så godt å se på tv.

Han: – Det er helt greit, hva om vi ser på porno i speilet i stedet?

RuteTid

av Børge Lund © B. Lund/distr./strandcomics.no

Landlivets gleder

På firmaets julebord kom to damer som ikke kjente hverandre særlig godt i prat.

– Jeg hører på dialekten din at du ikke er her fra byen, sa den ene.

– Det stemmer, sa den andre, – jeg kommer fra en liten avkrok langt ute på landet. Men det stedet måtte jeg bare komme meg bort fra.

– Hvorfor det?

– Vel, det var et sånt sted der de fleste guttene gikk med joggebukser så sauene ikke skulle høre glidelåsen ...

Fullmånen skinner

– Nå er det nok bare én ting som kan stanse håravfallet ditt, sa frisøren til kunden.

– Og hva er så det?

– Gulvet!

Ingen myk mann

– Jeg må vel innrømme at jeg har blitt avhengig av Viagra på mine gamle dager.

– Hva sier kona til det?

– Hun tar det hardt.

Lyspunkter tross alt

Levende lys er en tradisjon i juletiden.

Men hos familien Gundersen gikk det galt. Ilden fattet i et gardin, og snart var hele huset overtent.

Ekteparet fikk reddet seg ut, og nå stod de og betraktet det brennende huset mens tårene rant nedover kinnene på frua.

– Du trenger ikke gråte, sa mannen, – vi er godt forsikret.

– Jeg gråter ikke på grunn av huset, hulket kona, – jeg gråter av lykke. Dette er første gang på minst ti år at vi er ute sammen!

DA BILLY THE KID

Når han ikke herjet rundt og skjøt folk, hendte det at Billy the Kid slappet av med et slag crocket.

SPILTE CROCKET

Tekst:
Jørgen Johannessen Kind

Da samleren Randy Guijarro kom hjem og fant frem lupen for å studere de tre gamle fotografiene han hadde kjøpt for to dollar under et ryddesalg i en antikvitetsbutikk, så han noe rart: Under lupen så han en gutt som minnet ham om et annet, mye mer kjent bilde. Det mye mer kjente bildet var i alle år blitt omtalt som det eneste kjente bildet av Henry McCarty, også kjent som William H. Bonney og enda mer kjent som Billy the Kid.

– Det var utseendet, selvsagt. Og hatten og måten han sto på. Det er da Billy the Kid, tenkte jeg. Den eneste forskjellen var at Billy her lente seg på en crockethølle og ikke en Winchester-rifle, sa Guijarro etter røverkjøpet i California for 14 år siden.

Guijarro ropte på kona. Fant frem bilder av Billys mest kjente venner på nettet. Sammenlignet med ansiktene på fotografiet.

– Vi kunne umiddelbart gjenkjenne både Tom O'Folliard og Charlie Bowdre. Det var bare vakert, sier Guijarro til avisa The Guardian.

Ekteparet holdt lenge en lav profil. Fem år med god hjelp fra fagfolk av alle slag gikk før de var så sikre i sin sak at de fortalte offentlig om det sensasjonelle funnet. Bildet ble kort tid senere verdsatt til fem millioner dollar.

– Det er 18 personer i bildet, og vi mener vi kan identifisere ▶

WIKIMEDIA COMMONS

ER DET IKKE ...?:

En dokumentarfilm på National Geographic støttet teorien om at det er selveste Billy the Kid vi ser til venstre på bildet fra 1878. En ung, men herdet drapsmann som puster ut etter den berømte kvegkrigen i Lincoln County.

POSØR: Dette har i alle år vært det eneste bildet av Billy the Kid. Selv om han har revolveren på venstre side, var han ikke keivhendt. Bildet er nemlig speilvendt.

alle. Vi fant også ruinene av det gamle skolehuset i Chavez i New Mexico hvor bildet er tatt.

Første drap

Legenden sier at Billy the Kid drepte 21 mennesker, ett for hvert år han levde. Tallet er trolig en del lavere. Han skjøt beviselig fire menn alene, og fem sammen med andre. Han spilte ikke alltid rent. En gang plasserte han tre skudd i kroppen til en skrytende kar som i fylla utfordret ham til duell fordi han ville bli berømt. Da hadde Billy på forhånd fjernet kulene fra våpenet hans.

Egentlig het Billy the Kid Henry McCarty og ble født i New York i 1859. Senere benyttet han navnet William H. Bonney, etter moren. Faren døde tidlig, moren giftet seg igjen og reiste vestover. I 1873 var Billy på plass i New Mexico, to år senere begikk han sitt første lovbrudd, et klestyveri. Han var 17 da han drepte for første gang. Offeret var en smed som hadde plaget Billy gjentatte ganger. Smeden syntes den spede guttungen på 1,73, med det uskyldige utseendet og litt utstående fortenner, var et perfekt mobbeoffer.

Han tok feil.

Den blodige kvegkrigen

Men legenden om Billy the Kid skjøt ikke fart før han ble involvert i en av epokens verste og blodigste uoverensstemmelser, den såkalte kvegkrigen i Lincoln County – en innfløkt affære der vann – og handelsrettigheter sto sentralt. Byens mektige kjøpmenn sto på den ene siden, kvegfolkene på den andre.

Territoriet New Mexico var kaotisk og lovløst. Partene prøvde derfor å løse konflikten på den eneste måten de visste om. Med våpen. Løsningen passet Billy the Kid utmerket.

Ungguten hadde tatt seg jobb hos en av de største kvegeierne, John Tunstall, og havnet midt opp i bataljen da Tunstall ble henrettet på sin egen eiendom i februar 1878. Billy og en håndfull andre cowboyer red umiddelbart ut på hevntokt. I løpet av få dager var tre av Tunstalls drapsmenn døde. En av dem hadde de skutt i underlivet og etterlatt til en pinefull dødskamp.

Så, 1. april, skjøt Billy og hans

« Du skal henge etter nakken til du er død, død, død. »

WIKIMEDIA COMMONS

LYKKEKJØP: Dette er bildet samleren kjøpte for småpenger. Da han kikket grundig under lupen, dro han kjensel på en av crocketspillerne ...

menn i hjel sheriff William Brady og en assistent på åpen gate i Lincoln. Da våknet myndighetene i New Mexico, og satte i gang en klappjakt.

I juli ble Billy the Kid og gjengen hans omringet i et hus i Lincoln. Beleiringen varte i fem dager. Da militæret ankom med kanoner, rømte de sultne og utmattede mennene i et inferno av skuddsalver og røyk.

To menn lå døde igjen.

Billy var forsvunnet.

Og kvegkrigen var over.

Like etter disse hendelsene ble fotografiet utenfor skolehuset i New Mexico tatt, trolig i forbindelse med et bryllup.

Garrett i hælene

Våren etter var Billy the Kid lei av livet på rømmen. Han banket på døren hos guvernør Lew Wallace og sa seg villig til å overgi seg og vitne om kvegkrigen dersom han fikk amnesti. Wallace sa ja, men en statsadvokat omgjorde beslutningen, og Billy the Kid ble fengslet sommeren 1879. Han klarte imidlertid å rømme, en god vane han hadde skaffet seg tidlig i forbryterkarrieren.

Billy holdt hodet lavt den neste tiden, og nøyde seg med å skyte den tidligere nevnte skytepaven med den tomme revolveren i januar 1880. I november samme år ble en tidligere bartender som Billy the Kid kjente godt, ansatt som sheriff i Lincoln County. Han het Pat Garrett og han fikk én eneste ordre av guvernør Wallace:

– Fang Billy the Kid!

Billy fartet rundt i grensetraktene til Mexico sammen med den gamle gjengen sin, men Garrett visste om alle gjemmestedene og alle kjærestene. Like før jul var gjengen omringet. Crocketspillerne O'Folliard og Bowdre ble skutt. Bowdre, dødelig såret, lovet Billy å ta med seg så mange av Garretts menn han kunne, men svak av blodtap klarte han ikke å løfte våpenet engang da han sjanglet ut døra og døde i støvet.

– Kom ut, Billy, så skal du få frokost! ropte Garrett.

Billy og kameratene tuslet ut og fikk servert kaffe og bacon.

Slutten

I april 1881 ble Billy the Kid dømt til døden for drapet på sheriff Brady tre år tidligere.

– Du skal henge etter nakken til du er død, død, død, sa dommeren ifølge myten.

18THIRTY ENTERTAINMENT

MANGE ÅR SENERE: Samleren Randy Guijarro og kona Linda på stedet i New Mexico der bildet av Billy the Kids gjeng, kjent som «The Regulators», ble tatt. Fra dokumentarfilmen om fotofunnet på National Geographic.

– Dra til helvete, helvete, helvete, svarte Billy ifølge samme myte.

William H. Bonney alias Billy the Kid hadde bare tre måneder igjen å leve, men han hadde tid til et siste, oppsiktsvekkende stunt: Han rømte igjen.

På ukjent vis overmannet han de to vaktene sine og skjøt begge med hagle.

Om kvelden 14. juli 1881 dro Pat Garrett til huset der Paulita Maxwell, en av Billys kjærester,

bodde. Planen var å forhøre henne og broren. Men plutselig dukket Billy the Kid opp. Han gikk inn i det mørke rommet der Garrett befant seg og prøvde å gjenkjenne skikkelsen han skimtet i det dårlige lyset.

– Quien es? (Hvem der?) sa Billy på spansk.

Så ble rommet fylt av brakett fra Pat Garretts revolver. Guttungen var død. Det ville vesten var blitt litt tryggere. Og en crocketspiller fattigere. □

Den dukket opp i Norge i det stille. Ikke dårlig for et neshorn.

PICKUP LIGHT: Musso betyr neshorn på koreansk, men Musso EV er heldigvis ikke utrydningstruet. Tvert om leverer den egenskaper som gjør den svært levedyktig. Har du alltid ønsket deg pickup med bakseter, er dette en gyllen mulighet.

Den eneste av sitt slag:
Kanskje dette er bilen

KGM Musso EV

TEST

du har ventet på?

Pickup som familiebil har i liten grad vært realistisk i Norge fordi baksetene har gjort selv relativt enkle pickuper svært dyre. Årsaken er at pickup med bakseter klassifiseres som personbil i stedet for varebil og dermed raser avgiftene på. Det har i realiteten eliminert dem som familiebil-alternativer. De er rett og slett blitt for kostbare.

Det stiller seg annerledes dersom det dreier seg om elektrisk pickup, som ikke rammes av avgifter på samme måte. Utvalget har vært beskjedent, men nå finnes flere alternativer.

Praktiske egenskaper

Maxus T90 EV var første mulighet, men trekker kun på bakhjulene. Den er priset til 584 900 kroner. Den fikk for kort tid siden selskap av Maxus eTerron9, som har fem seter og firehjulsdrift. Den koster fra 749 900 kroner. Glemte er ikke flotte Ford F-150 Lightning, men den blir trolig for stor og dyr for mange.

Da stiller det seg annerledes med nye og elektriske Musso EV 4x4 fra koreanske KGM, som har en startpris på 469 900 kroner. Med en lengde på 516 centimeter er den rundt 10 centimeter kortere enn Isuzu D-Max.

Lasteplanet er 135 centimeter langt og 152 centimeter på det bredeste. Det er utstyrt med LED-lys og åtte krokar, og kan fås med rulledeksel (21 334 kroner). Et lasteplan kan sjeldent konkurrere med et tradisjonelt bagasjerom når det kommer til en families behov for tørr oppbevaring av pikkpakk. Men med hardtop og skillevegg på skinner kan en pickup matche SUV-en eller stasjonsvognens praktiske bagasjerom.

At Musso EV er klargjort for V2L (Vehicle-to-load) er også av praktiske aspekter. Da kan du bruke bilens batteri til å lade eller drive mindre elektriske enheter, som verktøy og kjøleboks. V2L-adapter koster 2240 kroner.

Kjører som en SUV

I Norge kan Musso EV kun fås med firehjulsdrift. Elmotorer foran og bak, på henholdsvis 93 kW og 82 kW, leverer til sammen 237 hestekrefter og 630 Nm

dreiemoment. Det føles tilstrekkelig. 0–100 skal den greie på åtte sekunder og mellomakselerasjonen er mer enn pigg nok til å foreta effektive forbikjøringer.

Musso EV er ikke en pickup i tradisjonell forstand med ramme-

konstruksjon, stiv bakaksel og bladfjærer bak. Den er basert på samme base som SUV-en Torres EVX som betyr uavhengig fjæring og høyere kjørekomfort enn en rustikk pickup.

Ulempen med pickup light-

LASTEEVNE: 510 centimeter lange Musso EV kan laste 75 kilo på taket og trekke henger på 1800 kilo. Planet kan utstyres med hard-top.

KONTROLLERT: Musso EV leverer trygge kjøreegenskaper på vinterføre med en ESP som er passe påskrudd.

konseptet er at det ikke har terreng-robustheten, bakkeklaringen og sittehøyden til en tradisjonell pickup. Heller ikke lavserie, diff-sperre og flere terrengprogrammer.

Men Musso EV pretenderer ikke å være en hardcore pickup, og den klare fordel er kjøreegenskaper som en personbil. Den er myk og komfortabel å kjøre. Støy er en subjektiv opplevelse, men vi oppfatter den som stillestående på Nokian-vinterdekk.

Skinnsener og mye utstyr

Musso EV kommer standard med elektrisk justerbare og skinntrukne forseter med både varme og kjøling, og som varter opp med upåklagelig sittekomfort. Rattvarme er standard og skjermoppsettet består av instrumentpanel som henger sammen med en

SITTEKOMFORT: Behagelig skinnseter med varme og ventilasjon.

berøringsskjerm, begge 31 centimeter brede.

Instrumentdisplayet kan konfigureres til å vise for eksempel rutebeskrivelsen. Berøringsskjermen har også fin oppløsning og brukervennlighet, og byr ikke på

gåtefulle løsninger. Varsellydene knyttet til hastighetsoverskridelse og sjåføroppmerksomhet kan raskt trykkes vekk, som er bra, for det dreier seg om ganske intense ulyder.

Senterkonsollen er fint

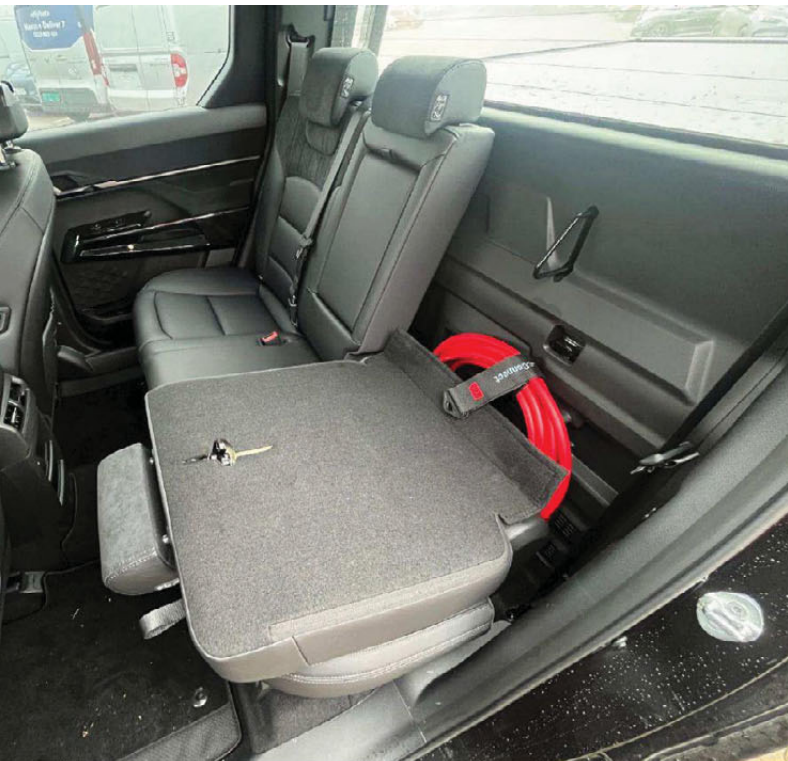
FUNKSJONELT: Praktisk førermiljø med enkelte myke overflater. Smart materialvalg gjør at de harde overflatene ikke virker direkte simple. Stort heksagonalt ratt med brukervennlige knapper.

JUSTERINGSMONN: Fin sittekomfort også i baksetene. Vinkelen på seteryggen kan justeres.

LASTEPLAN: LED-lys og flere festeanretninger. Skillevegg på skinner øker bruksmulighetene.

TEKNISKE DATA

KGM Musso EV 4x4

Motor:	2xEL
Effekt, kW/hk:	174/237
Dreiemoment, Nm:	630
Egenvekt, kg:	2285
Totalvekt, kg:	3090
Lengde/bredde/høyde, cm:	516/192/175
Akselavstand, cm:	315
Bakkeklaring, cm:	18,1
Lasteplan, lengde/bredde/høyde:	135/152/51
Tilhengervekt, kg:	1800
Taklast, kg:	75
Nyttelast, kg:	730
Standard dekkdimensjon:	245/60 R17
Batterikapasitet, kWh, netto:	80,6
Maks, hurtiglading (DC), kW:	120
DC-lading, 10–80 %, min:	36
Maks rekkevidde kombinert, WLTP km:	379
Forbruk:	22.5 kWh/100km
0–100 km/t, fabrikk, sek:	7,9
Toppfart, km/t:	177
Pris fra, kr:	469 900

FLATT: Bakseteryggen har 60:40-delning og kan legges flatt ned.

Baksete under kranjel

Baksetekomforten er også av god standard og sitteputen er plassert høyt nok til at det er mulig å få til en god sittestilling uten av beina stanger i gulvet med dertil hørende spiss knevinkel. Det er mulig å justere vinkelen på bakseteryggen, som har 60:40-splitt og som kan legges flatt ned. I tillegg kan setene skyves noen centimeter i lengderetning.

Det finnes egne luftventiler for baksetene, men ikke egen temperaturkontroll. Derimot har setene varme, og to USB-C-kontakter betyr at passasjerene ikke trenger å krangle om ladekontakt.

Lading og rekkevidde

Et LFP-batteri (Litium-jern-fosfat) på 80,6 kWh skal holde til en rekkevidde på 379 kilometer ved blandet kjøring. Styrkene til LFP-batterier er sikkerhet og levetid, mens hurtiglading ikke er disse batteriene sterkeste side sammenlignet med NMC-batterier (nikkel-mangan-kobolt). Musso EV 4x4 skal kunne DC-lade med en effekt på 120 kW og under optimale forhold skal 10 til 80 prosent på 36 minutter være mulig.

I løpet av testperioden opplevde vi flere variable ladeøkter. På flere av dem kommer makstallet aldri over 60 kW selv med hurtiglader med 150 kW effekt eller mer.

Best presterte den ved en 200 kW-lader. Vi startet på 17 prosent og 80 kilometer rekkevidde og endte økten på 80 prosent og 282 kilometer rekkevidde. Det tok totalt 39 minutter med maks effekt på 125 kW ved 47 prosent. Utetemperaturen var fem grader.

Etter 850 kilometer med variert kjøring viste kjørecomputeren et forbruk på 2,54 kW per mil, som tilsvarer en rekkevidde rundt 320 kilometer. Forbruket er dermed relativt høyt, men det var lave temperaturer i testperioden og forbruket er ikke milevis unna det oppgitte forbruket. □

DOMMEN

Musso EV varter opp med egenskaper som fortjener oppmerksomhet. Den er egentlig den aller første i Norge i sitt slag: En rimelig pickup med firehjulsdrift som forener nyttekjøretøys egenskaper med familiebil-kvaliteter.

INGEN HURTI GLADER: I løpet av testperioden var hurtigladekapasiteten den mest åpenbare svakheten, men det er ikke sikkert det har så stor praktisk betydning i eierskap.

utformet med oppbevaringsrom, koppholdere, trådløs lader og mobillomme. På nivået under armlenet er det oppbevaringsrom, to USB-C-kontakter og 12V. Knapper finnes kun på det store og heksagonale rattet. De er til gjengjeld enkle i bruk.

Cruisekontroll med avstandsholder, trådløs mobillader, et

360-graders kamera, elektronisk stabiliseringshjelp dersom tilhengeren begynner å slenge, samt trådløs Android Auto og Apple CarPlay er blant standardutstyret. Du har også muligheten til å forvarme batteriet for best mulig ladeeffekt i kaldt vær. Eneste vi savnet da kuldegradene kom, var varme i sidespeilene.

TEST

Toyota Land Cruiser varebil

På særlig ett område er den blitt mye bedre

Den trekker tyngre, men også på et annet område er Land Cruiser blitt mye bedre. Vi har kjørt den som varebil.

DELT BAKLUKE: Praktisk med delt bakluke.

Tekst og foto: **Martin Jansen**

Det er ikke uten risiko å forvalte arven til en bilmodell med ikonisk status. Land Rover tok en sjanse med nye Defender, men lyktes til gangs. Da Toyota gjorde seg klar for å bygge en ny Land Cruiser, valgte de å kaste blikket bakover og lot seg inspirere av de kanskje fineste generasjonene: 60- og 70-seriene. Nye Land Cruiser har dermed etter vår oppfatning et strammere og mer kantet design enn den noe mer klumpete og uformelige 150-forgjengeren.

Land Cruiser kom i første omgang i en First Edition-utgave. Den skiller seg fra standard-utgaven med blant annet runde hovedlykter. Kun 3000 ble produsert for Europa og er for lengst utsolgt. Vi fikk testet den før jul i fjor. Nå er turen kommet til standardversjonen som har rektangulære hovedlys, og som vi har

OFFROAD-IKON: Solide evner til å ta seg frem i ulendt landskap er blant Land Cruisers varemerke. Lavserie er selvsagt på plass i tillegg til sperre på senter- og bakdifferensial. For første gang kan også stabilisatorstagene foran frikobles elektronisk ved å trykke på en knapp på dashbordet merket SDM – Stabiliser with Disconnection Mechanism. Frikoblingen muliggjør enda mer kontakt med underlag når forholdene blir ekstreme, noe de ikke er her.

kjørt som varebil. Den koster fra 1 058 500 kroner.

Utseende er smak og behag. At hengervekten er økt fra 3 til 3,5 tonn er utvilsomt i favør nykommeren sammenlignet med forgjengeren, og noe eierne vil sette pris på. Hengerfest koster rundt 20 400 kroner ekstra.

Vesentlig bedre

Og at den er blitt en vesentlig bedre bil å kjøre enn forgjengeren vil vi påstå er et ufravikelig faktum. Tradisjonen tro er den fundamentert på en klassisk rammekonstruksjon med stiv bakaksel, men den nye rammen er 50 prosent stivere og den kombinerte karosseri- og ramme-stivheten er økt med 30 prosent. Det gir seg utslag i høyere kjørekomfort, mindre vibrasjon og en LC som oppleves mer kontrollert i svingene. Den automatiske seks-trinnskassa er erstattet av en ny åttetrinns Direct Shift automatgirkasse som girer stødig.

Som før besørges fremdriften av en 2,8-liters turbodiesel som produserer 204 hestekrefter og 500 nm. Den gir ikke verdens mest raffinerte kjøreopplevelse og høres godt under press. For øvrig er støynivået brukbart beskjedent med piggfrie vinterdekk fra Nokian. Om motoren virker noe rustikk, så dreier det seg om en velprøvd og effektiv maskin. Nokså gjerrig viser den seg også å være. Etter 681 kilometer med variert kjøring viser ▶

kjørecomputeren et forbruk på 0,78 liter per mil.

Uten dilldall

Innvending er LC blitt mer luksuriøs. Store deler av cockpiten er kledd med myke og fine materialer, mens plast gjør seg gjeldende fra nedre halvdel av dørene. Simpel, blank plast glimrer med sitt fravær. Land Cruiser kommer med en ny 32 centimeter bred berøringsskjerm som er plassert høyere enn forgjengerens enklere variant. I tillegg har LC fått head up-display som viser hastighet, girtrinn og cruisekontrollen.

Foretrekker du et minimalistisk førermiljø tuftet på berøringsskjerm og stemmestyring er ikke dette bilen for deg. Land Cruiser har begge deler, men også en rikelig mengde knapper. Store knapper. De skal tross alt kunne betjenes med hansker. Rattvarme? Trykk på en knapp, ferdig. Ingen evinnelig trykking på en skjerm for selv de enkleste ting. Selv rattet er utstyrt med ordentlige knapper, ikke dysfunksjonelle berøringspaneler.

Norges suverent mest solgte

Store og kostbare SUV-er konvertert til varebil på grønne skilte er en nokså særnorsk fenomen, og Toyota Land Cruiser er den suverent mest populære modellen innenfor dette segmentet. De siste fem årene er det registrert 4828 Land Cruiser på grønne skilte, noe som gjør den til

Norges suverent mest solgte innen segmentet. Andre plass på listen innehas av Land Rover Defender med 824 registrerte biler.

Med baksetene ryddet vekk har Land Cruiser et bagasjerom på 2418 liter. Lengden på gulvet frem til skilleveggen er 180 meter og bredden mellom hjulhusene er 105 centimeter. Nyttelasten er 696 kilo.

Snart slutt

Nå strupes snart muligheten til å kjøpe Land Cruiser på grønne skilte. Fremover vil modellen kun tilbys som personbil med

48V mildhybrid, og med denne løsningen kan ikke lenger LC leveres som varebil fordi batteriet er bygget inn i varerommet. Dermed blir det ikke plass til «statskassa».

Det byr seg imidlertid en siste mulighet. Toyota Norge har sikret seg et ekstra volum på 200 Land Cruiser varebiler for levering i 2026. Disse 200 bilene markerer slutten for Land Cruiser som varebil. Prisen er 1 058 500 kroner. Prisene er oppgitt med 2025-avgifter. Dersom forslaget til statsbudsjettet blir vedtatt øker utsalgsprisen med omkring 18 000 kroner.

MYE Plass: Med dette lasterommet, muligheten til å trekke 3500 kilo og solide offroad-kvaliteter, er det ikke rart Land Cruiser er et populært nisjeprodukt.

TEKNISKE DATA

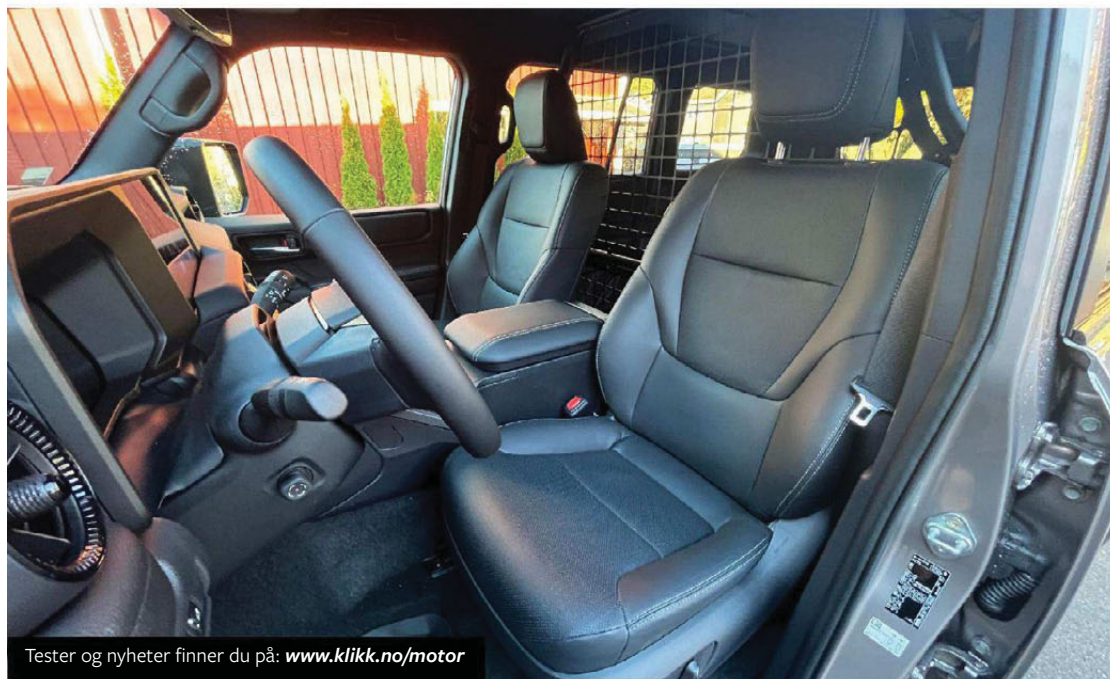
Toyota Land Cruiser varebil	
Motor, cm³:	2755
Effekt, hk:	204
Dreiemoment, Nm:	500
Girkasse:	8-trinns automat
Egenvekt, kg:	2370
Tilhengervekt, kg:	3500
Nyttelast, kg:	705
Lengde/bredde/høyde, cm:	493/198/193
Akselavstand, cm:	285
Bakkeklaring, cm:	23
Vadedybde, cm:	70
Bagasjerom, liter:	2418
Nyttelast, kg:	696
Standard dekkdimensjon:	265/65 18
Forbruk, WLTP l/mil:	0,96
CO ₂ -utslipp WLTP, g/km:	288
0–100 km/t, fabrikk, sek:	9,9
Toppfart, km/t:	175
Pris, fra kr:	1 058 500

DOMMEN

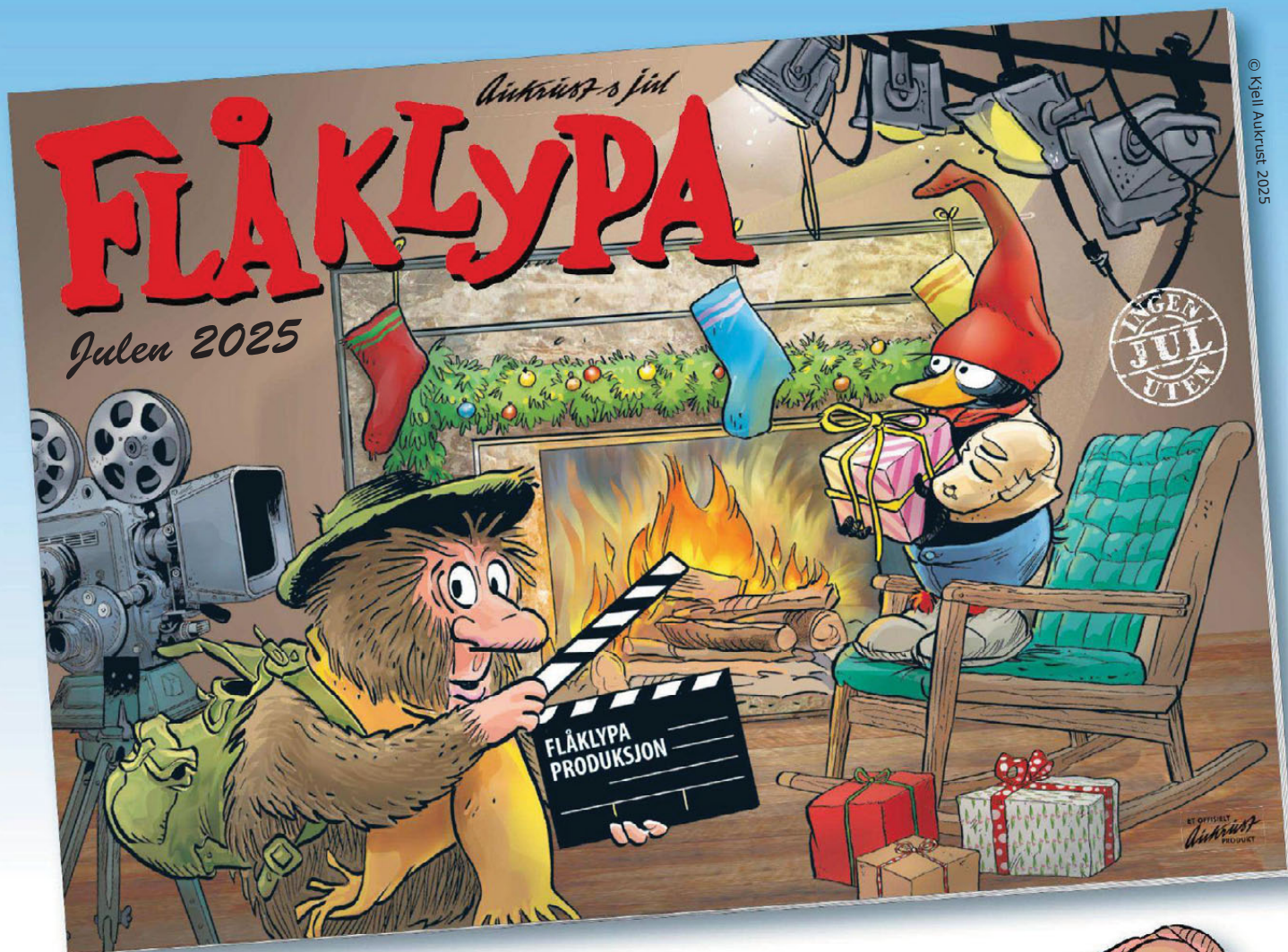
Det er ikke vanskelig å skjønne fascinasjonen for Land Cruiser som varebil. At den leverer enda bedre på nytteverdi i kombinasjon med mer luksus og heftige terregegenskaper, gjør den bare enda mer attraktiv. Og i bunn ligger inntrykket av noe uslittelig.

GOD KOMFORT:

Skilleveggen reduserer som oftest justeringsmuligheten til forsetene, men vi har ingen problemer med å finne en bekvem sittestilling i Land Cruiser.

Tester og nyheter finner du på: www.klikk.no/motor

© Kjell Aukrust 2025

JULEHEFTET FINNER DU I BUTIKK OG BOKHANDEL NÅ!

EGMONT

LOKKER: Mange bytter gjerne ut mørk norsk romjul med dette. Her Amadores-stranda på Gran Canaria.

En romjulsdrøm

Handelsstanden begynner jula i oktober. Julebordene er unnagjort i november. Ikke rart mange har fått nok og drar vekk når nissen har delt ut sin siste presang.

STADIG FLERE VELGER bort årets nest mørkeste uke – og romjulas mange små familietragedier – til fordel for palmesus og paraplydrinker. Arrangører som TUI, Ving og Apollo tilbyr jule- og nyttårsreiser til sørligere strøk, og i en pressemelding opplyser Apollo at salget av julereiser har økt med rundt 30%, mens TUI forteller at de har en 46% økning. En stor

del av bestillingene har Kanariøyene som destinasjon.

På Gran Canaria, Tenerife, Lanzarote og Fuerteventura finner du hotellpakker og flyreiser tilpasset perioden rundt nyttår. Mange hoteller tilbyr festmiddag og egen markering, og i Las Palmas arrangeres det nyttårsfeiring med konsert og fyrverkeri ved midnatt.

Hvis du ønsker storbyliv og natteliv, er Las Palmas og sørkysten av Gran Canaria gode valg. Vil du heller ha ro og natur, passer Tenerife og Lanzarote bedre. Fuerteventura tiltrekker seg de som vil ha brede strender og et roligere tempo.

Når du velger hotell, sjekk om nyttårsmiddagen krever forhåndsreservasjon – det er vanlig. På julaften og flere av dagene rundt jul og nyttår kan åpningstidene være kortere enn normalt. Restauranter i turistområdene holder som regel åpent, men bordreservasjon anbefales.

ROLIG: Solnedgang på Tenerife, med utsikt mot Teide.

NTB

65

prosent av alle bestillinger i juleferien er gjort av barnefamilier

Kanariøyene ved nyttår

Klima: 20–23 °C på dagtid, 15–18 °C på kvelden. Sjøtemperatur rundt 21 °C.

Reisetid: Cirka 5,5 timer fra Oslo.

Valuta: Euro (€).

Tidsforskjell: –1 time fra Norge.

Prisnivå: Lavere enn i Norge – særlig på mat og drikke.

Høytidsdager: 25. desember og 1. januar er offisielle fridager, men mange butikker og restauranter i turistområdene holder åpent.

Tips: Forhåndsbestill nyttårsmiddag, og husk lett jakke til kvelden – temperaturen synker etter solnedgang.

NTB

Kommer til norsk vinter

Amerikanske turister har for alvor oppdaget Norge som reisemål. Ifølge Viator – verdens største tilbyder av organiserte turer og aktiviteter – er det i år en økning på bookinger til Norge fra USA på 69% sammenliknet med i fjor. Norge er det raskest voksende markedet for amerikanere, og det er først og fremst i vinterhalvåret Viator ser økningen.

Cruise Lines International Association forteller at cruisemarkedet for 2026 ventes å nå 39,6 millioner passasjerer – en vekst på 13% fra 2024. En stadig større andel av disse peker nordover, til roligere farvann og natur som står i sterk kontrast til masse-turismens hektiske tempo. Mange amerikanere søker opplevelser med ro, autenticitet og naturopplevelser – og her leverer selvsagt norsk friluftsliv.

NTB

INTEL HOTELS

Bygger hus på hus

Et kvarter nordover fra Amsterdam sentrum med tog ligger dette fascinerende hotellet. Inntel Hotels Amsterdam Zaandam har blitt et landemerke siden åpningen i 2010, takket være sin særpregede fasade – en collage av nesten 70 stablede trehus i ulike former og farger.

De grønne nyansene, vinduene og listverket er hentet fra Zaan-områdets tradisjonelle trehus, kjent fra de gamle industribyene i Nord-Holland, der sagbruk og møller vokste frem på 1600-tallet. Arkitekten Wilfried van Winden ønsket å gjenskape regionens historie i moderne form. Resultatet ble en bygning som ser ut som et eventyrhus, men som rommer et fullt moderne hotell.

Dovrefjells glemte perle

Mellom Rondane og Snøhetta ruver fjellrekken Knutshøa – ofte kalt «Dovrefjells Besseggen», men langt roligere og mer urørt. Fjellkjeden består av tre topper, der Syndre Knutshøa (1687 moh.) er den høyeste.

Turen starter fra Kongsvoll fjellstue, der du følger pilegrimsleia og Blesebekken innover mot fjellet. Snart åpner landskapet seg, bjørkeskogen tynnes ut, og du går i et teppe av fjellgress og sjeldne planter i en av Nord-Europas rikeste fjellfloraer.

Når du nærmer deg 1400 meter, krysser du bekken og følger små varder mot toppplatået. Herfra venter en storslått utsikt mot Rondane, Dovrefjell og Oppdalsfjella. Stien er lettgått. Ruten er også blant de fineste fjellskiturene i Sør-Norge når snøen legger seg.

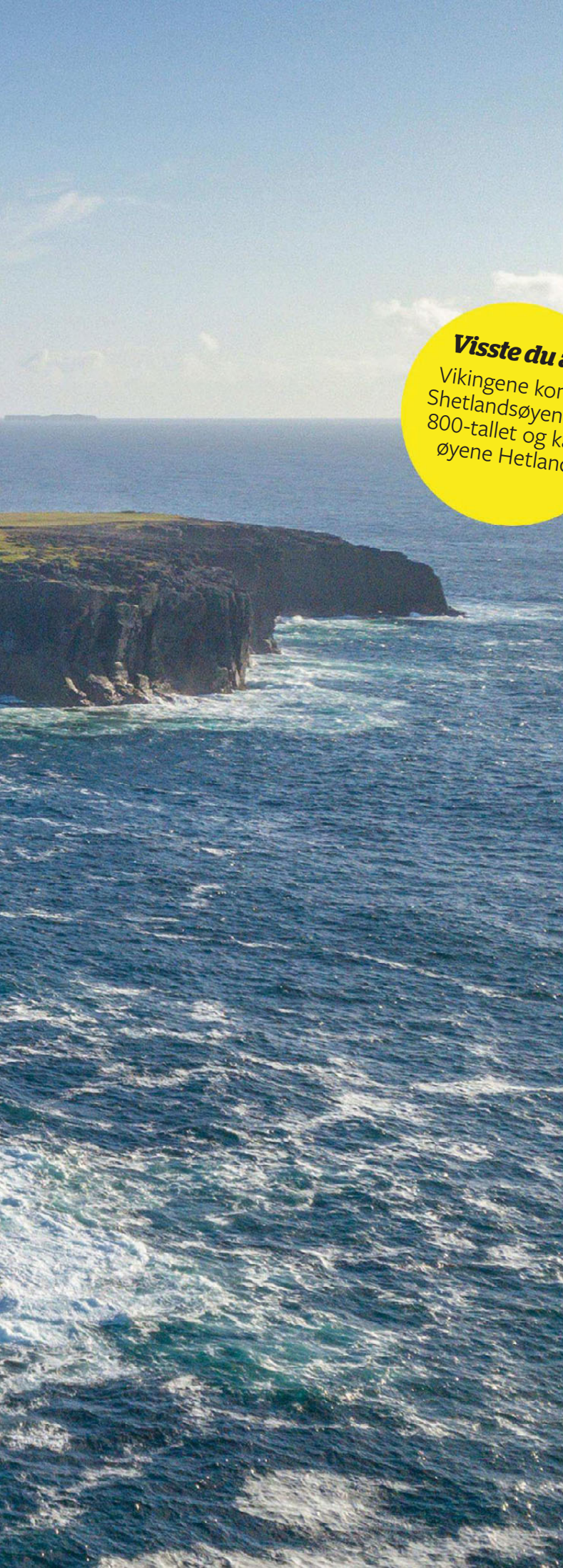

ERLEND HAARBERG/SAMFOTO/NTB

I vikingenes kjølvann

Etter to dager til sjøs når vi øygruppen hvor piktere og vikinger har etterlatt seg dype spor, der små ponnier beiter og der den berømte ullen fremdeles spinnnes. Her møtes rå naturopplevelser, raffinert matkultur og et rikt dyreliv.

Visste du at...

Vikingene kom til Shetlandsøyene på 800-tallet og kalte øyene Hetland?

FOLKEFEST: Festivalen Up Helly Aa har et sterkt innslag av vikingtradisjon. Selve navnet betyr «slutten (up) av helligdag (helly)» og er avledet av norrøne språk, ifølge Laila Berg, førsteamanuensis ved Høgskolen i Østfold.

Tekst: **Martin Leisborn**

Mange forbinder trolig Shetland med den populære krimserien om politikonstabel Jimmy Perez og alle mordgåtene han løser. Andre forbinder navnet med en type ponni eller med ull. Men ganske få besøker denne vakre øygruppen midt ute i Nordsjøen.

Det er helt feil sted om du vil sole deg, bade og nippe til sangria, for her blåser det for det meste bitende kaldt. Kjølig er det også i vannet, og de eneste trærne man ser finnes i noen hager.

Mangelen på vindstille dager til tross, eller kanskje nettopp på grunn av dette, er det desto vanligere for seilere å ta turen til Shetland, i hvert fall for dem som seiler litt lenger.

Norsk territorium

Shetlandsøyene har en svært interessant historie. Vi plastbåtseilende nordboere med GPS-plotter er jo ikke de første

STUART BRUNTON

FORREVN KLIPPER: Vikingene kalte dette området Grind o da Navir, som betyr noe sånt som Porten til Boreren, trolig fra bølgene som ustoppelig dundrer mot klippeveggene på Eshaness, langt vest på Shetlandsøyene.

skandinavernene som tar turen hit. Vikingene kom til øygruppen i sine langskip av tre allerede på 800-tallet og kalte den Hetland og senere Hjaltland. Fra 800-tallet og frem til 1469 var Shetland å regne som norsk territorium. Deretter ble øyene underlagt Skottland. Det skjedde fordi den danske kongen Christian I ikke hadde klart å betale brudeprisen for sin datter Margarete, som var giftet bort til den skotske kongen Jakob III.

Men noen andre var der før vikingene: Pikterne, et keltisk folk som hadde kommet fra Skottland og slått seg ned på Shetland. De kalte øyene Inse Catt, kattfolkets øyer. Før pikterne er det mulig at et enda tidligere folkeslag bebodde øyene. Det finnes nemlig megalittiske monumenter som tyder på det. Men de etterlot seg ikke mye annet enn steiner. Pikterne finnes det flere spor av, for eksempel visse stedsnavn, men ikke spesielt mye selv av dem.

The Shetlands? Nix

De som påvirket øyene mest var vikingene. Veldig mange stedsnavn kommer fra norrønt, og språket norn ble snakket på øyene frem til midten av 1800-tallet. Hovedstaden Lerwick betyr Lervik, for bare å nevne ett eksempel. Navnet Hjaltland ble senere forvrengt av skottene til Zetland og ble til slutt den nåværende formen Shetland. ▶

KENNY LAM

FREDELIG SKAPNING: En shetlandsponni i sitt rette element på Eshaness.

KENNY LAM

SØRLIG PUNKT: Sumburgh Head er et av de sydligste punktene på Shetlandsøyene. Fyret har besøksenter og kafeteria med panorama-utsikt. Sumburgh Head er for øvrig kjent for sine kolonier med lundefugl.

En feil man ikke skal gjøre, men som jeg gjorde da jeg gikk inn på turistkontoret, er å si «The Shetlands», som jeg trodde var en vanlig måte å forkorte navnet på. Falklandsøyene kalles for eksempel «The Falklands» av britene, og da burde jo samme mønster gjelde her, tenkte jeg. Men nei, det var ikke korrekt. Representanten for turistmyndighetene tok det straks opp. Vennlig, men bestemt. Det kalles Shetland Islands eller kort sagt Shetland, men ikke «The Shetlands». Sånn er det med den saken.

Ubeskrivelig følelse

Selvfølgelig går det an å ta seg hit med fly eller ferge, noe som kan være bra om båten skal bytte mannskap, men for min del gikk

ferden fra Norge og tvers over Nordsjøen fra Haugesund, en strekning på drøyt 200 nautiske mil som tok knappe to døgn. Det gjelder å ha god kontroll på båt, vind og navigasjon, for Nordsjøen kan være lunefull og raskt bli stormfull og vanskelig. For øvrig er det ingen hokuspokus. Ingen grunner eller skjær, kun et antall oljeplattformer midt ute på havet som man ikke får komme for nær.

Følelsen som fyller en når de bratte klippene på Isle of Noss tårner opp i horisonten etter nesten to døgn på åpent hav er ubeskrivelig. Denne land-i-siktefølelsen er noe som ikke går an å få hjemme i skjærgården. Shetland er en øygruppe som består av 16 bebodde øyer av forskjellig art samt et hundretall mindre

ubebodde. Den største heter Mainland der blant annet Lerwick og Scalloway ligger. I nord finner man øyene Yell og Unst. Lengst opp, nord for Unst, finnes den lille øya Muckle Flugga med sitt legendariske fyr med samme navn. Det er Storbritannias nordligste fyrlykt.

Ha god tid

Lerwick er hovedstaden og et godt utgangspunkt for å utforske øya via landeveier, men det finnes også et antall hyggelig byer på de mindre øyene som har gode havner med gjesteplasser.

Et besøk på Shetland er ikke komplett uten å ha sett seg om, og det finnes ulike måter å gjøre det på. I Lerwick er det flere selskaper som tilbyr bussturer og

båtturer rundt øyene. Da er du sikret en komfortabel rundtur med innsiktsfull guiding. Det går også mulig å leie egen bil, noe vi gjorde med hell. Det gjelder imidlertid å holde tungen rett i munnen ettersom det er venstrekjøring og veiene er veldig smale. Bare hovedfartsårene er av normal bredde, mens landeveiene kun er brede nok for én bil. Med jevne mellomrom finnes møteplasser som muliggjør toveistrasfikk. Det tar en del tid å stoppe og vente på at andre skal passere, så legg ikke ut på Shetland-veiene med tett program og dårlig tid.

Lengst sør på Mainland ligger den høye klippen Sumburgh Head med fyrtårnet med samme navn. Stedet inviterer til både spaseretur i storslagen natur og like stor-

Visste du at...
Oljeindustrien har vært en stor del av økonomien på Shetlandsøyene de siste 40 årene?

STUART BRUNTON

slagen utsikt. Det finnes fastmonterte kikkerter å bruke og et hyggelig serveringssted med panoramautsikt og en pause fra vinden. For det blåser ofte på Shetland, selv i fint vær. En annen attraksjon ved Sumburgh er Jarlshof, kjent for sine boplasser fra førhistorisk tid og vikingtiden.

Ull og ponnier

Og så dette med shetlandsull – shetlandssau er en rase som er kjent for sin spesielt fine ull. Sauene er små, vokser saktere, men er tøffe og tåler mye, og de lever lenge. Overalt på øyene finnes det sauer, og de er også med på å redusere fremdriften på de smale veiene. Ikke overraskende finnes det også utallige butikker der strikkede eller vevde gensere, ▶

MARTIN LEISBORN

REISEN: Vi kom over på egen kjøll, men Shetlandsøyene kan nås med både ferge og fly.

LEIREBUKTA: Lerwick på en usedvanlig rolig dag. Navnet på hovedstaden kommer av norske Lervik (leirvik). Sjøfronten med de flotte sandsteinshusene stammer fra det 18. århundre.

KENNY LAM

ELDRE BOSETTINGER: På Jarlshof kan du se rester av bosettinger fra vikingtid, men også langt eldre bosettinger.

luer, votter, skjerf og andre plaggselges.

Selvfølgelig skal man også se hest når man er her. Shetlandsponnien er en av verdens minste hesteraser. De blir sjelden over én meter i mankehøyde, men er i forhold til størrelse en av de sterkeste hestene. De ble tidligere brukt til å transportere torv og dra vogner i kullgruver, men verdsettes nå mest som en god ridehest for barn.

Vi tok bilturen lengst ut på øya West Burra til en gård der man har spesialisert seg på ponniopplevelser for turister. Bestyrerinnen har vunnet flere priser for ponnien sine. Jeg spurte hvor mye man maksimalt kan veie for å få hoppe opp på hesten. Svaret var «No more than seven stone», noe som ikke hjalp meg mye. Etter litt om og men ble det klart at det tilsvarer omtrent 45 kilo. Dermed var ponniridingen over før den rakk å begynne for min del. Men for barn er det sikkert en gøy opplevelse å få ri en ekte shetlandsponni over de grønne heiene og langs de

vakre strendene på øya der rasen har sitt opphav.

Det stilles ingen krav til vekt for å oppleve de arkeologiske funnene og restene av riktig gamle tider, som pikternes broch-er, rundhus. Broch of Mousa, på øya Mousa, er kanskje den mest spektakulære. Og for alle krimseriefans kan det være interessant å besøke innspillingsstedene for TV-serien «Shetland». Til dette kan du få hjelp av turistinformasjonen i Lerwick.

Delikatesser

Shetlandsøyene er et eldorado for fuglekikking – og ferske råvarer, særlig fra havet. Shetlandsøyene tar imot mer fisk årlig enn England, Wales og Nord-Irland til sammen. En del er riktignok laks fra merder, rundt 40 000 tonn årlig, men det skorter ikke på hvit fisk heller. De har rik tilgang på hyse, makrell, kveite og rødspette samt mindre vanlige sorter som lange, lyr, gapeflyndre og St. Petersfisk. Er du glad fish and chips, så fremhevet shetlenderne

VISITSCOTLAND / LUIGI DI PASQUALE

ILDFESTIVAL: Up Helly Aa er Shetlandsøyenes største folkefest.

Visste du at...
Shetlandsøyene har sin egen potet, Shetland Black, også kalt «Black kidney»?

EUAN MYLES/PROMOTE SHETLAND

HYSE-HYGGE:
Fish and chips på brygga i Lerwick.

STUART BRUNTON

KENNY LAM

INNBYDENDE: Shetlandsøyene har noen fantastiske strender, som denne tynne landstripa som forbinder øya St. Ninians med Mainland. Men sjøtemperaturen er for isbadere.

vi snakket med at på Shetland bruker de hyse, ikke torsk. Det dyrkes også omkring 6500 tonn skjell og muslinger på Shetland, som utgjør mer enn 80 prosent av den totale skotske produksjonen.

Dessuten har øyene sin egen potetsort – Shetland Black-potet, som passer som hånd i hanske med stekt lammekjøtt.

Sjøgress står ofte på menyen til shetlandssauen, noe som gir kjøttet en distinkt smak. Shetlandssau er beskyttet av EUs Protected Designation of Origin, på samme måte som parmaskinke og burgundervin. En spesialitet på øyene er «reestit mutton», en tradisjonell shetlandsk metode for konservering. Fårekjøttet bløtlegges i saltlake og henges deretter til tørk. Saltet og tørket fårekjøtt er en populær ingrediens i blant annet potetsuppen tattie soup. □

EUAN MYLES/PROMOTE SHETLAND

FRA JERNALDEREN:
Rundhuset Mousa Broch, på den vesle øya Mousa i øst, stammer trolig fra år 300 før Kristus.

GOKSTAD-KOPI:
I Haroldswick (kommer av norske Haraldsvik) på Unst står en kopi av Gokstadskipet som heter Skidbladner, oppkalt etter Skibladne, det magiske skipet til guden Frøy i norrøn mytologi.

Shetland

Shetlandsøyene ligger i Nordsjøen, nordøst for Orknøyene og cirka 350 km vest for Bergen. Det bor cirka 23 000 mennesker på Shetlandsøyene, rundt 7500 av dem i hovedstaden Lerwick.

Slik kommer du hit

Flyplassen ligger på Sumburgh, helt sør på Shetlandsøyene, cirka 30 minutters kjøretur fra Lerwick. Regn med minst en mellomlanding fra Norge. Den siste etappen er ofte med Storbritannias regionale flyselskap, Loganair. NorthLink har fergeavganger syv dager i uken fra Aberdeen. Det er kveldsavganger og overfarten tar 12 timer, 14 timer dersom fergen stopper i Kirkwall på Orknøyene.

Ildfestivalen

Up Helly Aa er en folkefest i form av en viking-inspirert ildfestival på Shetland som går av stabelen i Lerwick den siste tirsdagen i januar hvert år. Det dreier seg om et opptog av mennesker som er kledd ut og som bærer fakler. Prosjesjon ledes av en Guizer Jarl, en vikinghøvding, og det hele kulminerer med at faklene kastes på en kopi av et vikingskip.

Her kan du bo

Lerwick har flest overnattingssteder, men det finnes hoteller og gjestehus på alle de bebodde øyene. Shetlandsøyene har også en nettverk av «böds», enkle hytter og steinbuer, som kan leies for en rimelig penge.

Her kan du spise

Steder som Fjara og The Dowry i Lerwick anbefales for sjømat. Det samme med Da Haaf i Scalloway og Frankie's Fish & Chips i Brae. Det er fullt mulig å drikke lokalt brygg til. Familiedrevne Lerwick Brewery brygger både lager, IPA og Hamefarin Pale Ale, mens Shetland Distillery Company lager ginen Shetland Reel på Unst. Lerwick Distillery produserer både blended whisky og single malt med navnet Nørn.

– Ekstra mye å lese! + 16 sider kryss & quiz!

På sporet av nazilegen

Arne Høygaard kunne vært en klassisk, norsk polarhelt, men han ble nazist og dømt for landssvik etter krigen. Det lyktes imidlertid den høyt utdannede legen å flykte fra soning til en liten fjellandsby i Argentina. Vi Menns Johnny Haglund dro dit – og oppdaget at Høygaard fortsatt omtales som helt og har fått sin egen vin.

**Vi gir deg saker
du ikke finner andre
steder – hver uke**

Underet på julekvelden

17 år gamle Juliane klarte å komme seg med det overbookede flyet på julaften. Kort tid senere satt hun fortsatt fastspent til flysetet – utenfor flyet. I 3000 meters høyde over regnskogen i Peru. Fallet var bare starten på marerittet.

Galskapen i Gauldalen

En forsvunnet småjente i Kristiania dannet opptakten til en av de merkelige episodene i norsk krimhistorie. Påstander fra en synsk mirakelgutt om at hun var bortført av tatere førte menneskejegere til en knaus i Trøndelags skoger.

FASTE SIDER

Sløseriombudsmannen
TimeOut
Blinkskudd
Yans 10 på topp
Kule sider
Ny viten
Skjenkens historie
Bilmix
Grafikk
Kryssord
Sudoku
Vi Menn quiz
Reisemix

Bli abonnent!

Få 15 utgaver av HER OG NÅ for kun kr. 299* + to lyslykter i gave
(+ kr. 49 i porto for utsendelse av gaven)

Kos deg hver uke med Norges beste TV-blad. Her får du varme kjendismøter, kryssord, quiz og full oversikt over alt som skjer på skjermen i vår store TV-guide!

Din gave!

To flotte lyslykter i den populære serien Julemorgen fra Wik & Walsøe. Lyktene gir et vakkert lys til bordet. Veil. pris kr. 789.

Bestill nå ved å sende SMS-kode **HER49** til **2205**.
Du kan også skanne QR-koden med din mobiltelefon for å komme direkte til tilbudet.

Returadresse:
ART AS
Postboks 209
2021 Skedsmokorset

PRAKTISK GAVE TIL NYE ABONNENTER

Spar
595 kr

ALT OM
FISKE

SMS-kode:
FISK9
til **2205**

eller scan
QR-koden

**5 utgaver av
ALT OM FISKE for kr 249***

**Bli abonnent og få et
sløyese sett i velkomstgave!**

Alt om fiske holder deg oppdatert på sportsfiske, nyheter, utstyr, tester, teknikker og reportasjer fra hele landet. Norges eneste rendyrkede blad for sportsfiskere!

Få et praktisk sløye/fileteringssett i fire deler. Her har du det du trenger for å gjøre klar fisken til gryta. Den gode fileteringskniven har beskyttelsesslire som holder den fin samtidig som den beskytter omgivelsene for kutt og stikk. Med en god knivsliper har du alltid skarp kniv tilgjengelig. Det følger også med kuttsikker hanske, den får godt grep på fisken samtidig som du beskytter fingrene. Passer utmerket til både hav og innlandsfiske.
Verdi: 249,-

**Sløye- og
fileteringssett
i velkomstgave**

5 utgaver i butikk	kr 595
Sløyese sett	kr 249
TOTALVERDI	kr 894
DIN PRIS*	kr 249
DU SPARER	kr 595
* Porto	kr 49